

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Lubomír Brečka

Smlouva o úvěru

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Liška, LL.M.

Katedra: Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10. srpna 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. srpna 2013

Lubomír Brečka

Poděkování

Děkuji panu JUDr. Petru Liškovi, LL.M., vedoucímu mé diplomové práce za jeho čas věnovaný konzultacím, cenné připomínky a pomoc při zpracování.

Obsah

Seznam zkratk	3
Úvod	4
1. Vymezení pojmu a významu úvěru	6
1.1 Pojem úvěr	6
1.2 Několik poznámek k významu úvěru v tržní ekonomice	7
1.3 Pozitivněprávní vymezení pojmu úvěr	8
2. Smlouva o úvěru	10
2.1 Systém právní úpravy	10
2.2 Obchodní podmínky a jejich změny	13
2.3 Povaha smlouvy o úvěru	15
2.4 Smlouva o úvěru jako bankovní obchod	18
2.4.1 Členění bankovních úvěrových produktů	19
2.5 Subjekty oprávněné poskytovat úvěry	21
3. Jednotlivé otázky smlouvy o úvěru	24
3.1 Podstatné části obsahu smlouvy o úvěru	24
3.2 Označení smluvních stran	25
3.3 Forma smlouvy o úvěru	25
3.4 Vymezení úvěrové sumy a měnové aspekty	26
3.5 Poskytnutí peněžních prostředků	28
3.5.1 Způsob čerpání úvěrové částky	29
3.5.2 Lhůta pro uplatnění nároku na poskytnutí peněžních prostředků	31
3.6 Účel úvěru	33
3.7 Úplata za sjednání závazku poskytnout úvěr	34
3.8 Úroky z poskytnutých peněžních prostředků	35
3.8.1 Výše úroků	36
3.8.2 Limity smluvní autonomie ve vztahu k sjednané výši úroků	39
3.8.3 Splatnost úroků	39
3.9 Vrácení poskytnutých peněžních prostředků	40
3.9.1 Splatnost úvěru	40
3.9.2 Předčasné splacení úvěru	42

3.9.3	Způsob vrácení poskytnutých prostředků	43
3.10	Zajištění pohledávek z úvěrové smlouvy	44
3.11	Vybrané otázky zániku smlouvy o úvěru	47
3.11.1	Odstoupení od smlouvy	47
3.11.2	Vliv odstoupení od smlouvy na trvání zajištění	48
3.11.3	Odstoupení od smlouvy z důvodu zániku nebo zhoršení zajištění závazku	50
3.11.4	Odstoupení od smlouvy při prodlení dlužníka	51
3.11.5	Odstoupení od smlouvy v případech účelových úvěrů	52
3.11.6	Výpověď smlouvy o úvěru a výpověď poskytnutí úvěru	53
4.	Spotřebitelský úvěr	55
4.1	Náležitosti formy a obsahu smlouvy, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr	55
4.2	Další informační povinnosti	60
4.2.1	Předsmluvní informační povinnosti	61
4.2.2	Informační povinnosti za trvání smluvního vztahu	63
5.	Právní úprava v novém občanském zákoníku	65
5.1	Vlastní právní úprava smlouvy o úvěru	65
5.2	Obchodní podmínky obecně	68
5.2.1	Překvapivá ustanovení v obchodních podmínkách	69
5.2.2	Jednostranná změna obchodních podmínek	70
5.3	Pojem adhezních smluv a ochrana slabší strany	71
5.4	Přijetí nabídky s odchylkami	73
	Závěr	74
	Seznam použité literatury	76
	Resumé: Smlouva o úvěru	83
	Abstract: Credit Contract	85
	Klíčová slova	87
	The Keywords	87

Seznam zkratek

BankZ	zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů
DevZ	zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Sdělení	úřední sdělení České národní banky ze dne 27. prosince 2010 o aplikačním přístupu k některým ustanovením zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů
Směrnice	směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS
SpotřÚ	zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ŽivZ	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Ekonomický a společenský význam úvěru je v současné tržní ekonomice zcela nedozírný. Potřeba úvěrování, jako návratného způsobu financování, se nejvýrazněji projevuje v životě podnikatelských subjektů. Důležitost úvěrového financování je ještě víc zdůrazněna skutečností, že v podmínkách kontinentální Evropy je obstarávání cizího kapitálu formou emise cenných papírů jevem spíše ojedinělým. V posledních desetiletích však do popředí čím dál víc vystupuje význam úvěrování i pro domácnosti a jednotlivé fyzické osoby – nepodnikatele. Tok peněžních prostředků směřuje od subjektů pociťujících relativní přebytek volného kapitálu k subjektům, které jsou na zdroje cizího kapitálu odkázány. Redistribuce volných peněžních prostředků však zpravidla neprobíhá přímo, a tento tok je tak obvykle zprostředkován bankami nebo jinými profesionálními poskytovateli úvěrů. Poruchy na úvěrových trzích, tak jak jsme jim mohli být svědky v letech nejvypuklejších projevů finanční krize, poukazují nejenom na ekonomickou důležitost úvěrování, nýbrž i na možnou sociální a politickou výbušnost nedostatku volných prostředků v ekonomice. Nejenom uvedené argumenty tak zdůrazňují odůvodněnost osobitého zkoumání úvěru, nejen jako kategorie národohospodářské, ale především odrazu jeho právního vyjádření v právním řádu.

Z důvodu bezprostřední důležitosti úvěru v národním hospodářství, jako i v každodenním životě prakticky všech ekonomicky činných subjektů, jsem se rozhodl zvolit si za své diplomové téma problematiku smlouvy o úvěru. I když se nejedná o téma nové, je zkoumání tohoto smluvního typu výjimečně aktuální. To je dáno jednak neustále se rozvíjející bohatou judikaturou související s tímto frekventovaným smluvním typem, jednak přijatou a dosud neúčinnou rekodifikací soukromého práva. Nový občanský zákoník přináší novinky jak do oblasti vlastní úpravy smlouvy o úvěru, tak do oblasti smluvních institutů se smlouvou o úvěru bezprostředně souvisejících. Za hlavní cíl jsem si vytyčil poskytnout podrobný rozbor obecné úpravy smlouvy o úvěru obsažené v obchodním zákoníku. V souvislosti s rozbohem jednotlivých zkoumaných otázek jsem se snažil zohlednit aktuální vývoj rozhodovací činnosti soudů, doktríny a bankovní praxe. Součástí práce je i poukázání na některé výkladové problémy a předložení vlastního kritického pohledu spolu s navrhovanými řešeními. Dále jsem byl při vypracování této práce veden snahou poukázat v omezené míře také na dílčí problémy související s úpravou spotřebitelského úvěru. Neopomenul jsem ani rozbor

právní úpravy úvěru a souvisejících smluvních institutů, které přináší nový občanský zákoník. Je zřejmé, že z důvodu rozsáhlosti zvoleného tématu věnuji některým otázkám pozornost pouze okrajově. Například problematika zajištění pohledávek z úvěrové smlouvy je nastíněna pouze v obecné rovině. Porovnání smlouvy o úvěru a smlouvy o půjčce jsem v dílčích otázkách zahrnul pouze do vlastního textu jednotlivých problémů a nevěnuji mu samostatnou kapitolu. Rovněž bylo možné pojednat ještě o dalších smluvních institutech bezprostředně souvisejících s úvěrovou smlouvou, jejíž změny přináší nový občanský zákoník.

V první části své práce jsem nejprve přistoupil k vymezení pojmu, podstaty a významu úvěru. Uvádím základní charakteristiku smlouvy o úvěru, a to především z pohledu systému právní úpravy a její povahy jako bankovního obchodu. Druhá část, která tvoří stěžejní jádro mé práce, pojednává postupně o jednotlivých obsahových otázkách smlouvy o úvěru. V následující třetí části věnuji pozornost vybraným problémům právní úpravy smluv, kterými se sjednává spotřebitelský úvěr. Závěrečná část práce je zaměřena na právní úpravu smlouvy o úvěru a vybraných smluvních institutů, kterou přináší nový občanský zákoník.

Při vypracování diplomové práce jsem vycházel z odborné knižní a časopisecké literatury. Dále jsem vycházel z internetových článků a dokumentů. Ve zvýšené míře jsem čerpal informace z rozhodovací činnosti soudů, a to především Nejvyššího soudu s ohledem na autoritativnost jeho judikatury.

1. Vymezení pojmu a významu úvěru

1.1 Pojem úvěr

Úvěr (kredit, fr. *crédit*, angl. *credit*, *trust*, it. *credito*, maď. *hitel*, něm. *Kredit*, rus. *kredit*) lze v subjektivním smyslu chápat jako „*důvěru v někoho, že svým hospodářským závazkům dostojí*“.¹ V jiném, objektivním, smyslu lze takto označit „*poměr, který vzchází mezi dvěma osobami, převede-li jedna z nich nějaké statky na druhou za slib budoucí úplaty (vrácení, zaplacení)*“.² Již starší literatura zmiňuje, že základem takového ujednání může být směna nebo koupě, kdy jedna ze smluvních stran plnění poskytla (předání zboží), kdežto druhá smluvní strana vzájemné plnění (zaplacení kupní ceny) odkládá do budoucna. Úvěrová stránka však v daném případě nenáleží k podstatě právního vztahu, je svou povahou nahodilou a důsledkem vedlejšího smluvního ujednání.³ Stejně tak moderní literatura chápala podstatu úvěru v obecné rovině jako časový nesoulad mezi poskytnutým plněním a obdržení protiplnění.⁴ Pro uvedené situace se v praxi zažil pojem obchodního neboli zbožového úvěru.

Druhé pojetí úvěrového vztahu vychází z konstrukce, kde úvěrová stránka tvoří samotnou podstatu právního vztahu, tak jako je tomu „*zejména u zápůjčky, jejíž podstata záleží v tom, že zastupitelný předmět nebo předměty převádím na někoho jiného se závazkem budoucí odplaty předmětem neb zastupitelnými předměty téhož druhu a způsobu*“.⁵

Z komplexního hlediska lze proto na pojem úvěru nahlížet jako na úvěr obchodní neboli zbožový a na úvěr finanční neboli umístovací. Úvěr je nesporně jak pojmem ekonomickým, tak právním. V současnosti je ekonomický smysl úvěru spatřován v tom, že se jedná o návratné poskytnutí peněžních prostředků za dohodnutých podmínek. Uvedenému pojetí však výše vymezený obchodní úvěr nevyhovuje a nadále se jeho problematikou ve své práci nebudu zabývat. Naopak, úvěrem v právním smyslu označujeme návratné poskytnutí peněžních prostředků, jehož účelem je získání úplaty

¹ Obdobně je primárně pojmu *credit* v angloamerické literatuře přiřazován význam víry, důvěry v někoho schopnost dostát svým závazkům. NOLAN, Joseph R., Jacqueline M. NOLAN-HALEY. *Black's Law Dictionary*. Sixth Edition. Victoria: Victoria Publishing, 1990, s. 348.

² *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Fotoreprint původního vyd. z r. 1907. Praha: Argo, 2002, s. 138.

³ Tamtéž.

⁴ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku: Díl 4, § 409–565*. Praha: Linde, 1997, s. 370.

⁵ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Fotoreprint původního vyd. z r. 1907. Praha: Argo, 2002, s. 138.

v podobě úroků z poskytnutých prostředků.⁶ Je to v první řadě účel směřující k zajištění úrokového výnosu plynoucího věřiteli z úvěrované částky, který odlišuje úvěr finanční od úvěru obchodního.⁷

1.2 Několik poznámek k významu úvěru v tržní ekonomice

Finanční úvěr představuje významný instrument v životě každého ekonomicky činného subjektu, firmy nebo dokonce i celého státu, bez kterého bychom si jen stěží uměli představit fungování moderní tržní ekonomiky. Obecně lze dokonce říct, že úvěr existuje ve všech společensko-ekonomických uskupeních, která jsou založena na fungování zbožové výroby a na rozvinutém zbožově-peněžním hospodářství, tj. i v takých ekonomikách, které nelze označit za čistě tržní. S rozvojem mezinárodní diferenciací práce a obchodu nabyt úvěr nadnárodního charakteru a výrazným způsobem ovlivňuje proces rozšířené reprodukce v mezinárodním kontextu.⁸

Hospodářskou činnost zpravidla podmiňují mimo vlastních finančních prostředků nebo i obchodního úvěru taky další finanční zdroje. Zahájení podnikatelské činnosti, rozšíření té stávající, ale mnohdy i běžné finanční krytí potřeb zásobovací činnosti při delším výrobním cyklu, vyžaduje opatření prostředků z cizích zdrojů. V praxi se nabízejí v zásadě tři hlavní zdroje finančních prostředků: (i) emise cenných papírů (zpravidla dluhopisů nebo směnek), (ii) úvěr od komerční banky nebo (iii) úvěr či půjčka od jiné finanční společnosti či subjektu.⁹ Realita kontinentální podnikové praxe poukazuje především na význam úvěrového financování, jež je preferováno na úkor financování z prostředků emisí cenných papírů. Tato skutečnost zdůrazňuje nezastupitelnou roli úvěru v každodenním životě korporací.

Úvěrové vztahy však zastávají významné místo i na národohospodářské úrovni. Vymezený segment úvěrových vztahů nutně podléhá finančněprávní regulaci. To platí zejména v souvislosti s měnovými aspekty úvěru. Předmětem zájmu finančního práva jsou pak ty vztahy, které stanovují podmínky pro regulaci množství peněz v národním hospodářství, tj. stanovení pravidel pro poskytování úvěrů Českou národní bankou ostatním bankovním subjektům a naopak. Dalším okruhem úvěrových vztahů, kde

⁶ PLÍVA, Stanislav, Štefan ELEK, Petr LIŠKA et al. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 82

⁷ MAREK, Karel. Smlouva o úvěru. *Právní fórum*. 2012, č. 6, s. 261.

⁸ BALKO, Ladislav. Úver ako inštitút bankového práva a jeho právna podstata. *Právo a podnikání*. 2001, č. 1, s. 19.

⁹ ZLÁMAL, Jaroslav. Finanční úvěry v ekonomické praxi, postup obchodních bank. *Právo a podnikání*. 2000, č. 7/8, s. 22.

výrazně vystupuje do popředí finančněprávní regulace, jsou vztahy, kde se stát ocitá v roli poskytovatele návratných finančních prostředků, a to zejména v oblasti veřejné podpory.¹⁰ Nelze opomenout ani významnou kategorii státního úvěru, kde má stát postavení dlužníka. V situaci, kdy hospodaření státu se schodkem je takřka trendem, představuje státní úvěr významný zdroj krytí nedostatku prostředků ve veřejných rozpočtech. Může být realizován formou „*veřejné půjčky*“, tedy především prodejem státních dluhopisů, anebo formou méně nákladné „*neveřejné půjčky*“ jako poskytnutí úvěru od komerčních bank.¹¹

1.3 Pozitivněprávní vymezení pojmu úvěr

Základní pozitivněprávní definici úvěru nalzáme v ustanovení § 1 odst. 2 písm. b) BankZ v souvislosti s vymezením hlavních bankovních činností. Podle nadepsaného ustanovení se úvěrem pro účely zákona o bankách rozumí: „*v jakékoli formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky*“. Základním předpisem upravujícím bankovní služby na evropské úrovni je směrnice Evropského parlamentu a Rady o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu.¹² Při porovnání anglické jazykové verze, se lze potkat i se širším pojmem „*lending*“.¹³ Je zřejmé, že zákon o bankách používá pojem úvěru v nejširším možném ekonomickém významu přesahujícím pojetí úvěru ve smyslu právním. Pod uvedenou definici lze proto podřadit nejenom úvěr v užším právním smyslu podle obchodního zákoníku, ale i případy bezúročné půjčky peněz podle ustanovení § 657 OZ.

Vedle zákona o bankách vymezuje pojem finančního úvěru devizový zákon. Finančním úvěrem, se pro účely zákona, rozumí podle úvodního definičního ustanovení § 1 písm. h): „*poskytnutí peněžních prostředků v české nebo v cizí měně, se kterým je spojena povinnost k jejich vrácení v peněžní formě; za finanční úvěr se považuje i peněžní půjčka, hypoteční úvěr, spotřebitelský úvěr, finanční leasing*.“ I tato definice odpovídá širšímu ekonomickému pojetí pojmu úvěr přesahujícího jeho užší právní vymezení podle obchodního zákoníku.

¹⁰ BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB et al. *Finanční právo*. 6. uprav. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 325.

¹¹ BALKO, Ladislav, Vladimír BABČÁK a kol. *Finančné právo*. 2. vyd. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 73.

¹² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/48/ES ze dne 14. června 2006, o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu (CID).

¹³ PIHERA, Vlastimil, Aleš SMUTNÝ, Pavel SÝKORA. *Zákon o bankách: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 18 – 19.

Konečně s pojmem úvěru pracuje obchodní zákoník. I přes absenci výslovné definice úvěru, lze ze základního ustanovení § 497 ObchZ usuzovat, že se jím myslí smluvní obchodní závazkový vztah spočívající v dočasném poskytnutí peněžních prostředků spojeném se závazkem tyto prostředky vrátit a poskytnout úplatu ve formě úroků. Uvedené vymezení plně odpovídá pojetí úvěru v právním smyslu a nadále bude předmětem mého zkoumání.

2. Smlouva o úvěru

2.1 Systém právní úpravy

Vlastní úprava smlouvy o úvěru, jako významného a v praxi frekventovaného smluvního typu, je obsažena v části třetí – Obchodní závazkové vztahy, hlavě druhé – Zvláštní ustanovení o některých obchodních závazkových vztazích, dílu pátém – Smlouva o úvěru v rámci ustanovení § 497 až 507 ObchZ. V souladu s ustanovením § 263 ObchZ má kogentní povahu základní ustanovení § 497, které vymezuje smlouvu o úvěru a ustanovení § 499 upravující úplatu za sjednání závazku poskytnout úvěr. Ve zbytku je obecná úprava smlouvy o úvěru dispozitivní povahy, stanovující podpůrně obsah vzájemných práv a povinností smluvních stran, ledaže si strany sjednaly odchylně nebo její použití v konkrétním případě vyloučily. Dále tvoří významnou součást úpravy obecná ustanovení o obchodních závazkových vztazích v ustanoveních § 261 až § 408 ObchZ, pokud vlastní úprava smlouvy o úvěru jejich použití nevyklučuje. S ohledem na ustanovení § 711 ObchZ o možnosti zřízení tzv. kontokorentního účtu, se úprava smlouvy o úvěru uplatní též na práva a povinnosti stran při uskutečňování těchto plateb, jimiž je čerpán úvěr v rámci dohodnutého limitu, pokud není o právech a povinnostech dohodnuto ve smlouvě o běžném účtu něco jiného.¹⁴ Z komplexního hlediska nelze opomenout ani ustanovení společná, přechodná a závěrečná obsažená v části čtvrté ObchZ, speciálně s ohledem na ustanovení § 763 odst. 1 ObchZ. V určitých výjimečných případech bude totiž v úvahu přicházet i aplikace úpravy provedené hospodářským zákoníkem.¹⁵

Podle ustanovení § 1 odst. 2 ObchZ se na otázky, které nelze řešit podle speciální úpravy obsažené v obchodním zákoníku, uplatní předpisy práva občanského, a to zejména úprava v občanském zákoníku. Uvedené nepřichází v úvahu u komplexně řešených otázek v obchodním zákoníku. Ve vztahu k úvěrové smlouvě se vždy výlučně použije obchodní zákoník zejména v případě ručení, uznání závazku, splnění závazku nebo promlčení práv ze smlouvy. V případě částečné úpravy v obchodním zákoníku bude nutno postupovat ve zbytku podle úpravy v občanském zákoníku. I pro úvěrovou smlouvu se tak uplatní zejména obecná občanskoprávní úprava o právních úkonech a

¹⁴ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1149.

¹⁵ Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Na určitý omezený praktický význam předchozí úpravy upozorňuje Marek. MAREK, Karel. Smlouva o úvěru. *Právní fórum*. 2012, č. 6, s. 259.

jejich vadách, kontraktačního procesu nebo smluvní pokuty a náhrady škody. V případě otázek obchodním zákoníkem neupravených vůbec, bude nutno dokonce postupovat výlučně podle občanského zákoníku, tj. zejména u otázek smluvního zastoupení, změně účastníků závazkového vztahu, bezdůvodného obohacení nebo v případě zajištění formou zástavního práva nebo zajišťovacího převodu práva. Kromě použití občanského zákoníku si lze v praxi představit i použití zákona o vlastnictví bytů¹⁶ a z podzákoných předpisů má stěžejní význam nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroku z prodlení a poplatků z prodlení podle občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Specifikum obchodního zákoníku spočívá v tom, že jako pramen práva výjimečně připouští obchodní zvyklosti. Obecně lze obchodní zvyklosti vymezit jako: „*určitá pravidla stranami hospodářského styku fakticky dodržována, aniž by byla zakotvena v právním předpisu, přičemž se posuzují ve vztahu k určitému území, odvětví a konkrétnímu případu.*“¹⁷ Podle ustanovení § 1 odst. 2 přichází jejich použití v úvahu pouze podpůrně k obchodnímu zákoníku nebo občanskoprávním předpisům. Bude se jednat o vyplňování tzv. mezer v zákoně, kdy určité otázky nejsou výslovně upraveny. Z uvedeného vyplývá, že obchodní zvyklosti nemají přednost před právem psaným. Strany však mají, podle ustanovení § 264 odst. 2 ObchZ, možnost na obchodní zvyklosti ve smlouvě odkázat; v takovém případě mají přednost před dispozitivní úpravou obchodního zákoníku za podmínky, že jsou ve smlouvě konkretizovány.¹⁸ Pokud strany na obchodní zvyklosti odkazují ve smluvním textu přímo, nebo v obchodních podmínkách, pozbývají obchodní zvyklosti povahu zvykového práva svého druhu a nabývají charakter smluvených práv a povinností.¹⁹ Jejich praktický dosah lze spatřovat v oblasti bankovníctví.²⁰

Pokud určité otázky nelze řešit podle výše uvedených hledisek, posoudí se podle zásad, na kterých obchodní zákoník spočívá. I přes absenci uzavřeného pozitivněprávně vymezeného katalogu těchto zásad, lze procesem abstrakce celého obsahu obchodního

¹⁶ Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 4.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. I. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 5.

²⁰ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 865.

zákoníku některé zásady dovodit. Nejvýznamnější zásadou u obchodních závazkových vztahů je zásada smluvní suverenity (autonomie) účastníků těchto vztahů, jejíž obsahem je pravidlo – co není zakázáno, je dovoleno.²¹

Problematika možného použití analogie v obchodních závazkových vztazích je diskutovaným a sporným tématem, a to jednak v důsledku textace ustanovení § 269 ObchZ a jednak názorovou nejednotností odborné veřejnosti. Obecně se však lze přiklonit k názoru připouštějícímu použití analogie (jak *analogie legis*, tak *analogie iuris*) v obchodních závazkových vztazích. Zjednodušeně lze vycházet z toho, že pokud není otázka upravena speciálně obchodním zákoníkem, je nutno přihlížet k subsidiárnímu použití občanského zákoníku, konkrétně ustanovení § 853, které použití analogie předepisuje.²²

Zvláštní právní úprava platí pro smlouvy, jimiž se sjednává tzv. spotřebitelský úvěr. Uvedená úprava je obsažena v zákoně o spotřebitelském úvěru.²³ Tento zákon transponuje do českého právního řádu směrnici Evropského parlamentu a Rady o smlouvách o spotřebitelském úvěru.²⁴ V této souvislosti je třeba poukázat na významnou novelizaci zákona o spotřebitelském úvěru, která byla provedena zákonem č. 43/2013 Sb.²⁵ Novela transponovala směrnici Komise 2011/90/EU.²⁶

Definice a vybrané aspekty hypotečních úvěrů jsou upraveny v zákoně o dluhopisech.²⁷ Na evropské úrovni předložila Evropská komise dne 31. 3. 2011 návrh směrnice o smlouvách o úvěru na bydlení.²⁸ Uvažovaná úprava vychází z pojetí smlouvy o úvěru na bydlení jako zvláštního smluvního typu rozšiřujícího ochranu spotřebitele a zavádějícího jednotné kvalitativní standardy pro služby spojené s poskytnutím takového úvěru. Základním cílem navrhované úpravy je zajištění vyšší míry ochrany spotřebitele, která by se dotýkala vymezeného okruhu spotřebitelských

²¹ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. I. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 5.

²² ŠILHÁN, Josef. Inominátní smlouvy a přípustnost analogie v obchodních závazkových vztazích. *Právní rozhledy*. 2007, č. 13, s. 465.

²³ Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

²⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS.

²⁵ Zákon č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Novela nabyla účinnosti dnem vyhlášení ve Sbírce zákonů, tj. 25. února 2013 s výjimkou čl. 1 bodu 10, který nabude účinnosti 1. ledna 2014, a který se dotýká ustanovení § 6 odst. 1 SpotřÚ.

²⁶ Směrnice Komise 2011/90/EU ze dne 14. listopadu 2011, kterou se mění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES, o smlouvách o spotřebitelském úvěru, v části stanovující dodatečné předpoklady pro výpočet RPSN.

²⁷ Zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸ KOM(2011) 142 v konečném znění 2011/0062 (COD) návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o smlouvách o úvěru na bydlení.

úvěrů ve vztahu k úvěrům na nemovitosti určené k bydlení.²⁹ Z hlediska legislativního procesu bude významné datum 11. 9. 2013, na kdy je naplánováno hlasování o předmětném návrhu v plénu Evropského parlamentu.³⁰

Z hlediska možných forem zajištění přichází též v úvahu použití zákona o cenných papírech, konkrétně hlava čtvrtá zákona pojednávající o zástavním právu k cenným papírům.³¹ Významným, z hlediska zajištění pohledávek ze smlouvy, je i zákon o finančním zajištění.³²

2.2 Obchodní podmínky a jejich změny

Podle ustanovení § 273 odst. 1 ObchZ lze část obsahu smlouvy, tedy část vzájemných práv a povinností smluvních stran, určit odkazem na všeobecné obchodní podmínky nebo odkazem na jiné obchodní podmínky, jež jsou stranám uzavírajícím smlouvu známé nebo k návrhu smlouvy přiložené. Zejména v obchodní praxi bank se určité podmínky smluv o úvěru (například způsob a lhůty čerpání úvěru, účel úvěru, způsob výpočtu výše úroku, podmínky splácení úroku, sankční následky porušení povinností ze smlouvy) pro určitý okruh subjektů opakují. Je proto z praktického hlediska pro banku výhodné určit převážnou část obsahu smlouvy odkazem na obchodní podmínky, které zpravidla nesou označení všeobecné úvěrové podmínky. Je nesporné, že tento způsob určení vzájemných práv a povinností smluvních stran usnadňuje samotný proces uzavírání smluv a slouží v konečném důsledku k snižování nákladů a k zajištění určité míry obsahové stálosti ve smluvních vztazích. Vlastní text smlouvy pak pouze obsahuje náležitosti odpovídající konkrétnímu obchodnímu případu a je svým rozsahem zpravidla stručný.

Obchodní zákoník rozlišuje tři typy obchodních podmínek. První skupinou jsou všeobecné obchodní podmínky.³³ Další skupinou jsou obchodní podmínky vypracované jiným způsobem, ale rovněž kontrahentům známe, a proto také postačuje ve smlouvě na ně odkázat bez dalšího (případy dlouhodobých smluvních a obchodních vztahů). Třetí skupinou, která se v praxi objevuje nejčastěji a má největší význam při poskytování

²⁹ MIŠŮR, Peter. Kodifikace smlouvy o úvěru na bydlení se přiblížila schválení v Evropském parlamentu. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 7/8, s. 217.

³⁰ Viz Procedure file 2011/0062 (COD) [online] [cit. 8. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <[http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2011/0062\(COD\)>](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2011/0062(COD)>).

³¹ Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů.

³² Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění.

³³ Všeobecné obchodní podmínky jsou podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi. Z hlediska praxe poskytování úvěru však význam nemají, a dále se jimi zabývat nebudu.

úvěřů, jsou podmínky vypracované zpravidla bankou nebo jiným profesionálním poskytovatelem, a na které se ve vlastním textu smlouvy odkazuje.³⁴ Tyto obchodní podmínky však zpravidla druhé smluvní straně známé nejsou a na to, aby se staly součástí smluvního ujednání, nepostačuje pouhý odkaz. K vtělení těchto podmínek do smluvního textu je zapotřebí jejich vyhotovení k návrhu smlouvy připojit a druhé smluvní straně předložit. Obchodní podmínky, na které smlouva odkazuje a jež jsou k ní připojeny, nemusí být samostatně podepisovány smluvními stranami. V pochybnostech však musí ten, kdo se jejich použití dovolává, prokázat, že byly ke smlouvě připojeny.³⁵ Zcela běžně v praxi nastávají situace, kdy ani uvedené všeobecné úvěrové podmínky neobsahují všechna ujednání a odkazují na další podmínky, zpravidla na sazebník poplatků. I pro tyto podmínky pak platí, že musí být připojeny ke smlouvě za stejných podmínek jako podmínky „základní“.³⁶ V případě rozporu mezi zněním smlouvy o úvěru a obchodními podmínkami, na něž smlouva odkazuje, má přednost ustanovení obsažené v úvěrové smlouvě.³⁷

Aktuální a v praxi často spornou otázkou zůstává problematika změn obchodních podmínek, a to zejména s ohledem na jejich „jednostrannou“ změnu. V doktríně platí ustálený názor, že k tomu, aby se nové znění obchodních podmínek stalo součástí již uzavřené smlouvy, nepostačuje, aby strana, o jejíž podmínky se jedná, oznámila takovou změnu s tím, že pokud druhá strana nesdělí nesouhlas do stanovené doby, platí změna za schválenou a stává se součástí smluvního ujednání. Je ovšem obecně přijímán názor, že ve smlouvě lze dohodnout způsob průběžné změny podmínek, pokud bude vždy objektivně určitelná a nebude záležet na vůli jedné ze smluvních stran.³⁸ Pravidelnou součástí úvěrových podmínek bank jsou i ustanovení předpokládající jejich jednostrannou změnu. Běžná modalita změny obchodních podmínek je vázána na skutečnost, že pokud klient do určité doby po oznámení návrhu změny podmínek bankou tuto změnu neodmítne, považuje se za schválenou.³⁹ Aktuálně se k platnému

³⁴ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 1297.

³⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 2. 1998, sp. zn.: 5 Cmo 318/1997.

³⁶ HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 62.

³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2012, sp. zn.: 29 Cdo 589/2010.

³⁸ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 925.

³⁹ Viz např. čl. I bod 1.6 „Základní ujednání“ Všeobecných obchodních podmínek Raiffeisenbank a.s. účinných od 1. 3. 2012 [online] [cit. 8. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.rb.cz/attachements/pdf/obecne-dokumenty/vseobecne-obchodni-podminky.pdf>>.

způsobu změn obchodních podmínek vyjádřil Nejvyšší soud, když v souladu s doktrínou dovedl, že jelikož obchodní zákoník nestanovuje jiný režim změny podmínek, než ten, který platí pro smlouvy samotné, řídí se i předpoklady pro jejich změnu zákonnou úpravou pro změnu obsahu smlouvy. Dále stanovil, že si strany v souladu s principem smluvní autonomie mohou vyhradit přímo ve smlouvě nebo v obchodních podmínkách, které jsou její součástí, zvláštní způsob změny obchodních podmínek včetně způsobu umožňujícího i jejich jednostrannou změnu, a to například i prostým doručením druhé straně.⁴⁰

V případě oznámení jednostranné změny obchodních podmínek při absenci výslovného ujednání o možnosti a konkrétním způsobu takové změny, anebo v rozporu s takovou výhradou, jednalo by se o neplatný právní úkon. Oznámení o změně by tudíž nemělo za následek změnu obsahu smlouvy. V daném případě by se však jednalo o neplatnost relativní v souladu s ustanovením § 267 odst. 1 ObchZ.⁴¹ Smluvní strana, která by byla takovým oznámením dotčena, by se však musela neplatnosti dovolat, jinak by se i na takovou změnu pohlíželo jako na změnu platnou. Je třeba na tomto místě zdůraznit, že uvedené pravidlo platí výlučně pro vzájemné závazkové vztahy mezi podnikateli.⁴²

2.3 Povaha smlouvy o úvěru

Smlouva o úvěru má v souladu s ustanovením § 261 odst. 3 písm. d) ObchZ povahu tzv. **absolutního obchodu**. Tato smlouva se proto řídí režimem obchodního zákoníku bez ohledu na povahu smluvních stran, tj. nemusí jimi být podnikatelé, kteří by byli při vzniku závazkového vztahu v podnikatelském vztahu, nebo dokonce ani podnikatelé obecně.⁴³ V této souvislosti vyplývá z ustálené judikatury Nejvyššího soudu, že smlouva o úvěru podléhá režimu obchodního zákoníku, byť by její podstata ležela v jiné rovině než obchodněprávní. Stejně tak je bez významu, že si strany režim obchodního zákoníku nesjednaly podle ustanovení § 262 odst. 1 ObchZ, neboť je taková dohoda možná pouze pro závazkové vztahy nespádající pod vztahy uvedené v

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn.: 23 Cdo 1098/2012.

⁴¹ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 925

⁴² Tamtéž, s. 913.

⁴³ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 1581.

ustanovení § 261 ObchZ.⁴⁴ Podřízení režimu obchodního zákoníku má význam i pro vztahy vzniklé při zajištění plnění závazků ze smlouvy, jež se rovněž řídí obchodním zákoníkem.⁴⁵ Podle ustanovení § 262 odst. 4 věty první před středníkem ObchZ platí obecné pravidlo, že se na vztahy ze smlouvy uplatní obchodněprávní úprava pro obě strany, nevyplývá-li z obchodního zákoníku nebo zvláštních předpisů něco jiného. Zmírnění tvrdosti bezvýjimečné aplikace obchodněprávní úpravy přináší pravidlo obsažené v ustanovení § 261 odst. 4 věty první za středníkem ObchZ. Pokud je jednou ze smluvních stran nepodnikatel, je zapotřebí vždy použít ustanovení občanského zákoníku nebo právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení, je-li to ve prospěch smluvní strany, jež není podnikatelem. V praxi proto přichází, podle okolností případu, v úvahu použití např. ustanovení občanského zákoníku o spotřebitelských smlouvách (§ 52 a násl.) nebo zákona o spotřebitelském úvěru. Nejvyšší soud v nedávné minulosti řešil otázku v souvislosti se spotřebitelským úvěrem, zda mezi uvedená „ochranářská“ ustanovení patří též ustanovení občanského zákoníku o promlčení. Dospěl k závěru, že je za taková považovat nelze.⁴⁶ Je třeba také upozornit na to, že pokud uzavřeli účastníci smlouvu o úvěru podle ustanovení § 497 ObchZ jako smlouvu spotřebitelskou, a to ještě před zakotvením spotřebitelské ochrany do obchodního zákoníku (§ 264 odst. 4 ObchZ), nelze v rámci jejich smluvního vztahu aplikovat ustanovení občanského zákoníku směřující k ochraně spotřebitele.⁴⁷ Z hlediska odpovědnosti za porušení povinností ze vztahů vyplývajících ze smlouvy o úvěru bude nepodnikatel podléhat občanskoprávní úpravě.

Z konstrukce základního ustanovení v § 497 ObchZ⁴⁸ lze výkladem dovodit, že smlouva o úvěru má **konsenzuální** povahu.⁴⁹ Charakteristickým znakem konsenzuálních smluv je, že se kauza smlouvy, tj. její zamýšlený hospodářský účel, realizuje již samým uzavřením smlouvy, tedy dosažením dohody o typické kauze (*consensu cantrahitur obligatio*).⁵⁰ Smlouva o úvěru je proto uzavřena okamžikem

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn.: 32 Cdo 1532/2011.

⁴⁵ Ustanovení § 261 odst. 4 ObchZ.

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 7. 2012, sp. zn.: 32 Cdo 3337/2010.

⁴⁷ Rozsudek Krajského soud v Hradci Králové – pobočka Pardubice ze dne 22. 3. 2012, sp. zn.: 23 Co 37/2012.

⁴⁸ Smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

⁴⁹ PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 9.

⁵⁰ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 312.

dohody o alespoň podstatných náležitostech smlouvy. Tradičně se smlouva o úvěru vymezuje vůči smlouvě o půjčce, jako smlouvě typicky reálné.^{51 52} I u reálných smluv je přirozeně k jejich vzniku zapotřebí smluvního konsensu. Dosažení konsensu však samo o sobě ještě vznik reálných smluv nepůsobí a k jejich vzniku musí přistoupit ještě další právní skutečnost, tj. poskytnutí/předání věci, zpravidla peněz (*re contrahitur obligation*).⁵³ Podstatným rysem formy vzniku konsenzuálních smluv, jako smluv historicky mladších, je shodná vůle stran a smlouva je hotova.⁵⁴ Účinné uzavření smlouvy je tedy rozhodným okamžikem vzniku smlouvy o úvěru.⁵⁵

Smlouva o úvěru je smlouvou pojmově **úplatnou**. Její definičním znakem je závazek dlužníka zaplatit za poskytnuté peněžní prostředky úplatu v podobě úroků. Pokud by tedy strany závazek zaplatit úroky nesjednaly, nejednalo by se o smlouvu o úvěru, ale ve své podstatě o smlouvu o půjčce. Úplatnost musí u smlouvy o půjčce vyplývat z jejího obsahu, jelikož ji občanský zákoník konstruuje jako smlouvu bezúplatnou.⁵⁶

Typickým znakem smlouvy o úvěru je, že z ní vznikají jedné ze smluvních stran (věřiteli) převážně práva a druhé smluvní straně (dlužníkovi) převážně povinnosti. Již římské právo takové kontrakty označovalo jako **dvoustranné smlouvy nerovné** (*contractus bilaterales inaequales*), jsou to tedy ty smlouvy, při nichž nejsou práva a povinnosti stran rozděleny rovnoměrně.⁵⁷ Z uvedené charakteristiky nicméně vyplývá, že obě strany mají postavení jak věřitele, tak dlužníka. Úvěrovou smlouvu lze tudíž vymezit jako smlouvu synallagmatickou.

Pro smlouvu o úvěru, jako typický bankovní obchod, je příznačné, že vzájemná práva a povinnosti, za nichž je úvěr poskytován, jsou, až na výjimky, například u velkých korporátních klientů, určovány jednostranně bankou.⁵⁸ Ustanovení § 273 odst. 3 ObchZ deklaruje, že praxe používání **smluvních formulářů** není nikterak

⁵¹ KOPÁČ, Ludvík. *Obchodní kontrakty*. Díl II. Praha: Prospektrum, 1994, s. 463.

⁵² Podle ustanovení § 657 OZ přenechává věřitel na základě smlouvy o půjčce dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu.

⁵³ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK a kol. *Občanské právo hmotné 2*. Díl třetí: Závazkové právo. 5. jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 83 – 84.

⁵⁴ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 312.

⁵⁵ Podrobněji viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2010, sp. zn.: 21 Cdo 333/2009.

⁵⁶ LOCHMANOVÁ, Ludmila. Smlouva o úvěru. In ŠTENGLOVÁ, Ivana (ed.). *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 227.

⁵⁷ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 273.

⁵⁸ PLÍVA, Stanislav, Štefan ELEK, Petr LIŠKA et al. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 79.

v rozporu se zákonem. Pro navrhovatele, zpravidla banku, má použití formuláře nesporné výhody. Vypracovaný formulář smlouvy může být dostatečně promyšlený a v konečném důsledku brání v opomenutí úpravy důležitých smluvních ujednání. Podstata formulářových smluv nespočívá v ničem jiném než v promítnutí obchodních podmínek do vlastního textu smlouvy a v již stanoveném textu jsou pak následně doplňovány pouze identifikační údaje smluvních stran a specifika konkrétního úvěrového obchodu.⁵⁹ V praxi však nelze vyloučit ani kombinaci formulářové smlouvy, obsahující určitý vymezený okruh smluvních otázek, a obchodních podmínek doplňujících vlastní obsah smlouvy o další otázky. Pro takto typizované smlouvy je charakteristické, že vyjednávání o konečném obsahu smlouvy se nepředpokládá. Neodůvodňují-li podmínky konkrétního obchodu jiný obsah smlouvy, nemá zpravidla ten, kdo formulář vypracoval, zájem na akceptaci odchýlného obsahu. Pokud jsou formulářově smlouvy uzavírány se smluvní stranou v postavení spotřebitele, je nutno s ohledem na povahu takové smlouvy jako adhezní, přihlídnout i k předpisům určených na ochranu spotřebitele.⁶⁰

2.4 Smlouva o úvěru jako bankovní obchod

Bankovními obchody *stricto sensu* rozumíme, i přes absenci výslovné legální definice v právním řádu, obchodní smlouvy, jejichž alespoň jednou stranou je výlučně banka. V širším slova smyslu však lze bankovní obchody charakterizovat jako smlouvy uzavírané převážně bankami, a jež jsou pro bankovní podnikání typické.⁶¹ Bankovním podnikáním pak v ekonomickém slova smyslu rozumíme „*provoz podniku specializovaného na obchodování s kapitálem v peněžní formě a poskytování s tím souvisejících služeb spojených s úschovou a obsluhou tohoto kapitálu*“.⁶²

Podle demonstrativního výčtu obsaženého v ustanovení § 1 odst. 1 a 3 BankZ lze bankovní obchody rozdělit na ty, které spadají do oblasti hlavních bankovních činností a ty, které představují „*další*“ bankovní obchody. Mezi hlavní bankovní činnosti zařazuje zákon o bankách činnosti spočívající v přijímání vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů. Základ podnikání bank tradičně tkví v poskytování služeb veřejnosti ukládat

⁵⁹ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 924.

⁶⁰ Ustanovení § 262 odst. 4 ObchZ.

⁶¹ PLÍVA, Stanislav, Štefan ELEK, Petr LIŠKA et al. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 22.

⁶² POLIDAR, Vojtěch. *Management úvěrových obchodů bank*. 2. upr. vyd. Praha: Economia, 1992, s. 11.

peněžní prostředky na běžné a vkladové účty a v poskytování takto nashromážděného kapitálu pro účely financování třetích osob formou úvěru.⁶³ Banka vystupuje jako dlužník u bankovních obchodů, jimiž si obstarává prostředky k dalšímu obchodování, a proto je označujeme jako pasivní a také jako atrakční. Naopak, v případě aktivních bankovních obchodů vystupuje banka jako věřitel. Prostřednictvím aktivních obchodů dochází k redistribuci získaných prostředků mezi dlužníky banky, a proto je také označujeme jako distribuční. Smlouvu o úvěru proto zařazujeme mezi bankovní obchody aktivní a distribuční.⁶⁴

2.4.1 Členění bankovních úvěrových produktů

Jelikož banky v praxi nabízejí široké spektrum úvěrových produktů, nelze nabídnout jejich jednoznačnou a ustálenou systematizaci. Existuje mnoho způsobů pro členění úvěrů, nicméně lze s určitou opatrností říct, že všechny vycházejí alespoň z následujících základních hledisek. Z hlediska příjemce úvěru lze rozlišovat úvěry poskytované: (i) státu, krajům, obcím a jiným veřejnoprávním subjektů, (ii) podnikatelským subjektům, které lze dále členit, zejména podle velikosti, případně odvětví a (iii) fyzickým osobám, spotřebitelům. Z hlediska formy poskytnutí úvěru lze úvěry členit na: (i) finanční/peněžité úvěry a (ii) závazkové úvěry nebo také záruky. Posléze uvedená kategorie nepředstavuje přímé poskytnutí peněžních prostředků, nýbrž pouze formu záruky za klienta za splnění závazku, a proto nevyhovuje pojetí úvěru ve smyslu § 497 ObchZ; pro moji práci má ryze ilustrativní charakter. Dále je významným hlediskem doba splatnosti úvěru, rozeznáváme proto (i) krátkodobé úvěry se splatností do jednoho roku, (ii) střednědobé se splatností od jednoho do pěti let a (iii) dlouhodobé se splatností delší než pět let. Bez významu není ani členění úvěrů z hlediska tzv. „zbytkové splatnosti“, tedy doby, jež zbývá od určitého dne do termínu smluvené splatnosti.⁶⁵

Významné praktické členění, z hlediska možného porušení smlouvy a s tím spojených následků, je podle účelu, na který se úvěr poskytuje. Rozlišujeme tak úvěry neúčelové, kdy příjemce může prostředky použít podle svého uvážení a úvěry účelové, kdy je poskytnutí prostředků vázáno na smlouvou přesně vymezený účel. Úvěry mohou

⁶³ PIHERA, Vlastimil, Aleš SMUTNÝ, Pavel SÝKORA. *Zákon o bankách: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 16.

⁶⁴ BEJČEK, Josef, Karel ELIÁŠ a Přemysl RABAN. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 447.

⁶⁵ DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 522.

být poskytovány v zahraniční (někdy se hovoří o devizových úvěrech) nebo tuzemské měně. Konečně lze úvěry členit z pohledu zajištění, a tak v obecné rovině diferencujeme mezi úvěry zajištěnými a nezajištěnými.⁶⁶ V konkrétní rovině pak lze mluvit o úvěrech (i) směnečných, (ii) lombardních (zajištěných movitou zástavou) a (iii) hypotekárních (zajištěné nemovitou zástavou), případně ještě o úvěrech ručitelských.⁶⁷

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ BEJČEK, Josef, Karel ELIÁŠ a Přemysl RABAN. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 450.

2.5 Subjekty oprávněné poskytovat úvěry

Stranu, která se podle smlouvy o úvěru zavazuje poskytnout peněžní prostředky dlužníkovi, označuje obchodní zákoník jako věřitele. Podle výše uvedených poznámek ohledně bankovních obchodů, je zřejmé, že tímto věřitelem bude zpravidla banka. V minulosti u odborné veřejnosti nepanoval jednoznačný názor na otázku, zda je postavení věřitele výlučně vyhrazeno bance nebo zda má možnost uzavřít jako věřitel smlouvu o úvěru zásadně jakýkoliv subjekt, ať už fyzická nebo právnická osoba. Jakkoliv je odpověď na uvedenou otázku již v rozhodovací činnosti soudů ustálena a pozbyla na aktuálnosti, mám za to, že na rozdílné názory je třeba poukázat.

První názor na nastíněnou otázku vycházel ze striktně jazykového výkladu ustanovení § 1 odst. 1 BankZ. Uvedené ustanovení zahrnuje výkon dvou různých činností pod samostatnými písmeny, tj. přijímání vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů, který je uskutečňován bankami na základě udělené bankovní licence. Jelikož zákon o bankách uvádí výslovně výraz „činnost“, nelze přijímání vkladů a poskytování úvěrů od sebe rozdělovat, tudíž může být poskytování úvěrů jako předmět činnosti prováděno pouze bankou.⁶⁸ Opačný názor spočívá na tvrzení, že postavení věřitele u smlouvy o úvěru není výlučně přiznáno pouze bance, nýbrž jím může být jakýkoliv subjekt. Argumentačně vychází tento názor ze širšího systematického výkladu, když ustanovení § 1 odst. 1 BankZ vykládá ve vazbě na ustanovení § 2 odst. 1 BankZ. Toto ustanovení nepřipouští žádnému subjektu přijímání vkladů od veřejnosti bez povolení působit jako banka. Z uvedeného proto lze dovodit, že se bankovní monopol omezuje výlučně na přijímání vkladů od veřejnosti a nezahrnuje poskytování úvěrů, a to ani jako předmět činnosti.⁶⁹ Podle mého názoru je argumentace v prvním případě založena na příliš formalistickém jazykovém výkladu nerespektující jiné výkladové metody, které je třeba v případě pochybností o smyslu interpretované právní normy použít. Rozhodovací činnost soudů se přiklonila k závěrům druhé názorové skupiny, když Nejvyšší soud judikoval, že samotná dikce základního ustanovení § 497 ObchZ neklade žádná omezení, a tudíž může smlouvu o úvěru platně uzavřít (ať už jako věřitel nebo jako dlužník) jakýkoli subjekt. Poskytování úvěru, jako předmět činnosti věřitele, však může být významné pro řešení otázky, zda si věřitel může platně sjednat úplatu za „převzetí“

⁶⁸ PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 10.

⁶⁹ Tamtéž, s. 11.

závazku poskytnout úvěr nebo z hlediska úvah o určení osob oprávněných závazkový vztah založit.⁷⁰

Poskytování úvěrů, jako předmět podnikání, v případě nebankovních subjektů spadá do působnosti živnostenského zákona. Tato činnost naplňuje jak pojmové znaky živnosti ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 ŽivZ, tak zároveň není z působnosti zákona vyloučena podle ustanovení § 2 odst. 3 písm. a) ŽivZ *argumentum a contrario*. Poskytování úvěrů ve vztahu k jiným subjektům než spotřebitelům má povahu živnosti volné.⁷¹ S účinností od 1. ledna 2011 došlo zákonem o spotřebitelském úvěru k novelizaci, kromě jiného, i živnostenského zákona. Nově tak bylo mezi živnosti vázané zařazeno poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru.⁷² V návaznosti na provedenou legislativní změnu vstoupila k stejnému datu v účinnost novela nařízení vlády o obsahových náplních jednotlivých živností.⁷³ V obecné rovině lze přivítat zpřísnění podmínek pro výkon uvedené živnosti, nicméně se však domnívám, že se nastavení odborné způsobilosti jeví, s ohledem na povahu provozované činnosti a negativní působení nebankovních subjektů při poskytování spotřebitelských úvěrů, jako nedostačující.

Banky však požívají mezi věřiteli i určité výsostné postavení. Pouze banka může být emitentem hypotečních zástavních listů podle ustanovení § 28 odst. 2 zákona o dluhopisech.⁷⁴ Jsou to tedy pouze banky, které z výtěžku emise hypotečních zástavních listů poskytují prostředky na úvěry na bydlení osobám zajišťujícím splacení úvěru zástavním právem na nemovitostech.

Dalším okruhem subjektů, které mají obdobný předmět podnikání jako banky, jsou spořitelni a úvěrní družstva, pro které zákon o spořitelních a úvěrních družstvech⁷⁵ zavedl legislativní zkratku „*družstevní záložny*“. Podle ustanovení § 1 odst. 4 zákona nemají družstevní záložny postavení banky a jejich podnikání se nepovažuje za živnost.

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2003, sp. zn.: 29 Odo 813/2001.

⁷¹ Příloha č. 4 pol. č. 70 ŽivZ ve vazbě na přílohu č. 4 pol. č. 70 nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností.

⁷² Nová vázaná živnost je zařazena do přílohy č. 2 za činnost účetních poradců, vedení účetnictví, vedení daňové evidence.

⁷³ Nařízení vlády č. 288/2010 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností.

⁷⁴ Hypoteční zástavní listy jsou, podle ustanovení § 28 odst. 1 zákona o dluhopisech, dluhopisy, jakož i obdobné cenné papíry představující právo na splacení dlužné částky vydávané podle práva cizího státu, jejichž jmenovitá hodnota a poměrný výnos jsou plně kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů nebo částí těchto pohledávek (řádné krytí) a popřípadě též náhradním způsobem podle tohoto zákona (náhradní krytí).

⁷⁵ Zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, ve znění pozdějších předpisů.

Ke vzniku a podnikání družstevní záložny je třeba povolení České národní banky, která ho uděluje na základě podané písemné žádosti. Družstevní záložna je oprávněna podle ustanovení § 1 odst. 2 zákona v rámci své podnikatelské činnosti přijímat vklady od svých členů a poskytovat jim úvěry. Z uvedeného proto vyplývá výjimka z hlediska okruhu dlužnických subjektů smlouvy o úvěru. Dlužníky mohou být pouze členové družstevní záložny. Za podmínek uvedených v ustanovení § 3 jsou družstevní záložny oprávněny vyvíjet i další činnosti pro své členy, a to zejména poskytovat záruky ve formě ručení, bankovní záruky, otevírat akreditivy nebo finanční leasing.

Pokud by však poskytování úvěrů nevyhovovalo znakům podnikání ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 ObchZ, zejména znaku soustavnosti takové činnosti, nepodléhalo by žádnému veřejnoprávnímu přivolení. V praxi si lze pod touto kategorií představit zejména jakési výpomoci mezi podnikateli.

3. Jednotlivé otázky smlouvy o úvěru

3.1 Podstatné části obsahu smlouvy o úvěru

V souladu s ustanovením § 269 odst. 1 ObchZ se úprava smlouvy o úvěru uplatní pouze tehdy, pokud obsah smluvního ujednání stran zahrnuje podstatné části smlouvy zákonem předepsané v základním ustanovení. Podstatné části smlouvy o úvěru jsou uvedeny v základním ustanovení § 497 ObchZ.

Jsou jimi konkrétně:

- I. závazek věřitele poskytnout dlužníkovi na jeho žádost peněžní prostředky,
- II. určení výše peněžních prostředků, které mají být věřitelem poskytnuty,
- III. závazek dlužníka poskytnuté prostředky vrátit a
- IV. konečně i závazek dlužníka zaplatit věřiteli z poskytnutých prostředků úroky.

Uvedené podstatné části obsahu smlouvy je třeba ještě doplnit v tom směru, že k platnému uzavření smlouvy o úvěru musí přistoupit dostatečně určité vymezení smluvních stran.⁷⁶ Jak již bylo výše uvedeno v souvislosti s obchodními podmínkami, bude smlouva o úvěru kromě uvedených podstatných částí obsahovat i detailní úpravu celé řady dalších otázek (pravidelné části obsahu smlouvy), včetně způsobu a lhůty poskytnutí prostředků, výše úroků nebo doby vrácení úvěru a podobně.⁷⁷

Smlouva o úvěru jako dvoustranný právní úkon musí přirozeně splňovat obecné náležitosti předepsané pro právní úkony dle ustanovení § 37 a násl. OZ, zejména musí vyhovovat požadavkům určitosti a srozumitelnosti právních úkonů. Pro vznik úvěrové smlouvy platí obecná ustanovení o kontrakčním procesu obsažená v ustanovení § 43 a násl. občanského zákoníku doplněná o zvláštní úpravu v obchodním zákoníku.⁷⁸

Všichni profesionální poskytovatelé úvěrů a banky obzvlášť mají metodicky zpracován proces úvěrování. Tento proces zasahuje již do předkontrakční fáze tím, že banky vyžadují informace o majetkové situaci budoucího klienta a zkoumají na základě jím předložených podkladů jeho schopnost úvěr splatit. Po provedení této iniciační fáze se přistupuje k sjednání samotné smlouvy.

⁷⁶ DĚDIČ, Jan. *Obchodní zákoník: komentář*. Díl IV. 1. vyd. Praha: Polygon, 2002, s. 3516.

⁷⁷ BEJČEK, Josef, František FALDYNA et al. *Obchodní zákoník s komentářem*. II. díl. 1. vyd. Praha: Codex, 2000, s. 400.

⁷⁸ Ustanovení § 269 a násl. ObchZ.

3.2 Označení smluvních stran

Smluvní strany zákon označuje jako věřitele a dlužníka. V literatuře se uvádí, že toto označení není zcela přiléhavé, jelikož smlouva o úvěru je smlouvou synallagmatickou, kdy obě strany mají jak postavení věřitele tak postavení dlužníka.⁷⁹ Stranu smlouvy o úvěru, která se zavazuje úvěr poskytnout, zákon označuje jako věřitele. Věřitelem se však takový subjekt stává až ve chvíli, kdy skutečně peněžní prostředky, k jejichž poskytnutí se zavázal, druhé smluvní straně poskytne. Druhou smluvní stranu zákon označuje jako dlužníka, i když při uzavření smlouvy má postavení věřitele, tedy subjektu oprávněného poskytnutí peněžních prostředků požadovat. Dlužníkem se stává až v okamžiku, kdy úvěr čerpá a vzniká mu v té souvislosti povinnost prostředky vrátit a zaplatit úroky.⁸⁰ V bankovní praxi je pravidlem označovat smluvní stranu na straně věřitele jako „banka“, na straně dlužníka se zpravidla uvádí „klient“.

3.3 Forma smlouvy o úvěru

Obecná úprava smlouvy o úvěru obsažená v obchodním zákoníku nevyžaduje k platnosti uzavření smlouvy obligatorní písemnou formu. Z uvedeného proto vyplývá, že strany mají možnost uzavřít smlouvu výslovně, tj. písemně či ústně nebo zcela výjimečně i jiným nevýslovným způsobem ve smyslu ustanovení § 35 odst. 1 OZ, tj. způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěla smluvní strana projevit. Proto si lze v praxi představit situaci, kdy je úvěrová smlouva uzavřena tím způsobem, že klient písemně požádá o poskytnutí peněžních prostředků podle podmínek nastavených věřitelem a věřitel mu tyto prostředky poskytne, aniž by došlo k písemné akceptaci.

Pokud však alespoň jedna ze stran při jednání o uzavření smlouvy projeví vůli, aby byla úvěrová smlouva uzavřena v písemné formě, bude muset mít taková smlouva písemnou formu.⁸¹ Projev vůle alespoň jedné ze stran smlouvu uzavřít písemně je třeba posuzovat v závislosti na konkrétních skutečnostech, a to s ohledem na zákonná pravidla interpretace projevu vůle obsažená v obchodním zákoníku⁸². Nejvyšší soud ve svém rozsudku k nastíněné problematice uvedl: „*Samotný písemný návrh smlouvy v sobě bez dalšího nezahrnuje požadavek písemné formy smlouvy a takový požadavek*

⁷⁹ KOPÁČ, Ludvík. *Obchodní kontrakty*. Díl II. Praha: Prospektrum, 1994, s. 463.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Ustanovení § 272 odst. 1 ObchZ.

⁸² Ustanovení § 266 ObchZ.

v sobě nezahrnuje ani písemné přijetí návrhu smlouvy.“⁸³ S argumentací soudu se lze pouze ztotožnit, jelikož opačný přístup by nutně vedl k závěru, že písemné přijetí například ústně učiněného návrhu na uzavření smlouvy by samo o sobě zakládalo neplatnost smlouvy. Na doplnění je dlužno navíc uvést, že podle rozhodovací činnosti soudu není vyloučeno, aby za situace, kdy zákon písemnou formu nevyžaduje nebo některým z účastníků není požadována, byla smlouva zčásti uzavřena písemně a zčásti ústně.⁸⁴ Požadavek písemné formy však může vyplynout i z té skutečnosti, že zákon předepisuje pro určité části obsahu smluvního ujednání písemnou formu. Uvedené bude platit zejména v případech ustanovení smlouvy, kterými se upravuje zajištění závazků smluvních stran. Písemně musí být ujednána smluvní pokuta podle ustanovení § 544 odst. 2 OZ. Rovněž lze platné ručitelské prohlášení podle ustanovení § 303 ObchZ učinit pouze písemně. Písemná forma úvěrové smlouvy je však pravidlem, zejména s ohledem na požadavek právní jistoty v závazkových vztazích a vyloučení případných sporů ohledně obsahu smluvního vztahu v budoucnu. V bankovní praxi je smlouva o úvěru uzavírána prakticky vždy v písemné formě.⁸⁵ Ústní forma úvěrové smlouvy bude z hlediska praxe přicházet v úvahu obvykle tam, kde poskytování úvěrů nepředstavuje stěžejní část předmětu podnikání, nýbrž je spíš činností ojedinělou.⁸⁶

Odchylná úprava od výše uvedeného platí pro smlouvy, kterými se sjednává spotřebitelský úvěr. Úprava je obsažena v zákoně č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru. Písemná forma je pro tyto smlouvy obligatorně předepsaná v ustanovení § 6 odst. 1 SpotřÚ. Bližší komentář k náležitostem formy a obsahu uvádím v kapitole *Náležitosti formy a obsahu smlouvy, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr*.

3.4 Vymezení úvěrové sumy a měnové aspekty

Základní ustanovení formuluje závazek věřitele jako závazek poskytnout peněžní prostředky „do určité částky“. Jazykovým výkladem lze proto dovodit, že se úvěrovou sumou primárně rozumí určitý sjednaný limit mezi smluvními stranami, tj. vyjádření určité maximální částky, do které může dlužník úvěr čerpat. Nicméně zákonnému požadavku bude vyhovovat i smluvní ujednání zavazující věřitele poskytnout fixní

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 2. 1998, sp. zn.: 2 Odo 76/1997.

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 2001, sp. zn.: 29 Odo 14/2001.

⁸⁵ PLÍVA, Stanislav, Štefan ELEK, Petr LIŠKA et al. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 82

⁸⁶ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1239.

úvěrovou částku.⁸⁷ K formulaci výše úvěrové sumy je třeba přistupovat pečlivě. Je totiž výrazný rozdíl ve smluvní formulaci „do určité výše“ a „v určité výši“. Aktuální bude tato otázka zejména pro dlužníka a jeho případný závazek čerpat peněžní prostředky s ohledem na možné zakotvení sankčních ustanovení ve smlouvě (zpravidla smluvní pokuty). Ztotožňuji se s argumentací Lochmanové, že formulace „do určité výše“ implikuje toliko možnost dlužníka čerpat úvěr do stanovené částky, případně i to, že dlužník nemusí čerpat úvěr vůbec. Na druhé straně však banka musí učinit všechny kroky k tomu, aby si obstarala prostředky do výše stanovené smlouvou. Při uvedené formulaci, a za současné absence jiných ustanovení smlouvy, pak zřejmě nelze dlužníka sankcionovat za nesplnění povinnosti úvěr čerpat.⁸⁸

Smluvní strany mají v souladu s dispozitivním ustanovením § 498 ObchZ možnost určit i jinou než českou měnu, v níž bude úvěr poskytnut a splácen včetně úroků. V případě absence odchylného smluvního ujednání, bude smlouva realizována v české měně. Zásadně je tedy smluvní volnost stran neomezena s výhradou, že to není v rozporu s devizovými předpisy. Podle ustanovení § 4 odst. 1 DevZ se tuzemec může smluvně zavazovat vůči cizozemci a plnit závazky z těchto vztahů v české nebo v cizí měně, pokud devizový zákon nebo jiný zvláštní zákon nestanoví jinak. Poskytování a přijímání devizových úvěrů tak zásadně nepodléhá veřejnoprávním omezením. Nicméně ustanovení § 5 odst. 1 písm. b) DevZ stanoví oznamovací povinnost ve vztahu k finančním úvěrům, a to v rozsahu, za období, ve lhůtách a způsobem stanoveným vyhláškou České národní banky⁸⁹ nebo na vyžádání devizového orgánu. V případě krizových situací v národním hospodářství je třeba také vyhovět povinnostem v rámci opatření uložených při vážných hospodářských a finančních poruchách podle ustanovení § 31a a 32 DevZ.

Podle dispozitivní úpravy obsažené v ustanovení § 498 ObchZ platí, že pokud si strany nesjednaly jinak, je dlužník povinen peněžní prostředky vrátit v měně, v níž mu byly poskytnuty, a v téže měně platit úroky. Stranám se tak nabízí možnost sjednat úvěr například v eurech a vrácení úvěru sjednat v českých korunách. Obdobným způsobem

⁸⁷ BEJČEK, Josef, Karel ELIÁŠ a Přemysl RABAN. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 450.

⁸⁸ LOCHMANOVÁ, Ludmila. Smlouva o úvěru. In ŠTENGLOVÁ, Ivana (ed.). *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 229.

⁸⁹ Vyhláška ČNB č. 34/2003 Sb., kterou se stanoví rozsah, období, lhůty a způsob plnění oznamovací povinnosti podle devizového zákona, ve znění pozdějších předpisů.

lze odchylně stanovit i měnu, v níž bude dlužník platit úroky. Zákon tedy ponechává širokou možnost pro smluvní ujednání nejlépe vyhovující stranám smlouvy.⁹⁰ V praxi bude důležité smluvně ošetřit situace, kdy budou poskytnuté peněžní prostředky zčásti nebo zcela spláceny v jiné měně, než byly poskytnuty, s ohledem na možné dramatické kurzové výkyvy.

3.5 Poskytnutí peněžních prostředků

Jak bylo výše rozvedeno, je smlouva o úvěru smlouvou konsensuální, tj. taková smlouva je perfektní již dosažením dohody o alespoň podstatných částech vyžadovaných zákonem. Samotné faktické poskytnutí peněžních prostředků proto nemá význam pro vznik smlouvy. Uvedená vlastnost smlouvy má však význam nikoli pouze akademický, ale i praktický. Charakteristickým rysem smlouvy o úvěru tak je, že ze smlouvy lze peněžní prostředky poskytnout jak ve prospěch dlužníka, tak i třetím osobám podle obsahu smlouvy (např. úhradou faktur dodavatelům). V praxi si lze představit, že věřitel dlužníka má možnost uplatnit nárok na poskytnutí peněžních prostředků zejména prostřednictvím otevření akreditivu podle ustanovení § 682 a násl. ObchZ; vyloučena není ani možnost uplatnit nárok prostřednictvím vystaveného šeku.⁹¹ Naproti tomu, jak dovodil Nejvyšší soud ve sporném a diskutovaném rozhodnutí, lze peněžní prostředky u smlouvy o půjčce přenechat pouze dlužníkovi (popřípadě jeho zástupci).⁹² Zastávám názor, že uvedený závěr vyjádřen v rozhodnutí Nejvyššího soudu nemůže obstát. Domnívám se, že soud vycházel ze striktně jazykového výkladu ustanovení § 657 OZ, přičemž navíc nerespektoval kauzu smlouvy a půjčce. Ztotožňuji se spíše s názorem již publikovaným, že pojem „přenechat“, s ohledem na účel smlouvy o půjčce, nelze vykládat pouze jako fyzické předání předmětu půjčky v podobě hotových peněz dlužníkovi, nýbrž že je smysl ustanovení § 657 OZ naplněn umožněním dispozice s půjčovanými penězi, bez ohledu na to, komu jsou peníze fakticky předány, pokud budou peníze ve výsledku poskytnuty ve prospěch dlužníka.⁹³

⁹⁰ POSPÍŠILOVÁ, Alena, Michal POSPÍŠIL. *Obchodní vztahy a spory*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2005, s. 163.

⁹¹ BEJČEK, Josef, František FALDYNA et al. *Obchodní zákoník s komentářem*. II. díl. 1. vyd. Praha: Codex, 2000, s. 403.

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 5. 2007, sp. zn.: 32 Cdo 922/2007.

⁹³ HERDOVÁ, Eva a Jan ZRZAVECKÝ. Bezhotovostní půjčka nakonec ano. *EPRAVO.cz* [online]. Publik. 12. 1. 2010 [cit. 23. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/bezhotovostni-pujcka-nakonec-ano-59790.html>>.

Ze zákonné formulace závazku věřitele poskytnout peněžní prostředky dlužníkovi na jeho žádost vyplývá, že dlužník nemá povinnost smluvený úvěr čerpat. Navíc, závazek věřitele poskytnout finanční prostředky nevzniká okamžikem uzavření úvěrové smlouvy, ale až požádáním dlužníka v souladu se sjednaným způsobem. Je na uvážení dlužníka, jestli takovou možnost vůbec využije, respektive je na jeho úvaze, v jakém rozsahu tak učiní. Je však třeba zdůraznit, jak správně upozorňuje Plíva, že dlužník má zásadně možnost požadovat pouze takový rozsah prostředků, který dosud nečerpal. Uvedené platí i v případě, že již část, popřípadě celou čerpanou částku věřiteli vrátil, ledaže si smluvní strany sjednaly tzv. revolvingový úvěr.⁹⁴ Revolvingový úvěr umožňuje dlužníkovi po dobu platnosti smlouvy a v rámci částky ve smlouvě sjednané čerpat prostředky i opakovaně. Splacením již čerpaného úvěru tak získává možnost v uvedeném rozsahu čerpat úvěr opětovně, a to do výše uvedené ve smlouvě.

Věřitel se smlouvou toliko zavazuje, že smluvený objem peněžních prostředků bude mít připravený k tomu, aby mohl dlužníkovi žádost o jejich poskytnutí splnit. Do okamžiku obdržení žádosti dlužníka o čerpání úvěru lze závazek věřitele vyplývajícího ze smlouvy vymezit jako závazek k „rezervování“ prostředků v dohodnutém objemu s nejistotou, zda celá smluvená částka bude dlužníkem čerpána.^{95 96} V této souvislosti musel Nejvyšší soud řešit i otázku, zda výslovné zakotvení závazku dlužníků k čerpání úvěru oproti závazku věřitele rezervovat požadované prostředky složením do notářské úschovy nezakládá neplatnost úvěrové smlouvy ve smyslu ustanovení § 39 OZ. Soud dospěl dle mého názoru k správnému závěru, že takové ujednání nemůže být neplatné, jelikož není v rozporu se zákonem, zákon neobchází a ani se nepřičí dobrým mravům. Naopak jedná se o ujednání, které je výrazem zásady smluvní volnosti umožňující úpravu vzájemných práv a povinností odchýlně od dispozitivních ustanovení obchodního zákoníku.⁹⁷

3.5.1 Způsob čerpání úvěrové částky

V souladu s ustanovením § 501 odst. 1 ObchZ je věřitel povinen dlužníkovi poskytnout peněžní prostředky, jestliže jím byl o to v souladu se smlouvou požádán. Zákon blíže nevymezuje, a to ani podpůrně, způsob, respektive podobu takové žádosti

⁹⁴ PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 10.

⁹⁵ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku: Díl 4, § 409–565*. Praha: Linde, 1997, s. 374.

⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2008, sp. zn.: 29 Odo 1386/2006.

⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2011, sp. zn.: 32 Cdo 4955/2009.

ani vlastní techniku poskytnutí prostředků. Úprava těchto otázek tvoří pravidelnou součást vlastní úvěrové smlouvy, případně úvěrových podmínek. V případě bank je pravidlem, že čerpání úvěrové částky je podmíněno předložením formální žádosti klientem, která má zpravidla typizovaný obsah. Tato žádost může mít podobu písemnou, přičemž její vyhotovení je zpravidla připojeno ke smlouvě, anebo se může jednat o žádost zasloupanou bance prostřednictvím služeb přímého bankovníctví. Raritou není ani požadavek úředně ověřeného podpisu klienta. Předloženou žádost pak nelze bez předchozího souhlasu banky klientem měnit nebo zrušit.⁹⁸ V závislosti na poskytovateli úvěru se však lze setkat i s jiným řešením. Nejvyšší soud v této souvislosti vyjádřil názor, že nemusí být dokonce učiněna ani výslovně, neboť žádost o poskytnutí peněžních prostředků může být, jako projev vůle dlužníka čerpat úvěr, učiněna i konkludentně například tím, že dlužník plnění poskytnuté bankou na základě smlouvy přijme, nebo tím, že svým (i následným jednáním) dá najevo souhlas s čerpáním úvěru v konkrétní výši.⁹⁹ Souhlas s poskytnutím peněžních prostředků od úvěrující banky má dlužník možnost, podle judikatury Nejvyššího soudu, vyjádřit i tak, že tyto prostředky převede dále, neboť pokud by dlužník o čerpání úvěru zájem neměl, může poskytnuté prostředky bance převést zpět.¹⁰⁰ Z uvedeného vyplývá, že existence výslovné žádosti dlužníka o poskytnutí peněžních prostředků není nezbytným předpokladem, za jehož splnění lze peněžní plnění realizované bankou ve prospěch dlužníka považovat za plnění povinnosti poskytnout úvěr.

Ve shora zmíněném sporném rozhodnutí Nejvyšší soud kromě jiného také dovodil, že zatímco předmětem smlouvy o úvěru jsou peněžní prostředky, které je možno, z hlediska technického, poskytnout i převodem z účtu na účet, u smlouvy o půjčce to možné není, jelikož věřitel dlužníkovi přenechává peníze, jako věci určené podle druhu, a tudíž přenechává pouze bankovky a mince.¹⁰¹ S ohledem na první část názoru Nejvyššího soudu ve vztahu k smlouvě o úvěru, nelze mít jakékoliv výhrady a se závěrem soudu se plně ztotožňuji, ostatně samotný způsob poskytnutí prostředků na

⁹⁸ Viz např. čl. V „Čerpání úvěru“ Úvěrových podmínek pro fyzické osoby podnikatele a právnické osoby Komerční banky, a.s. účinných od 1. 1. 2012 [online] [cit. 16. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.kb.cz/file/cs/o-bance/dokumenty-ke-stazeni/kb-20120101-uverove-podminky-pro-fyzicke-osoby-podnikatele.pdf?7cfe889df14857a078c3f7915f107636>>.

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2008, sp. zn.: 29 Odo 1128/2006.

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2008, sp. zn.: 29 Odo 1371/2005.

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 5. 2007, sp. zn.: 32 Cdo 922/2007. Senátem vyslovený názor se jeví jako exces od zavedené rozhodovací činnosti. Viz aktuálnější rozhodnutí jiného senátu umožňujícího i tzv. bezhotovostní půjčky – Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 11. 2008, sp. zn.: 28 Cdo 3790/2008.

účet dlužníka, respektive účet třetí osoby je v praxi zaveden a hojně využíván. Čerpání úvěru tak bude bezhotovostně realizováno poukázáním úvěrové částky na běžný nebo třeba i na vkladový účet specifikovaný ve smlouvě. Vyloučena však není ani možnost čerpání úvěru v hotovosti. V případech, kdy se však nejedná o úvěry poskytované peněžním ústavem, je třeba dbát na povinnosti uložené zákonem o omezení plateb v hotovosti¹⁰² ve smyslu ustanovení § 3 a 4 zákona. Obsah úvěrové smlouvy, popřípadě úvěrových podmínek k jednotlivým úvěrovým produktům, zpravidla umožňuje čerpání peněžních prostředků jednorázově nebo i postupně po částech. Uvolnění jednotlivých tzv. tranší úvěrové částky se zpravidla váže na splnění ve smlouvě dohodnutých podmínek.

V případě sjednaného kontokorentního úvěru realizuje banka svůj závazek poskytnout peněžní prostředky tak, že uskutečňuje platby anebo umožňuje výběry z běžného účtu dlužníka, a to i když nemá na běžném účtu dostatek likvidních prostředků k pokrytí takových transakcí. Vlastní čerpání úvěru pak probíhá tak, že banka ze svých zdrojů hradí až debetní platby.¹⁰³

Jestliže byl věřitel dlužníkem v souladu se smlouvou o poskytnutí prostředků požádán, je povinen tak učinit, a to zpravidla ve lhůtě stanovené v žádosti dlužníka. Pravidelnou součástí obsahu úvěrové smlouvy je i detailní úprava této otázky. Pokud by však strany na takové ujednání zapomněly, má věřitel povinnost tak učinit bez zbytečného odkladu.

Závěrem lze tedy shrnout, že předpokladem plnění povinnosti věřitele poskytnout peněžní prostředky je, že dlužník učinil žádost o jejich poskytnutí v souladu se smlouvou, tj. učinil tak způsobem, formou a co do výše prostředků předpokládaných smlouvou, případně úvěrovými podmínkami.

3.5.2 Lhůta pro uplatnění nároku na poskytnutí peněžních prostředků

Podle ustanovení § 500 odst. 1 ObchZ je dlužník oprávněn uplatnit nárok na poskytnutí peněžních prostředků ve lhůtě stanovené ve smlouvě. Pokud není tato lhůta ve smlouvě stanovena, trvá nárok, dokud trvá smlouva. Lhůta, ve které má dlužník možnost uplatnit svůj nárok na čerpání, je pravidelnou součástí smlouvy, případně

¹⁰² Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 2. 2000, sp. zn.: 5 Cmo 512/1999.

úvěrových podmínek. Zákon v této souvislosti neklade žádné omezující podmínky, proto si lze v praxi představit celou řadu různých způsobů sjednání lhůty.

Jednou z možností je sjednat tuto lhůtu jako časový interval s vymezeným počátkem a koncem. V případě uvedeného ujednání, má pak dlužník možnost požadovat čerpání pouze ve vymezeném časovém období, nikoli dříve. Věřitel je tak oprávněn plnění na základě žádosti jako předčasné odeprít.¹⁰⁴ Další možností je sjednat lhůtu jako nejzazší termín, do kterého může dlužník prostředky požadovat. V takovém případě musí být věřitel připraven prostředky poskytnout kdykoliv od uzavření smlouvy až do uplynutí lhůty. Konečně nic nebrání smluvním stranám sjednat místo časového intervalu i konkrétní přesně vymezený termín, případně i víc takových termínů pro čerpání úvěrové částky.¹⁰⁵ Smluvní strany jsou tak oprávněny ve smlouvě sjednat v zásadě jakoukoliv dobu (lhůtu), kdy je dlužník oprávněn poskytnutí předmětu úvěru po věřiteli žádat, přičemž věřitel je v takovém případě povinen dané peněžní prostředky dlužníkovi poskytnout. Výkladem výše uvedeného ustanovení však nelze dle názoru Nejvyššího soudu dospět k závěru, podle něhož by doba poskytnutí předmětu úvěru nemohla být sjednána i k samotnému okamžiku podpisu smlouvy o úvěru, když takové omezení z žádného zákonného ustanovení neplyne a tento závěr neodporuje ani konsensuální povaze tohoto smluvního typu.¹⁰⁶ Možnost uplatnění nároku dlužníka tak bude časově odvislá od konkrétního smluvního ujednání.

Úprava obsažená v ustanovení § 500 odst. 1 ObchZ výslovně počítá i se situací, kdy lhůta pro uplatnění čerpání prostředků není stanovena vůbec. V těchto, v praxi výjimečných případech, má pak dlužník možnost uplatnit svůj nárok kdykoliv do doby, kdy poskytnutí úvěru jedna ze stran nevypoví. Úvěrové podmínky však mohou toto pravidlo omezit tak, že stanoví nevyvratitelnou domněnku ohledně doby (např. 30 dnů od účinnosti smlouvy), po kterou může dlužník svůj nárok uplatnit, i když výslovně doba čerpání není ve vlastní smlouvě nijak omezena.

Banky v praxi přistupují k úpravě shora uvedených otázek pečlivě. V rámci různých možností úpravy se lze setkat zpravidla s úpravou, kdy je dlužníkovo oprávnění uplatnit nárok na čerpání úvěru podmíněno jednak časovým hlediskem (například

¹⁰⁴ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1153.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2011, sp. zn.: 29 Cdo 780/2010.

nejdříve následující obchodní den poté, co) a kritériem splnění celé řady odkládacích podmínek čerpání. Tyto podmínky mohou být vymezeny různě, ale zpravidla je hlavní podmínkou čerpání, že banka obdržela od klienta všechny dokumenty s čerpáním úvěru související a ve smlouvě konkrétně vymezené (například souhlas valné hromady, zastupitelstva, případně dokumenty prokazující vznik zajištění úvěru a podobně). Výjimkou taktéž není, že si banky jako odkládací podmínku stanovují i úhradu různých forem poplatků za sjednání úvěru nebo jiných poskytnutých služeb. Zcela běžným postupem je, že klient musí před podáním žádosti o čerpání předložit potvrzení, že všechna klientem učiněná prohlášení a poskytnuté záruky jsou pravdivá a budou i v bezprostředně předvídatelné době pravdivá.¹⁰⁷

3.6 Účel úvěru

Obchodní zákoník nikterak dlužníka neomezuje co do účelu, pro který peněžní prostředky na základě smlouvy čerpá. Závisí tak zásadně na úvaze dlužníka, jakým způsobem úvěr použije. Obvykle tak dlužník sám čerpá prostředky hotovostně, případně jsou mu paušálním převodem připsány na účet.

Ustanovení § 501 odst. 2 ObchZ však s vymezením účelu čerpání prostředků výslovně počítá. Pravidelnou součástí bankovních úvěrových smluv je v praxi zásadně i konkrétní ustanovení o účelu, pro který dlužník prostředky hodlá čerpat. V obecné rovině tak lze konstatovat, že případy bezúčelných bankovních úvěrů jsou skutečně výjimkou. Za stanovení účelu úvěru však nelze považovat pouhé obecné typové označení úvěru, jako je označení úvěrů provozních, investičních a jiných.¹⁰⁸ Bankovní úvěrové smlouvy zpravidla vymezují účel úvěru konkrétně a specificky podle jednotlivých obchodních případů. Může jím být například nákup určitého zboží, konkrétní nemovitosti nebo technologie. Tomu odpovídá i způsob čerpání peněžních prostředků pro daný účel. Jednou z odkládacích podmínek tak zpravidla bývá i doložení skutečností potvrzujících čerpání prostředků pro daný účel. Banka je tak oprávněna posuzovat účelovost každého plného nebo dílčího čerpání úvěru. V návaznosti na to pak může banka odmítnout každé čerpání, které není v souladu se smlouvou řádně doloženo a bankou odsouhlaseno, popřípadě i tehdy, pokud banka pojme podezření o účelovosti

¹⁰⁷ Viz např. článek II odst. 2 „Čerpání úvěru“ Produktových obchodních podmínek Equa bank a.s. pro poskytování podnikatelských úvěrů účinných od 1. 5. 2012 [online] [cit. 24. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.equabank.cz/files/doc/167-equa-produktove-obchodni-podminky-podnikatelske-uvery-010512.pdf>>.

¹⁰⁸ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1246.

požadovaného čerpání.¹⁰⁹ Aby se takovým situacím předešlo, využívají banky zpravidla možnost obsaženou v ustanovení § 501 odst. 2 ObchZ a omezují poskytnutí peněžních prostředků pouze na plnění závazků dlužníka převzatých v souvislosti s vymezeným účelem. Dochází tak k poskytnutí prostředků nikoli přímo ve prospěch dlužníka, nýbrž jsou tyto platby určeny třetím osobám, věřitelům dlužníka, k úhradě závazků dlužníka.

3.7 Úplata za sjednání závazku poskytnout úvěr

Ustanovení § 499 ObchZ upravuje problematiku úplaty za sjednání závazku věřitele poskytnout peněžní prostředky dlužníkovi. Ustáleně se v odborné literatuře poukazuje na zásadní rozdíl mezi uvedenou úplatou a úroky. Základní rozdíl tkví v tom, že zatímco na zaplacení úroků má právo každý věřitel, který na základě smlouvy úvěr skutečně dlužníkovi na jeho žádost poskytl, úplatu lze platně sjednat pouze pro určitý okruh věřitelů, a že její ekonomická funkce má jinou podstatu. Uvádí se, že úplata představuje odměnu věřiteli za to, že musí po dobu mezi sjednáním smlouvy o úvěru a skutečným čerpáním úvěru rezervovat pro ten účel finanční prostředky, popřípadě si zajistit jiným způsobem zdroje takových prostředků.¹¹⁰ V literatuře se objevuje i jiný názor zdůrazňující povahu této úplaty jako paušálního odškodnění pro případ, že dlužník úvěr čerpat nebude a věřitel by byl tudíž zkrácen o výnos v podobě úroků.¹¹¹ Lochmanová rozporuje povahu této úplaty jako odměny za rezervování prostředků a poukazuje na charakter jakési kompenzace pro věřitele – banky. Výše úplaty pak představuje kompenzaci za uskutečněné předsmluvní jednání s budoucím klientem zahrnující posouzení jeho žádosti, právního postavení a bonity.¹¹²

Osobně se také spíše kloním k názoru, že má tato úplata představovat formu kompenzace nebo administrativního poplatku pro profesionální poskytovatele, pro banky zejména s ohledem na jejich povinnosti vyplývající ze zákona o bankách v souvislosti se zásadami obezřetného podnikání. V tomto pojetí považují tuto funkci úplaty, jako náhrady za určité vynaložené administrativní úsilí ležící převážně na straně

¹⁰⁹ Viz např. bod 5 „Výše, účel a podmínky čerpání“ Úvěrových obchodních podmínek Československé obchodní banky, a.s. účinných od 1. 11. 2006 [online] [cit. 24. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.csob.cz/WebCsob/Csob/Obchodni-podminky/Podminky_CSOb_uverove_061101.pdf>.

¹¹⁰ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1153. Shodně: PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku: Díl 4, § 409–565*. Praha: Linde, 1997, s. 375.

¹¹¹ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1242.

¹¹² LOCHMANOVÁ, Ludmila. Smlouva o úvěru. In ŠTENGLOVÁ, Ivana (ed.). *Poceta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 230.

věřitele, za opodstatněnou a nediskriminační. Pokud bychom totiž vycházeli z pojetí této úplaty jako formy odměny, zakládalo by to dle mého názoru neodůvodněné rozdíly mezi jednotlivými věřiteli, neboť lze tuto úplatu platně sjednat pouze v případě, že poskytování úvěrů spadá do předmětu podnikání věřitele. Ustanovení § 499 ObchZ má kogentní povahu, tudíž tuto úplatu smí sjednat pouze podnikatelé a z nich pouze ti, kteří mají poskytování úvěrů jako svůj předmět podnikání.

3.8 Úroky z poskytnutých peněžních prostředků

Závazek dlužníka zaplatit věřiteli úplatu v podobě úroků za poskytnuté peněžní prostředky je pojmovým znakem úvěrové smlouvy, a proto nemůže být sjednána jako bezúročná.¹¹³ Sjedná-li smluvní strany smlouvu, z níž nevyplývá závazek dlužníka platit úroky z poskytnuté částky, neuzavřely smlouvu o úvěru. Podle okolností případu by pak strany zřejmě sjednaly smlouvu o půjčce podle ustanovení § 657 OZ (v případě reálného kontraktu), anebo smlouvu nepojmenovanou ve smyslu ustanovení § 269 ObchZ (v případě smlouvy konsensuální).

Dlužník je povinen platit úroky podle ustanovení § 502 odst. 1 ObchZ od doby, kdy mu byly prostředky věřitelem poskytnuty. Tímto poskytnutím se pak myslí konkrétní způsob skutečného poskytnutí peněžních prostředků, jak to bylo popsáno výše. Věřitel tak nemá nárok na zaplacení úroků, pokud k poskytnutí prostředků dlužníkovi nedošlo, v takovém případě však lze s ohledem na smluvní ujednání stran uvažovat o možnosti věřitele požadovat úplatu za sjednání závazku prostředky poskytnout podle ustanovení § 499 ObchZ.¹¹⁴ Ustanovení § 502 odst. 1 ObchZ má dispozitivní povahu, proto se v literatuře objevují otázky, zda mají smluvní strany možnost platně sjednat závazek dlužníka platit úroky od jiného okamžiku než od okamžiku skutečného poskytnutí úvěru. Pokud by smlouva obsahovala závazek dlužníka platit úroky za období ještě před poskytnutím prostředků, bude zřejmě na místě uvažovat, zda se ve své podstatě nejedná o dohodu o úplatě za sjednání smlouvy. S tímto názorem vysloveným Plívou se ztotožňuji za podmínky, že strany zároveň nesjednaly jak úplatu, tak úroky za dobu před čerpáním.¹¹⁵ Jiným případem, který se jeví v praxi jako značně nepravděpodobný, by byl závazek dlužníka platit úroky až od

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2011, sp. zn.: 32 Cdo 3516/2009.

¹¹⁴ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1156.

¹¹⁵ PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 15.

uplynutí určité doby po poskytnutí prostředků. Tady lze v zásadě uvažovat o dvou možnostech právní kvalifikace takové situace. První možností je přiklonit se k závěru o neplatnosti takového ujednání s poukazem na ustanovení § 39 OZ pro obcházení závazného ustanovení zákona. Jinou možností je pohlížet na takové ujednání jako na výraz kombinace nepojmenované smlouvy o bezúročném úvěru a smlouvy o úvěru. Tuto výkladovou variantu zastává i Plíva.¹¹⁶ Osobně jsem toho názoru, že rozhodujícím pro posouzení daného případu bude výklad projevu vůle stran s ohledem na jejich úmysl. Pokud by tedy výklad umožňoval dovodit jak platnost, tak neplatnost smlouvy, měl by převážet výklad, který dovozuje platnost smlouvy.¹¹⁷

Jiný problém však lze spatřovat v tom, že obchodní zákoník ve svém ustanovení § 502 odst. 1 výslovně nestanovuje, do kdy závazek dlužníka platit úroky trvá. Je zřejmé, že tato otázka bude zpravidla vždy ošetřena smluvně. Pokud by však strany konkrétní úpravu opomněly, nabízejí se dvě doktrinální varianty. První možností je, že závazek dlužníka trvá od poskytnutí prostředků do doby uplynutí smluvené lhůty pro jejich vrácení. Naopak, podle druhé možnosti je pro závazek dlužníka rozhodné, kdy skutečně prostředky vrátí, a to ať už předčasně nebo opožděně.¹¹⁸ Přikláním se k posléze uvedenému názoru. Domnívám se, že tento názor lépe odpovídá ekonomické povaze úroku, jako ceny za užívání skutečně poskytnutých prostředků, tudíž by dlužník měl mít povinnost platit úroky jenom do doby skutečného navrácení úvěru. Toto stanovisko lze kromě výše uvedeného argumentu podpořit také systematickým výkladem ve vazbě na ustanovení § 503 odst. 3 ObchZ stanovující dispozitivní pravidlo, že dlužník je povinen platit úroky jen za dobu do vrácení peněžních prostředků. Nicméně pro strany smlouvy v tomto ohledu nevyplývá žádné omezení, nelze proto vyloučit, že se dlužník zaváže platit úroky za období od poskytnutí prostředků do smluvené doby splatnosti.

3.8.1 Výše úroků

Výše úroků se bude odvíjet, v souladu s ustanovením § 502 odst. 1 ObchZ, od dohody smluvních stran, nejvyšší přípustné výše úroků podle zákona nebo na základě zákona a výše obvyklé. Ustanovení omezující smluvní volnost stran, z hlediska nejvyšší

¹¹⁶ PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 16.

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 12. 2005, sp. zn.: 22 Cdo 2531/2005.

¹¹⁸ ŠTENGOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1156 – 1157.

přípustné výše úroků podle zákona nebo na základě zákona, se stalo obsoletním. Zákon sám nikdy takové otázky nenormoval. Česká národní banka však byla v minulosti, na základě zákonného zmocnění v ustanovení § 23 odst. 2 zákona o České národní bance¹¹⁹, zmocněna svým opatřením stanovit maximální úrokové sazby z úvěrů poskytovaných bankami.¹²⁰ Smluvní strany tak jsou v zásadě ve vztahu k dohodě stanovující vyšší úroků neomezeny.

Výše úroků je přirozeně nejčastěji upravena v rámci ujednání stran ve smlouvě, případně jsou některé obsahové složky úvěrového vztahu stanoveny podpůrně úvěrovými podmínkami. Ve smlouvě může být sazba úroků stanovena jako konkrétní výše, popřípadě a co je v praxi častější, je stanoven pouze určitý objektivní způsob, jakým se její výše stanoví.¹²¹ Výše úroků určují a nabízejí zpravidla věřitelé (banky) v závislosti na tržní situaci. Při stanovení úrokové sazby vycházejí jednotlivé banky resp. profesionální poskytovatelé z různých kritérií, některé instituce tak preferují sazby vyhlášené Českou národní bankou (zejména je určující sazba diskontní), jiné si stanovují sazby vlastní (označované jako referenční sazba, základní výpůjční sazba atd.).¹²²

Samotná výše úrokové sazby bývá zpravidla konstruována ze dvou složek, a to základní, referenční, sazby a marže banky. Marže banky reflektuje ocenění bonity klienta, tedy jeho důvěryhodnost a solventnost z pohledu banky, a rizika podstupovaného bankou poskytnutím úvěru. Riziko podstupované bankou lze různě kvantifikovat, přičemž bude záviset například na formě zajištění závazku dlužníka poskytnuté prostředky vrátit.¹²³ Úroková sazba může být podle ujednání stran stanovena jako pevná, fixovaná pro určité úvěrovací období, proměnná nebo i plovoucí.¹²⁴

¹¹⁹ Zákon České národní rady č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁰ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1247.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2006, sp. zn.: 29 Odo 1000/2004.

¹²² POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 1586.

¹²³ PLÍVA, Stanislav, Štefan ELEK, Petr LIŠKA et al. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 84.

¹²⁴ Viz např. čl. 3 „Úroky z úvěrů“ Obchodních podmínek poskytování úvěrů právnickým osobám a fyzickým osobám – podnikatelům, včetně úvěrů hypotečních, vedených v systému STARBANK České spořitelny, a.s. účinných od 1. 12. 2011 [online] [cit. 24. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.csas.cz/banka/appmanager/portal/banka?_pageLabel=advanced_search_subportal01&_nfpb=true&segment=osFin&basicSearchText=obchodn%C3%AD+podm%C3%ADnky+poskytov%C3%A1n%C3%AD+%C3%BAv%C4%9Br>.

Základní, referenční, sazba je vázaná na referenční úrokové sazby na mezibankovních trzích. V této souvislosti lze rozeznávat sazby LIBOR, EURIBOR, v prostředí České republiky PRIBOR (PRAGUE INTER-BANK OFFERED RATE). Jedná se tedy o mezibankovní sazby, za nichž si banky navzájem poskytují úvěry na relevantním mezibankovním trhu. Nezřídka úvěrové podmínky detailně stanoví rozhodné okolnosti pro její jednoznačnou specifikaci.¹²⁵ Banky však zpravidla neopomínají ve svých úvěrových podmínkách stanovit i náhradní úrokové sazby namísto základních referenčních sazeb v případě různě vymezených poruch trhu.

Jelikož v praxi dochází k změnám těchto podkladových sazeb, je třeba jejich změnu promítnout i do změny sazeb uplatňovaných v konkrétním smluvním vztahu. V této souvislosti je proto třeba zmínit významné rozhodnutí Nejvyššího soudu k této otázce. Soud dospěl k závěru, že je-li ve smlouvě sjednaný způsob určení výše úrokové sazby založen na objektivních kritériích a je zároveň stanoven i den rozhodný pro změnu výše této sazby, nemá změna těchto kritérií za následek změnu smlouvy o úvěru.¹²⁶ Není tak třeba v případě každé změny podkladových sazeb měnit i samotnou smlouvu dohodou, tj. oboustranně odsouhlasenými dodatky ke smlouvě. Soud tak citlivě zohlednil požadavky, které praxe na průběh úvěrového vztahu klade.

Výše úroků bývá v drtivé většině případů sjednávána na období jednoho roku. Smlouvou však může být dohodnuto, že se sjednaná výše úroků vztahuje k jinému období. Pokud by však nastala pochybnost ohledně doby, které se sjednaná výše úroků týká, uplatní se podpůrně pravidlo obsažené v ustanovení § 502 odst. 2 ObchZ. Platí tak, že v pochybnostech se sjednaná výše úroků týká ročního období.

Nedohodnou-li se smluvní strany na výši úroků ve smlouvě, je dlužník povinen platit úroky ve výši stanovené dispozitivně obchodním zákoníkem. Ta není stanovena pevně, ale závisí na tom, jaké úroky banky v místě sídla dlužníka obvykle požadují v době uzavření smlouvy za úvěry jimi poskytované. V případě fyzické osoby bude určující místo podnikání, anebo bydliště u nepodnikatele. Je třeba zdůraznit, že obvykle

¹²⁵ Viz např. podle Produktových obchodních podmínek Equa bank znamená PRIBOR úrokovou sazbu, stanovenou pro čerpání prostředků v CZK pro úrokové období, stanovenou dva obchodní dny před prvním dnem příslušného úrokového období uvedenou v 11.00 hod. dopoledne pražského času na obrazovce Reuters, strana PRBO. „PRIBOR“ Produktových obchodních podmínek Equa bank a.s. pro poskytování podnikatelských úvěrů účinných od 1. 5. 2012 [online] [cit. 25. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.equabank.cz/files/doc/167-equa-produktove-obchodni-podminky-podnikatelske-uvery-010512.pdf>>.

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2006, sp. zn.: 29 Odo 1000/2004.

požadovaným úrokem z úvěru není průměrná sazba úroků, nýbrž nejčastěji požadovaný úrok v daném místě.¹²⁷

3.8.2 Limity smluvní autonomie ve vztahu k sjednané výši úroků

I přes absenci zákonné regulace nejvyšší přípustné výše úroků, nelze říct, že by smluvní autonomie stran nepodléhala žádným omezením. Jedním z korektivů jsou zásady poctivého obchodního styku ve smyslu ustanovení § 265 ObchZ. Pokud by totiž strany sjednaly úrok, který by uvedeným zásadám odporoval, nezakládalo by to sice neplatnost takové dohody, nicméně by soud ve sjednané výši úroky přiznat nemohl. Z povahy věci by však soud musel přiznat úroky alespoň v řádné výši, neboť nelze připustit tzv. bezúročný úvěr.¹²⁸ Nelze v určitých případech ani vyloučit, že by si strany dokonce sjednaly dohodu o výši úroků v rozporu s dobrými mravy¹²⁹ podle ustanovení § 39 OZ. Ujednání odporující požadavku dobrých mravů by bylo neplatné. Případná neplatnost ujednání o úrocích však zásadně nepůsobí sama o sobě neplatnost smlouvy o úvěru jako celku.¹³⁰ Uvedený závěr lze dovodit jazykovým výkladem úpravy obsažené v ustanovení § 502 odst. 1 ObchZ poukazujícím na možnou obsahovou oddělitelnost té části smlouvy o úvěru, která se týká úroků, od dalších částí takové smlouvy. Obchodní zákoník výslovně počítá s tím, že si strany výši úroků nebo způsob jejich výpočtu nesjednají, přesto přiznává věřiteli právo požadovat úroky v zákonném rozsahu, tj. úroky obvyklé.

3.8.3 Splatnost úroků

Úprava splatnosti úroků je, stejně jako mnoho dalších konkrétností smluvního vztahu, upravena zejména smlouvou. Ustanovení § 503 ObchZ stanoví pro případ, že si strany nedohodly jinak, což bude případ zřejmě výjimečný, systém podpůrných pravidel splatnosti úroků. Dotčené ustanovení zákona představuje odchylku od použití obecných ustanovení obchodního zákoníku o splatnosti pohledávek obsažených v ustanovení § 340 a násl. a také od obecných pravidel o započítávání plnění podle ustanovení § 330 ObchZ.

¹²⁷ PLÍVA, Stanislav. Některé problémy právní úpravy smlouvy o úvěru. *Právo a podnikání*. 1995, č. 3, s. 4.

¹²⁸ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVÁŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k l. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1248.

¹²⁹ K pojmu „dobré mravy“ viz Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn.: II. ÚS 249/1997.

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2011, sp. zn.: 32 Cdo 3516/2009.

Obchodní zákoník formuluje v ustanovení § 503 odst. 1 věta první základní pravidlo splatnosti úroků, tj. úroky jsou zásadně splatné spolu se splatností jistiny. Jedná se o úpravu splatnosti úroků v případě jednorázové splatnosti jistiny. Druhá věta téhož ustanovení toto pravidlo dále modifikuje a rozvíjí. Jestliže je totiž lhůta pro vrácení prostředků delší než jeden rok, jsou úroky splatné koncem každého kalendářního roku. Z uvedeného platí, že splatnost úroků nastává nezávisle na splatnosti jistiny, pokud by její lhůta přesáhla jeden rok. Konečně věta třetí obsahuje další návod pro splatnost úroků za situace, kdy je dlužník povinen splatit „zbytek“ poskytnutých peněžních prostředků. Tímto se má na mysli plnění, které znamená finální fázi splácení úvěru.¹³¹ Zřejmě tím měla být postihnuta situace splatnosti úroků v době od konce předchozího kalendářního roku do konečného zaplacení jistiny.

Zákonná úprava splatnosti úroků u splácení jistiny po částech, tj. ve splátkách, stanovuje odchylné pravidlo.¹³² Nesjednají-li strany jinak, jsou se splatností příslušné splátky splatné i úroky odpovídající této splátce. Jelikož se jedná o úpravu zcela dispozitivní, lze se v praxi spíše setkat s řešením formou periodických anuitních splátek jistiny a úroků z ní. Anuitou rozumíme pevnou pravidelnou splátku dluhu. Jedná se ve své podstatě o platbu v neměnné výši, kterou se kryje jednak dospělý úrok, tak i jistina. Z hlediska absolutního vyjádření výše splátky se nic nemění, mění se pouze poměr mezi vlastní splátkou jistiny a úrokem v čase. Úroky jsou tedy hrazeny průběžně, jistina je však umořovaná pomaleji.¹³³

3.9 Vrácení poskytnutých peněžních prostředků

3.9.1 Splatnost úvěru

Závazek dlužníka vrátit poskytnuté peněžní prostředky je jeho základní povinností vyplývající ze smlouvy o úvěru. Zároveň je závazek dlužníka vrátit poskytnuté prostředky pojmovým znakem a podstatnou částí smlouvy o úvěru. Podstatnou částí smlouvy o úvěru však není stanovení lhůty k plnění této povinnosti, tudíž může být smlouva uzavřena i bez dohody o čase plnění dlužníka.¹³⁴ K takové situaci však v praxi dochází poměrně zřídka a v případě bankovních úvěrových smluv takřka nikdy. Pro

¹³¹ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku: Díl 4, § 409–565*. Praha: Linde, 1997, s. 391.

¹³² Ustanovení § 503 odst. 2 ObchZ.

¹³³ PLÍVA, Stanislav, Štefan ELEK, Petr LIŠKA et al. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 99.

¹³⁴ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku: Díl 4, § 409–565*. Praha: Linde, 1997, s. 393.

dobu, kdy má dojít k vrácení prostředků, je rozhodující lhůta nebo lhůty stanovené ve smlouvě, přičemž je úpravě těchto otázek zpravidla věnována zvýšená pozornost buďto ve smlouvě samotné nebo podpůrně v úvěrových podmínkách. Úprava otázek souvisejících se splatností úvěru tak tvoří pravidelnou součást smlouvy. V praxi se bez ohledu na celkovou délku úvěrování uplatňuje jak splatnost jednorázová, tak i splatnost postupná. U jednorázové splatnosti může být lhůta sjednána jako poslední den určité lhůty nebo výjimečně jako pevně určený den.¹³⁵ Splatnost postupná bývá podle jednotlivých úvěrových produktů sjednávána s různou periodicitou. Lze se tak setkat se splatností měsíční, kvartální nebo i s jinou nepravidelnou splatností. Úpravě konkrétní periodicity splátek pak může odpovídat i výše jednodílných splátek, které bývají zpravidla stejné, nicméně není raritou ani jejich proměnlivá výše, kdy mohou mít charakter degresivních nebo i progresivních splátek úvěru.¹³⁶

V případech, kdy si smluvní strany nesjednaly lhůtu pro vrácení poskytnutých peněžních prostředků, stanovuje obchodní zákoník podpůrně v ustanovení § 504 pravidlo, že je tak dlužník povinen učinit do jednoho měsíce ode dne, kdy byl o jejich vrácení věřitelem požádán. Podle obecné úpravy doby plnění je dlužník dle ustanovení § 340 odst. 2 ObchZ povinen závazek splnit bez zbytečného odkladu poté, kdy byl věřitelem o to požádán, nesjednají-li strany dobu plnění ve smlouvě. Ustanovení § 504 ObchZ má však z důvodu zvláštní úpravy přednost před ustanovením § 340 odst. 2 ObchZ, a tak představuje určité zmírnění ve prospěch dlužníka.¹³⁷ Lhůta splatnosti počíná plynout od doručení výzvy věřitelem. Je třeba upozornit na skutečnost, že se jedná o stanovení lhůty v prospěch dlužníka, což má za následek možnost dlužníka plnit kdykoliv v průběhu této lhůty, zatímco věřitel není oprávněn požadovat plnění před uplynutím jednoměsíční doby.^{138 139} Smluvní strany mají jistě možnost toto dispozitivní pravidlo modifikovat, například tak, že si stanoví delší než jednoměsíční lhůtu splatnosti závislou na výzvě věřitele.

¹³⁵ BEJČEK, Josef, František FALDYNA et al. *Obchodní zákoník s komentářem*. II. díl. 1. vyd. Praha: Codex, 2000, s. 405.

¹³⁶ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k I. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1250.

¹³⁷ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku: Díl 4, § 409–565*. Praha: Linde, 1997, s. 393.

¹³⁸ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k I. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1251.

¹³⁹ Ustanovení § 342 odst. 2 ObchZ.

Závazek dlužníka splatit úvěr je svým charakterem závazkem peněžitým. S ohledem na místo plnění se tak uplatní obecné pravidlo pro tzv. donosné dluhy zakotvené v ustanovení § 337 ObchZ. Nevyplývá-li ze smlouvy něco jiného, plní dlužník svůj závazek splatit úvěr na své nebezpečí a náklady v sídle nebo místě podnikání, popřípadě bydlišti věřitele. Pouze výjimečně stanoví smlouva o úvěru místo plnění dlužníka odchýlně.¹⁴⁰

3.9.2 Předčasné splacení úvěru

Ustanovení § 503 odst. 3 ObchZ zakotvuje, i když poněkud nesystematicky, oprávnění dlužníka vrátit poskytnuté peněžní prostředky před dobou stanovenou ve smlouvě. Vzhledem k dispozitivní povaze uvedeného ustanovení, mají smluvní strany možnost oprávnění dlužníka k předčasnému splacení úvěru vyloučit, popřípadě modifikovat. Lze si proto sjednat, že možnost předčasného splacení úvěru bude vázána na souhlas věřitele, anebo na splnění jiných domluvených podmínek.¹⁴¹ S možností předčasného splacení úvěru spojuje obchodní zákoník významné důsledky s ohledem na závazek dlužníka platit úroky. Jak bylo výše rozvedeno, je dlužník povinen platit úroky pouze za období od poskytnutí prostředků do jejich vrácení. Je proto zřejmé, že se věřitelé snaží nepříznivé dopady z hlediska zkrácení jejich úrokového výnosu v důsledku předčasného splacení úvěru eliminovat. Má-li být možnost předčasného splacení úvěru vyloučena, musí být toto výslovně ve smlouvě o úvěru, případně v úvěrových podmínkách, stanoveno. Věřitel si uvedeným smluvním ujednáním zajistí právo na úroky v celé předpokládané výši. Úrokový výnos v celé předpokládané výši si však může věřitel zajistit i v případě možnosti předčasného splacení úvěru dlužníkem. Jednalo by se o situace, kdy podle smluvního ujednání stran má dlužník závazek platit úroky nejenom po dobu skutečně poskytnutých prostředků, ale rovněž za dobu, do níž měly být tyto prostředky podle smlouvy vráceny. V praxi však nelze vyloučit, aby si smluvní strany ujednaly poněkud mírnější podmínky pro možnost předčasného splacení úvěru, například tak, že je dlužník oprávněn vrátit poskytnuté prostředky až poté, co uplynula určitá smluvená doba čerpání úvěru, a kdy věřitel získal nárok na alespoň část

¹⁴⁰ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1251.

¹⁴¹ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 1589.

očekávaného úrokového výnosu.¹⁴² I když v bankovní praxi nebývá pravidlem, že smlouvy o úvěru přímo vylučují možnost předčasného splacení úvěru, má banka zájem v takových případech alespoň na částečnou kompenzaci. Funkci odškodnění pro poskytovatele úvěru plní zpravidla určitá forma jednorázového poplatku či jiné platby, jejíž výše se odvíjí od dohody klienta a banky o mimořádné předčasné splátce.¹⁴³ Smluvní strany tak mají široký prostor pro různá smluvní ujednání ve vztahu k úpravě možnosti předčasného splacení úvěru a případných forem odškodnění pro věřitele. I v této oblasti je však smluvní autonomie stran limitována rámcem dobrých mravů, respektive zásad poctivého obchodního styku. Zvláštní úpravu možnosti předčasného splacení úvěru obsahuje zákon o spotřebitelském úvěru. V souladu s ustanovením § 11 SpotřÚ je spotřebitel vždy oprávněn splatit spotřebitelský úvěr před dobou stanovenou ve smlouvě. V takovém případě má pak spotřebitel nárok na snížení plateb se spotřebitelským úvěrem souvisejících o takovou částku, aby splacením spotřebitelského úvěru před dobou splatnosti nezískal žádný z účastníků smlouvy o spotřebitelském úvěru nepřiměřený prospěch na úkor ostatních účastníků. Ustanovení o právu na splacení spotřebitelského úvěru před stanovenou lhůtou tvoří obligatorní součást smlouvy, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr.¹⁴⁴

3.9.3 Způsob vrácení poskytnutých prostředků

Určení způsobu vrácení poskytnutých peněžních prostředků tvoří pravidelnou součást úvěrové smlouvy. V obecné rovině lze konstatovat, že samotné způsoby a technika vrácení prostředků budou do značné míry odpovídat způsobu a technice poskytnutí těchto prostředků věřitelem dlužníkovi. V bankovní praxi zcela převažuje způsob vrácení záležející v bezhotovostním převodu peněžních prostředků z klientského účtu na účet banky.¹⁴⁵ Splacení úvěru se tak zpravidla realizuje převodem z běžného účtu klienta prostřednictvím úvěrového účtu, a to s výjimkou úvěrů kontokorentních, kde tyto úhrady probíhají prostřednictvím samotného běžného účtu. Aktivního spolupůsobení klienta není zpravidla zapotřebí. Je zavedenou praxí, že je banka podle

¹⁴² KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1250.

¹⁴³ Viz např. bod 13 „Úročení a splacení, poplatky“ Úvěrových obchodních podmínek Československé obchodní banky, a.s. účinných od 1. 11. 2006 [online] [cit. 26. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.csob.cz/WebCsob/Csob/Obchodni-podminky/Podminky_CSOb_uverove_061101.pdf>.

¹⁴⁴ Ustanovení § 4 odst. 2 písm. g) SpotřÚ.

¹⁴⁵ PLÍVA, Stanislav, Štefan ELEK, Petr LIŠKA et al. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 87.

smlouvy oprávněna provádět úhradu splátek jistiny úvěru, úroků a jiných poplatků souvisejících s úvěrem převodem příslušné částky z běžného klientského účtu na úvěrový účet bez dalšího dodatečného souhlasu klienta. Klient s takovým postupem vyjadřuje výslovný souhlas předem v samotné smlouvě. Klient se zpravidla pouze zavazuje zajistit dostatek peněžních prostředků na běžném účtu ke splacení splatných částí úvěru. Samotný převod je pak zpracován bankou.¹⁴⁶ K oprávněnosti takového postupu se vyjádřil i Nejvyšší soud, když v souvislosti s kontokorentním úvěrem potvrdil, že je banka oprávněna i bez výslovného souhlasu majitele běžného účtu ve smlouvě o kontokorentním úvěru použít prostředky k úhradě svých pohledávek z úvěru, pokud byl tento souhlas již sjednán ve smlouvě o běžném účtu uzavřené mezi klientem a bankou.¹⁴⁷ Banky věnují náležitou pozornost i úpravě takových otázek jako je uskutečňování úhrad za situace, kdy den splátky připadá na den pracovního volna nebo pracovního klidu. Stejně tak je na dohodě mezi bankou a klientem určení pořadí pohledávek, na jejichž uspokojení se jednotlivé platby započítávají.¹⁴⁸ V praxi, zejména u neprofesionálních poskytovatelů úvěrů, nelze vyloučit ani možnost vrácení poskytnutých prostředků hotovostní formou.

Pokud by však smluvní strany úpravu způsobu vrácení poskytnutých prostředků mezi svá smluvní ujednání nezahrnuly, náleželo by, v souladu s ustanovením § 327 ObchZ, právo volby způsobu plnění dlužníkovi, ledaže by toto právo příslušelo podle smlouvy věřiteli.

3.10 Zajištění pohledávek z úvěrové smlouvy

Při poskytování úvěrů jsou věřitelé, a banky obzvlášť, vedeny určitými obecnými zásadami. Tyto zásady představují všeobecně zavedená východiska, na nichž je poskytování úvěrů zpravidla postaveno. Odchytky od těchto zásad však nejsou ničím výjimečným, což je dáno především převážně dispozitivním charakterem úpravy smlouvy o úvěru. K zmíněným zásadám řadíme zásadu: (i) účelovosti, (ii) přímosti, (iii)

¹⁴⁶ Viz např. článek VI „Splácení úvěru“ Všeobecných úvěrových podmínek pro podnikatele Sberbank CZ, a.s. účinných od 28. 2. 2013 [online] [cit. 26. 7. 2013]. Dostupný z WWW: < www.sberbankcz.cz/o-bance/obchodni-podminky>.

¹⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 5. 2005, sp. zn.: 32 Odo 466/2005.

¹⁴⁸ Viz např. článek VI „Splácení úvěru“ Všeobecných úvěrových podmínek pro podnikatele Sberbank CZ, a.s. účinných od 28. 2. 2013 [online] [cit. 26. 7. 2013]. Dostupný z WWW: < www.sberbankcz.cz/o-bance/obchodni-podminky>.

termínovanosti, (iv) zajištěnosti a (v) úročitelnosti.¹⁴⁹ Zásada zajištěnosti spočívá v tom, že si v praxi věřitel takřka vždy určitým zajišťovacím prostředkem nebo i souborem více prostředků zabezpečuje návratnost poskytnutých peněžních prostředků a snaží se tak eliminovat, případně zmírnit, možnou ztrátu poskytnutých prostředků. Nejvýrazněji se zásada zajištěnosti realizuje u bankovních institucí, které zásadně neposkytují úvěry nezajištěné – *in bianco*. Nezajištěné úvěry se tak prakticky nevyskytují s výjimkou poskytování úvěrů dlouhodobě známým a prověřeným klientům s krátkou dobou splatnosti a menším objemem čerpaných prostředků.¹⁵⁰

Zajišťovací prostředky jsou různé povahy, může se jednat o prostředky sloužící pouze k zajištění pohledávek věřitele jako například zástavní právo, ručení, zajišťovací převod práva, anebo se taky může jednat o prostředky, které kromě zajišťovací funkce mohou plnit jiné funkce jako například směnka nebo výhrada vlastnictví.¹⁵¹ V bankovní praxi je patrná preference zajišťovacích institutů plnících primárně uhrazovací funkci. Nejčastěji používanými nástroji jsou tak zejména zástavní právo a ručení nebo i finanční zajištění v případech vymezených zákonem o finančním zajištění. Za účelem dosažení co nejmenšího rizika, podmiňují banky poskytnutí úvěru v některých případech i kumulativním využitím zajišťovacích prostředků.¹⁵² Nelze však opomenout ani další nástroje jako smluvní pokutu, bankovní záruku, uznání závazku a v případě klientů – fyzických osob lze uvažovat i o dohodě o srážkách ze mzdy a jiných příjmů.¹⁵³ Využití zadržovacího práva je z důvodu své povahy vyloučeno. Obecná úprava zajišťovacích institutů je obsažena v ustanovení § 544 a násl. OZ. Obchodní zákoník pak obecnou úpravu zajištění doplňuje v ustanoveních § 300 a násl.

Na význam realizace zásady zajištění poukazuje i zavedená bankovní praxe jednání o úvěru. Již ve fázi úvodních jednání potenciálního klienta s bankou, ohledně možnosti poskytnutí úvěru, je jednou ze stěžejních řešených otázek, zda má vůbec klient možnost bance nabídnout dostatečné zajištění. Banka si tak prakticky vždy ještě v předkontraktní fázi obstarává počáteční informace o klientovi, především týkající se

¹⁴⁹ PLÍVA, Stanislav, Štefan ELEK, Petr LIŠKA et al. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 80.

¹⁵⁰ LOCHMANOVÁ, Ludmila. Úvěr jako cizí kapitál podnikatelů. *Právo a podnikání*. 1998, č. 11, s. 12.

¹⁵¹ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku: Díl 4, § 409–565*. Praha: Linde, 1997, s. 394.

¹⁵² ELIÁŠ, Karel a kol. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky, cenné papíry*. 1. vyd. Praha: Beck, 1996, s. 338.

¹⁵³ MAREK, Karel. Smlouva o úvěru. *Právní fórum*. 2012, č. 6, s. 262.

jeho důvěryhodnosti a bonity za účelem ocenění úvěrového rizika.¹⁵⁴ Po zahájení kontraktační etapy jednání pak banka podle výsledků ocenění klientova potencionálního úvěrového rizika zpracovává své požadavky na zajištění do vlastního obsahu smlouvy. Možnost úvěrových rizik je zpravidla vyšší u úvěrů s delší dobou splatnosti, tomu také banky odpovídajícím způsobem upravují své požadavky na kvalitu zajišťovaných hodnot.¹⁵⁵

V souvislosti s kvalitou zajištění se v praxi rozlišuje cena zajištění, která se stanovuje v závislosti na druhu zajišťovacího prostředku a jistící hodnota. Určení výše ceny zajištění se zpravidla odvíjí od kvalifikovaného znaleckého posudku, zejména tomu tak je u nemovitostí, které jsou předmětem zástavní smlouvy, nebo od zaměstnance banky na základě vyhodnocení poskytnutých záruk. Tento postup bývá zpravidla detailně upraven vnitřními předpisy banky. Jistící hodnota pak vyjadřuje cenu zajištění sníženou o určený koeficient odpovídající potencionálnímu snížení ceny v případech realizace zajišťovacího prostředku, a který se různí v závislosti na druhu zajišťovacího prostředku, bonitě klienta a dalších kritérií.¹⁵⁶

¹⁵⁴ ZLÁMAL, Jaroslav. Finanční úvěry v ekonomické praxi, postup obchodních bank. *Právo a podnikání*. 2000, č. 7/8, s. 22.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 23.

¹⁵⁶ MAREK, Karel. Smlouva o úvěru. *Právní fórum*. 2012, č. 6, s. 262.

3.11 Vybrané otázky zániku smlouvy o úvěru

3.11.1 Odstoupení od smlouvy

Obecná úprava odstoupení od smlouvy je upravena v ustanovení § 344 a násl. ObchZ. Podle ustanovení § 344 ObchZ lze od smlouvy odstoupit v případech stanovených smlouvou nebo obchodním zákoníkem. Vlastní úprava smlouvy o úvěru obsahuje v dispozitivních ustanoveních § 505, 506 a 507 ObchZ speciální důvody odstoupení od smlouvy. Jedná se konkrétně o následující situace:

- a) dlužník v přiměřené lhůtě nedoplní na původní rozsah zajištění závazku vrátit poskytnuté peněžní prostředky, pokud se toto zajištění za trvání smlouvy o úvěru zhoršilo nebo zaniklo, dále
- b) dlužník je v prodlení s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce,
- c) dlužník použije peněžní prostředky k jinému účelu, než pro který byly výlučně podle smlouvy určeny, anebo
- d) peněžní prostředky mají být podle smlouvy určeny jen k určitému účelu a jejich použití k tomuto účelu je nemožné.¹⁵⁷

Dispozitivní charakter speciální úpravy důvodů odstoupení od smlouvy ponechává na smluvní autonomii stran možnost vyloučení jejich aplikace. Strany mají zároveň možnost rozšířit oprávnění věřitele odstoupit od smlouvy s obdobnými následky i v jiných sjednaných případech. Jako následek odstoupení věřitele od smlouvy nastupuje podle obchodního zákoníku vždy povinnost dlužníka vrátit celý dosud nesplacený úvěr, který se stává dnem odstoupení od smlouvy předčasně splatným a zároveň vzniká dlužníkovi povinnost uhradit úroky (tj. úroky splatné do dne odstoupení od smlouvy a rovněž úroky z celého předčasně splatného úvěru ode dne následujícího po účinnosti odstoupení až do jeho zaplacení).¹⁵⁸ Smluvní strany mají přirozeně možnost si sjednat odchylné důsledky spojené s odstoupením od smlouvy.

Banky zpravidla v této souvislosti věnují značnou pozornost detailní smluvní úpravě tzv. *případů porušení podmínek smlouvy*. Jedná se o postup, který je spíš charakteristický pro smluvní právo v zemích angloamerické právní kultury, nicméně se

¹⁵⁷ PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 18 – 19.

¹⁵⁸ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 1591.

i v podmínkách České republiky jedná o zavedenou praxi. Pod uvedené případy porušení lze v praxi subsumovat různé situace, jako například vědomé poskytnutí chybných nebo neúplných prohlášení klientem, zastavení nebo oznámení zastavení podstatné části podnikatelské činnosti klienta, ovládnutí klienta bez předchozího souhlasu banky, hrozící úpadek klienta, zahájení insolvenčního řízení ve vztahu ke klientovi, nebo i neposkytnutí součinnosti klientem při hodnocení nebo kontrole plnění smluvních podmínek.¹⁵⁹ Následkem existence případu porušení zpravidla vzniká bance možnost odstoupit od úvěrové smlouvy a ukončit smluvní vztah s klientem. Je jistě v zájmu banky předem vymezit situace indikující zvýšenou míru rizika návratnosti poskytnutých peněžních prostředků a zajistit si tak oprávnění takový smluvní vztah ukončit. Uvedený postup považuji za správný a žádoucí s ohledem na realizaci principu předcházení zbytečným majetkovým škodám a zásady legitimního očekávání v závazkovém vztahu.

3.11.2 Vliv odstoupení od smlouvy na trvání zajištění

V souvislosti s důsledky odstoupení od smlouvy o úvěru se nabízí zcela zásadní otázka týkající se dalšího trvání zajištění pohledávky věřitele na vrácení úvěru s úroky. Novela obchodního zákoníku uskutečněná zákonem číslo 370/2000 Sb. doplnila, s účinností od 1. 1. 2001, poslední větu ustanovení § 505, 506 a 507 ObchZ. Výslovně je tak zakotveno pravidlo, že odstoupení od smlouvy nemá vliv na zajištění závazků ze smlouvy o úvěru. Je nepochybné, že zajištění jakýmkoliv právním prostředkem se vztahuje nejen na splnění povinnosti dlužníka ze smlouvy samotné, ale také na splnění povinnosti dlužníka vrátit dlužnou částku spolu s úroky i tehdy, když věřitel od smlouvy odstoupil.¹⁶⁰ V důsledku dispozitivní povahy uvedené úpravy mají smluvní strany možnost toto pravidlo vyloučit nebo modifikovat. Obdobnou úpravu obsahuje i ustanovení § 302 ObchZ, které rovněž výslovně stanoví, že nárok na zaplacení smluvní pokuty není dotčen odstoupením od smlouvy. Pro úplnost je třeba uvést, že i úprava obsažená v ustanovení § 172 OZ ve vztahu k snad nejčastěji využívanému zajišťovacímu prostředku - zástavnímu právu respektuje stejnou zásadu. Zástavní právo nezaniká a vztahuje se i nároky zástavního věřitele z odstoupení od smlouvy, podle

¹⁵⁹ Viz např. článek VI. „Porušení podmínek Smlouvy“ Produktových obchodních podmínek Equa bank a.s. pro poskytování podnikatelských úvěrů účinných od 1. 5. 2012 [online] [cit. 27. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.equabank.cz/files/doc/167-equa-produktove-obchodni-podminky-podnikatelske-uvery-010512.pdf>>.

¹⁶⁰ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1160.

kteřé vznikla zajištěná pohledávka. Podle ustanovení § 155 OZ se zástavní právo vztahuje i na nároky zástavního věřitele z odstoupení od smlouvy, podle které vznikla zajišťovaná pohledávka, ledaže by si strany zástavní smlouvy sjednaly něco jiného.

Do přijetí zmíněné novely obchodního zákoníku se však objevovaly i v rozhodovací činnosti soudů různé přístupy k otázce trvání zajištění u odstoupení od smlouvy. V počátcích rozhodovací činnosti se objevil názor vyslovený Vrchním soudem v Praze, že zajištěná pohledávka odstoupením od smlouvy zaniká, a proto z důvodu akcesority zajišťovacích prostředků nemůže trvat ani samotné zajištění.¹⁶¹ Naopak Vrchní soud v Olomouci zaujal jiný postoj ve věci trvání ručitelského závazku, když judikoval, že pohledávka věřitele na vrácení poskytnutých prostředků a zaplacení úroku odstoupením od smlouvy nezaniká, pouze dochází ke změně podmínek, za nichž je dlužník povinen věřitelovu pohledávku uspokojit (nastává splatnost celé pohledávky). Jestliže tedy odstoupením od smlouvy nezaniká pohledávka věřitele vůči dlužníkovi, nemůže zaniknout ani akcesorický závazek ručitele.¹⁶² Vzhledem k nejednotnému řešení uvedených otázek odvolacími soudy, vyslovil Nejvyšší soud v případě trvání zajištění zástavním právem ve vztahu k ustanovení § 506 ObchZ následující: „*Odstoupili věřitel od smlouvy o úvěru podle ustanovení § 506 ObchZ a je-li oprávněn požadovat, aby mu dlužník vrátil dlužnou částku s úroky, je zástavním právem, zřízeným k zajištění závazků ze smlouvy o úvěru, zajištěn též závazek dlužníka vrátit věřiteli požadovanou dlužnou částku s úroky.*“¹⁶³ Potvrdil tak správnost názoru, že odstoupením od smlouvy nezanikají všechna práva a povinnosti stran ze smlouvy, zanikají pouze práva, která měl dlužník vůči věřiteli, a jim odpovídající povinnosti věřitele. Povinnost dlužníka vrátit prostředky spolu s úroky zůstává zachována a odstoupením od smlouvy dochází pouze k modifikaci podmínek, za nichž je dlužník povinen uvedenou původní povinnost splnit. Jestliže tedy pohledávka věřitele nezaniká, nezaniká ani zajištění této pohledávky.

Jako problematická se může jevit skutečnost, že výslovně zakotvené pravidlo nezměněného zajištění závazku dlužníka se váže pouze k případům odstoupení podle ustanovení § 505 až 507 ObchZ. Jak bylo zmíněno výše, mají strany možnost odstoupit od smlouvy i z jiných smluvně sjednaných důvodů. Otázkou tak zůstává, jestli by odstoupení od smlouvy z těchto jiných důvodů nemohlo vyvolat zánik zajištění závazku

¹⁶¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 6. 1996, sp. zn.: 5 Cmo 62/1995.

¹⁶² Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 10. 1998, sp. zn.: 4 Cmo 180/1997.

¹⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 3. 2000, sp. zn.: 31 Cdo 2851/1999.

dlužníka.¹⁶⁴ V bankovní praxi však řešení této otázky nečiní potíže, je pravidlem, že buď smlouva samotná, anebo úvěrové podmínky, obsahují generální klauzuli vylučující zánik zajištění závazku dlužníka v případech odstoupení od smlouvy z jakéhokoliv důvodu.¹⁶⁵ I v případě absence výslovné smluvní úpravy se domnívám, že rozhodovací činnost soudů poskytuje dostatečný základ pro závěr, že odstoupení od smlouvy z jiných důvodů nemá vliv na další trvání zajištění. V úvahu přichází i aplikace ustanovení § 505 až 507 *per analogiam* i na jiné důvody odstoupení.

3.11.3 Odstoupení od smlouvy z důvodu zániku nebo zhoršení zajištění závazku

Věřitel má, v souladu s ustanovením § 505 ObchZ, právo od smlouvy odstoupit za podmínky, že dlužník v přiměřené lhůtě nedoplní na původní rozsah zajištění závazku vrátit poskytnuté peněžní prostředky, pokud se toto zajištění za trvání smlouvy o úvěru zhoršilo nebo zaniklo.

Zánik zajištění může mít různé podoby, předně se však bude jednat o zničení zástavy, zánik právnické osoby plnící funkci ručitele, nebo i zánikem banky, která poskytla bankovní záruku.¹⁶⁶ Zhoršení zajištění se může projevit jako snížení ceny (hodnoty) zástavy oproti ceně, kterou tato zástava měla v době vzniku zástavního práva.¹⁶⁷ Vymezení případů zániku nebo zhoršení zajištění bývá zpravidla součástí smluvních ujednání stran. V praxi tak bude možné pod tyto případy subsumovat i nastalou neúčinnost, nevynutitelnost či zjevnou nedobytnost zajištění poskytnutého klientem nebo třetí osobou. Za zhoršení zajištění bývá obvykle v praxi považováno i zajištění poskytnuté na základě nepřesných, neúplných či mylných údajů.¹⁶⁸

Dojde-li k některé z uvedených situací, je na úvaze věřitele, zda má o doplnění zajištění zájem. Má-li takový zájem, je povinen dlužníka vyzvat, aby zajištění na původní rozsah doplnil. Je zřejmé, že dlužník bude potřebovat určitý čas pro vyhovění požadavku věřitele. To se odráží v oprávnění věřitele odstoupit od smlouvy až poté, co

¹⁶⁴ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 1590.

¹⁶⁵ Viz např. článek IX bod 3 „Zajištění“ Úvěrových podmínek pro fyzické osoby podnikatele a právnické osoby Komerční banky, a.s. účinných od 1. 1. 2012 [online] [cit. 27. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.kb.cz/file/cs/o-bance/dokumenty-ke-stazeni/kb-20120101-uverove-podminky-pro-fyzicke-osoby-podnikatele.pdf?7cfe889df14857a078c3f7915f107636>>.

¹⁶⁶ KOPÁČ, Ludvík. *Obchodní kontrakty*. Díl II. Praha: Prospektrum, 1994, s. 465.

¹⁶⁷ VEČERKOVÁ, Eva, František FALDYNA, Ivan KOBLIHA, Jarmila POKORNÁ a kol. *Obchodní právo*. 2. akt. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 759.

¹⁶⁸ Viz např. bod 14 „Zajištění“ Úvěrových obchodních podmínek Československé obchodní banky, a.s. účinných od 1. 11. 2006 [online] [cit. 27. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.csob.cz/WebCsob/Csob/Obchodni-podminky/Podminky_CSOb_uverove_061101.pdf>.

dlužník zajištění nedoplnil v přiměřené lhůtě mu určené.¹⁶⁹ Byla-li poskytnutá lhůta nepřiměřeně krátká, nastupuje pravidlo obsažené v ustanovení § 350 ObchZ, které váže účinky odstoupení od smlouvy až na marné uplynutí lhůty přiměřené.

V bankovní praxi bývá lhůta pro doplnění zajištění ve smlouvě konkretizována, rovněž je věnována pozornost otázce způsobu realizace povinnosti dlužníka zajištění doplnit. Úprava těchto otázek bude především aktuální, kdy doplnění zajištění bude vyžadovat určitou formu součinnosti ze strany věřitele. Pokud by však dlužník žádosti věřitele o doplnění zajištění nemohl dostát pro jeho pasivitu nebo liknavost, neocitl by se dlužník v prodlení právě z důvodu prodlení věřitele. Jako důsledek by pak věřitel nemohl platně od smlouvy odstoupit.¹⁷⁰

V případě platného odstoupení od smlouvy, ztrácí dlužník tzv. výhodu splátek, je pak povinen bez zbytečného odkladu¹⁷¹ vrátit dlužnou částku úvěru spolu s úroky a splnit případně další sankční a jiné nároky věřitele.

3.11.4 Odstoupení od smlouvy při prodlení dlužníka

Ustanovení § 506 ObchZ umožňuje věřiteli odstoupit od smlouvy o úvěru, je-li dlužník v prodlení s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce. Základním smyslem uvedeného oprávnění věřitele je možnost co nejrychleji přistoupit k vymáhání dosud nesplaceného úvěru na dlužníkovi, který delší dobu úvěr nesplácí, případně ho splácet ani nepočal.¹⁷² Je zřejmé, že v případech úvěrů splatných najednou, nebude uvedené ustanovení přicházet v úvahu. Jako sporné se může jevit, zda podmínkou pro odstoupení je nesplacení alespoň tří po sobě následujících splátek, nebo aby se prodlení týkalo jakýchkoliv tří splátek. Domnívám se, že smyslu zákona lépe vyhovuje závěr, že stačí, aby se prodlení týkalo jakýchkoliv tří splátek.¹⁷³

Postavení dlužníka je posilováno v tom smyslu, že je určitým způsobem chráněn před potencionálním odstoupením od smlouvy, pokud by se dostal pouze do přechodných a odstranitelných potíží se splácením úvěru. Nicméně je třeba upozornit, že se jedná o ustanovení svou povahou dispozitivní, proto stranám nic nebrání sjednat podmínky odstoupení odlišně. Nelze proto vyloučit nastavení podmínek přísněji pro

¹⁶⁹ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1252.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Ustanovení § 340 odst. 2 ObchZ, není-li jinak mezi stranami sjednáno.

¹⁷² POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 1592.

¹⁷³ PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 19.

dlužníka (prodlení se dvěma nebo dokonce jednou splátkou, případně s jednou splátkou po dobu kratší než tři měsíce), anebo příznivěji (prodlení s více než třemi splátkami a podobně). V bankovní praxi však odstoupení od smlouvy nebývá vždy preferovaným řešením. Pokud se dlužník dostane do prodlení se splácením úvěru (naplní tak jeden nebo i víc tzv. případů porušení), bývá zpravidla banka oprávněna prohlásit nesplacenou část úvěru, včetně příslušenství bez ohledu na sjednanou dobu platnosti úvěru a splácení, za splatnou, a to zcela nebo zčásti. „Zesplatnění“ úvěru nastává ke dni uvedenému v prohlášení banky a klientovi vzniká povinnost ve stanovené lhůtě tyto prostředky uhradit. Nedochozí tak k zániku účinků smlouvy a strany mají možnost následně modifikovat obsah svých vzájemných práv a povinností^{174 175}

Je plně v diskreci věřitele, jestli možnost odstoupení od smlouvy využije a kdy tak učiní. Z časového hlediska je pouze limitován obecnou promlčecí lhůtou. Pro úplnost je třeba ještě uvést, že z hlediska vztahu zvláštní úpravy k obecné, je v nesplacení úvěru, za podmínek uvedených v obchodním zákoníku, spatřováno bez dalšího podstatné porušení smlouvy. Věřitel tak není povinen poskytnout dlužníkovi žádnou další dodatečnou lhůtu pro splnění své povinnosti.¹⁷⁶

3.11.5 Odstoupení od smlouvy v případech účelových úvěrů

Ustanovení § 507 ObchZ navazuje na úpravu předchozích důvodů odstoupení věřitele od smlouvy, ale z hlediska aplikovatelnosti dopadá pouze na případy účelových úvěrů ve smyslu ustanovení § 501 odst. 2 ObchZ. Věřitel má možnost od smlouvy odstoupit, pokud dlužník použije poskytnuté peněžní prostředky k jinému účelu než předpokládanému smlouvou. V praxi však bude k takovým situacím docházet zcela výjimečně. Důvodem je skutečnost, že věřitel, zejména banka, umožňuje čerpání prostředků dlužníkem pouze za předpokladu, že ten dostatečně důvěryhodně prokáže účel takového čerpání. Dlužník proto zpravidla nebude mít vůbec možnost čerpání a dispozice s prostředky, pokud by vznikla pochybnost ohledně účelu jejich použití. Dalším důvodem je skutečnost, že věřitel tyto prostředky zpravidla neposkytuje

¹⁷⁴ Viz např. článek IX. „Případy porušení“ Všeobecných úvěrových podmínek pro podnikatele Sberbank CZ, a.s. účinných od 28. 2. 2013 [online] [cit. 28. 7. 2013]. Dostupný z WWW: < www.sberbankcz.cz/o-bance/obchodni-podminky>.

¹⁷⁵ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 1592.

¹⁷⁶ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1253.

dlužníkovi přímo, nýbrž zprostředkovaně třetím osobám k úhradě jeho závazků souvisejících se sjednaným účelem úvěru.¹⁷⁷

Dále má věřitel možnost odstoupit od smlouvy, pokud použití peněžních prostředků k smluvenému účelu se stane nemožným. Nemožnost použití prostředků k smluvenému účelu bude zpravidla způsobena okolnostmi dlužníkem nezaviněnými, například při zániku nemovitosti, na jejíž obstarání byl úvěr určen, nebo v případě zániku právnické osoby, v níž chtěl dlužník získat majetkovou účast.¹⁷⁸ Z hlediska vzniku oprávnění od smlouvy odstoupit je však nepodstatné, zda byla tato nemožnost způsobena například samými účastníky smlouvy, nebo v důsledku okolností na jejich vůli nezáležících.¹⁷⁹ Každopádně však nelze mluvit o tzv. následné nemožnosti plnění. Plnění závazku ze smlouvy přirozeně zůstává zachováno, pouze dochází k odpadnutí možnosti použití prostředku k sjednanému účelu. Pokud se jedná o důsledky odstoupení od smlouvy, lze plně odkázat na výše uvedené v souvislosti s předchozími důvody odstoupení.

3.11.6 Výpověď smlouvy o úvěru a výpověď poskytnutí úvěru

V literatuře bývá diskutovaným tématem, zda smlouvu o úvěru lze vypovědět. Obecná úprava výpovědi smlouvy je obsažena v ustanovení § 582 OZ. Jelikož obchodní zákoník zvláštní úpravu výpovědi nezakotvuje, je možné aplikaci občanského zákoníku, v souladu s ustanovením § 1 odst. 2 ObchZ, připustit. Občanský zákoník stanovuje podmínky pro výpověď smlouvy relativně přísně. Podle něho lze smlouvu vypovědět, pokud byla uzavřena na dobu neurčitou a jejím předmětem je závazek k nepřetržité nebo opakované činnosti anebo určitou činností strpět. Plíva v této souvislosti zastává názor, že smlouva o úvěru, z povahy věci, v zásadě uvedeným podmínkám nevyhovuje. Předně smlouva o úvěru nevyhovuje podmínce nepřetržité nebo opakované činnosti. Výjimku by mohl představovat pouze tzv. revolvingový úvěr za podmínky, že byl sjednán na dobu neurčitou.¹⁸⁰ K sjednání takových úvěrů však v praxi nedochází, což je dáno především důslednou realizací zásady termínovanosti. Pokud bychom přece jenom takovou možnost připustili, je třeba zdůraznit, že by výpovědí nenastal zpětný zánik

¹⁷⁷ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1161.

¹⁷⁸ POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv., s. 1593.

¹⁷⁹ KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVAŘÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, s. 1254.

¹⁸⁰ PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 17.

práv a povinností vyplývajících ze smlouvy. Účinky výpovědi by tak mohly nastat pouze ve vztahu k úvěru, který do okamžiku účinnosti výpovědi poskytnut nebyl, v žádném případě by se však nedotýkaly plnění již na základě smlouvy poskytnutých a na práva a povinnosti s ním souvisejících.¹⁸¹ Na případy, kdy poskytnutí úvěru zatím realizováno nebylo, je nutné použít zvláštní úpravu výpovědi poskytnutí úvěru obsaženou v ustanovení § 500 ObchZ.

Obchodní zákoník obsahuje ve svém ustanovení § 500 úpravu možnosti vypovědět poskytnutí úvěru. Jak bylo uvedeno výše, lze toto ustanovení aplikovat pouze na dosud neposkytnuté úvěry. Výpověď poskytnutí úvěru však nepůsobí zánik smlouvy jako takové, dochází pouze k zániku práva dlužníka o čerpání úvěru věřitele požádat a povinnosti věřitele tyto prostředky podle smlouvy dlužníkovi poskytnout.¹⁸² Účinky výpovědi poskytnutí úvěru nastávají v souladu se smluvním ujednáním stran, především se tak stane uplynutím dohodnuté výpovědní doby, popřípadě k jinému smluvenému okamžiku. Pokud by strany úpravu této otázky opomněly, platí pro dlužníka možnost vypovědět poskytnutí úvěru okamžitě, tedy dnem doručení výpovědi, a u věřitele nastávají účinky výpovědi ke konci kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena.¹⁸³ Z uvedeného vyplývá, že dlužník má v případě výpovědi ze strany věřitele možnost uplatnit nárok na poskytnutí úvěru do uplynutí výpovědní lhůty, která podle okolností případu činí nejméně jeden a někdy téměř dva měsíce. Pokud dlužník svůj nárok na čerpání prostředků u věřitele uplatnil v době od doručení výpovědi věřitele do uplynutí výpovědní lhůty, bylo by nutno pohlížet na doručenou výpověď jako na neúčinnou. Věřitel by tak byl i nadále povinen podle smlouvy nároku dlužníka vyhovět a prostředky poskytnout.¹⁸⁴

¹⁸¹ PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 18.

¹⁸² ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1154.

¹⁸³ Ustanovení § 500 odst. 2 ObchZ.

¹⁸⁴ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1154.

4. Spotřebitelský úvěr

Problematiku spotřebitelských úvěrů upravuje zákon o spotřebitelském úvěru. Podle ustanovení § 1 SpotřÚ věta druhá se spotřebitelským úvěrem rozumí odložená platba, půjčka, úvěr nebo jiná obdobná finanční služba poskytovaná nebo přislíbená spotřebiteli¹⁸⁵ věřitelem¹⁸⁶, nebo zprostředkovatelem¹⁸⁷. Do věcné působnosti zákona o spotřebitelském úvěru však nespádají odložené platby, půjčky, úvěry nebo jiné obdobné finanční služby vymezené v ustanovení § 2 SpotřÚ.

4.1 Náležitosti formy a obsahu smlouvy, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr.

Jak bylo zmíněno výše, smlouva, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr, vyžaduje písemnou formu. Věřitel je zároveň povinen v takové smlouvě uvést alespoň informace stanovené v příloze č. 3 SpotřÚ¹⁸⁸, a to jasným, výstižným a zřetelným způsobem. Jedno vyhotovení smlouvy musí spotřebitel obdržet v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat.¹⁸⁹ Česká národní banka vydala úřední sdělení za účelem předcházení nejasnostem při výkladu a aplikaci zákona o spotřebitelském úvěru, jakož i k objasnění okolností, za nichž považuje povinnosti ukládané zákonem za splněné.¹⁹⁰ Podle čl. IV odst. 4 Sdělení je povinnost formy splněna pouze tehdy, pokud smlouva sama bude uzavřena písemně ve smyslu § 40 OZ. Písemná forma předpokládá naplnění dvou obligatorních náležitostí, kterými jsou písemnost a podpis. Podmínka písemnosti je splněna, pokud projev vůle jednající strany obsahuje všechny náležitosti zachycené v písemném textu, přičemž forma média, nosiče textu, nemá na požadavek písemnosti vliv.¹⁹¹ Písemná forma proto bude zachována také v případě uzavření smlouvy telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky umožňujícími zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila. S elektronickou

¹⁸⁵ Podle ustanovení § 3 písm. a) SpotřÚ se spotřebitelem rozumí pouze fyzická osoba, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.

¹⁸⁶ Podle ustanovení § 3 písm. b) SpotřÚ se věřitelem rozumí osoba nabízející nebo poskytující spotřebitelský úvěr v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.

¹⁸⁷ Podle ustanovení § 3 písm. c) SpotřÚ se zprostředkovatelem rozumí osoba, která není věřitelem a která v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání za odměnu nabízí spotřebiteli možnost uzavřít smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, s věřitelem nebo mu pomáhá tuto smlouvu uzavřít nebo ji jménem věřitele uzavírá.

¹⁸⁸ Příloha č. 3 SpotřÚ.

¹⁸⁹ Ustanovení § 6 odst. 1 věta pátá SpotřÚ.

¹⁹⁰ Úřední sdělení České národní banky ze dne 27. prosince 2010 o aplikačním přístupu k některým ustanovením zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

¹⁹¹ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ et al. *Občanský zákoník: komentář I. § 1 až 459*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv., s. 143.

formou uzavření smlouvy výslovně Sdělení počítá, jelikož se jedná o frekventovanou a stále častěji využívanou metodu komunikace.¹⁹² Podpis může být nahrazen mechanickými prostředky tam, kde je to obvyklé.¹⁹³ Z hlediska současné praxe se proto bude nejčastěji jednat o reprodukci formou naskenování podpisu na písemném dokumentu. V případě komunikace prostřednictvím elektronické pošty, bude požadavek písemné formy naplněn až připojením elektronického podpisu.¹⁹⁴ Naopak elektronickou poštu, která není opatřena takovým podpisem, nelze považovat za vyhovující požadavku písemné formy.¹⁹⁵ Otázka splnění požadavku písemné formy je vskutku aktuální, a to především s možností sjednat spotřebitelský úvěr prostřednictvím systému zabezpečených internetových stránek, jako např. internetové bankovníctví. Celá řada bankovních institucí v současné době takovou možnost a službu nabízí. I přes absenci výslovného názoru soudů k souladnosti takového postupu se zákonem o spotřebitelském úvěru, lze sdílet názor vyjádřený v literatuře, že takový systém splňuje požadavky zákona, jelikož jeho funkční vlastnosti zajišťují zachycení obsahu právního úkonu a určení totožnosti osoby pomocí různých forem zabezpečení (např. podpisového certifikátu nebo kombinace přístupových údajů a jednorázového hesla).¹⁹⁶

Nesplnění písemné formy není stíháno neplatností smlouvy. Jedná se o odchylku od obecné úpravy podle ustanovení § 40 odst. 1 OZ. Neposkytnutí písemných informací obsažených v příloze č. 3 SpotřÚ ve smlouvě zakládá správní delikt podle § 20 odst. 1 písm. b) SpotřÚ.

K zvýšené ochraně spotřebitele přistupuje možnost požadovat na věřiteli nebo zprostředkovateli bezplatné poskytnutí návrhu smlouvy, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr.¹⁹⁷ Uložená povinnost není bezpodmínečná, věřitel není povinen návrh smlouvy poskytnout, pokud není ochoten uzavřít smlouvu se spotřebitelem v okamžiku, kdy je o kopii návrhu požádán. Bude se jednat zejména o případy, kdy věřitel ještě neposoudil úvěruschopnost spotřebitele nebo ji vyhodnotil negativně.¹⁹⁸

¹⁹² Viz čl. IV odst. 4 poslední věta Sdělení.

¹⁹³ Ustanovení § 40 odst. 3 věta druhá OZ.

¹⁹⁴ Zvláštním předpisem provádějícím ustanovení § 40 odst. 3 OZ je zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 9. 2001, sp. zn.: 21 Cdo 2708/2000.

¹⁹⁶ WACHTLOVÁ, Lucie, Jan SLANINA. *Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 77

¹⁹⁷ Ustanovení § 6 odst. 2 SpotřÚ.

¹⁹⁸ WACHTLOVÁ, Lucie, Jan SLANINA. *Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 78

Touto povinností sleduje zákon o spotřebitelském úvěru garanci reálné možnosti spotřebitele, aby se řádně seznámil s veškerými náležitostmi smluvního vztahu, zvážil výhody a nevýhody takového vztahu a následně učinil informované a kvalifikované rozhodnutí. Základním smyslem uvedeného ustanovení je eliminace mnohdy uplatňovaných praktik, kdy spotřebitel na sebe přebírá závazky, aniž by se předem mohl seznámit s jejich podmínkami a veškerými důsledky.¹⁹⁹

Jednou ze základních odchylek od obecné úpravy smlouvy o úvěru je přímo zákonem stanovený minimální rozsah informací, které musí každá smlouva, kterou se spotřebitelský úvěr sjednává, obsahovat.²⁰⁰ Obligatorními součástmi smlouvy jsou zejména:

- i. označení druhu spotřebitelského úvěru,
- ii. kontaktní údaje smluvních stran včetně telefonního čísla a adresy pro doručování,
- iii. doba trvání spotřebitelského úvěru, celková výše spotřebitelského úvěru²⁰¹ a podmínky čerpání,
- iv. určení zboží nebo služby a jejich ceny v případě úvěru ve formě odložené platby,
- v. výpůjční úroková sazba²⁰² včetně doby, podmínek a postupu pro změnu úrokové sazby,
- vi. roční procentní sazba nákladů na spotřebitelský úvěr²⁰³ včetně celkové částky splatné spotřebitelem vyjádřené číselným údajem a vypočtené k okamžiku uzavření smlouvy,
- vii. výše, počet a četnost plateb, jež má spotřebitel uskutečnit, jakož i způsob přiřazování plateb,
- viii. veškeré poplatky vyplývající ze smlouvy,
- ix. informace o právu odstoupit od smlouvy včetně lhůty, v průběhu níž lze toto právo vykonat, a další podmínky s tímto právem spojené,

¹⁹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

²⁰⁰ Příloha č. 3 SpotřÚ.

²⁰¹ Celková výše spotřebitelského úvěru je definičně vymezena v ustanovení § 3 písm. k) SpotřÚ.

²⁰² Výpůjční úroková sazba je definičně vymezena v § 3 písm. l) SpotřÚ jako pevná nebo pohyblivá procentní sazba stanovovaná ročně na čerpanou výši úvěru.

²⁰³ Roční procentní sazba nákladů je definičně vymezena v § 3 písm. d) jako celkové náklady úvěru vyjádřené formou ročního procentního podílu z celkové výše spotřebitelského úvěru.

x.informace o postupu v případě ukončení smluvního vztahu; tyto informace se budou týkat především možnosti výpovědi spotřebitelského úvěru ve smyslu ustanovení § 12 SpotřÚ a

xi.informace o možnosti mimosoudního řešení sporů vzniklých ze smluvního vztahu prostřednictvím finančního arbitra.

Zvlášť jsou pak v příloze č. 3 SpotřÚ upraveny náležitosti obsahu smlouvy v případech možnosti přečerpání, kdy musí být spotřebitelský úvěr splacen na požádání nebo do tří měsíců, a dohod, kterými se za účelem odvrácení řízení o nárocích věřitele odkládá v důsledku prodlení spotřebitele platba nebo mění způsob splácení.²⁰⁴

Ve vztahu k náležitostem smlouvy, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr, stojí za zmínku doplnění ustanovení § 6 odst. 1 SpotřÚ, které přinesla novela zákona z roku 2013.²⁰⁵ Je-li část smlouvy určena odkazem na obecné podmínky (obecné obchodní podmínky), má nově věřitel povinnost připojit ke smlouvě jen tu část obchodních podmínek, která se uzavírané smlouvy týká. Zákon dále předepisuje požadavek na velikost písma, které nesmí být menší než v samotné smlouvě. Podstatou uložené povinnosti je čelit zažitým praktikám některých poskytovatelů, kdy je spotřebitel v souvislosti se sjednáváním úvěru zahlcován všeobecnými obchodními podmínkami, které věcně se samotným poskytnutím úvěru nesouvisí (např. podmínkami týkající se pojištění, pokud nebylo sjednáno jako doplňková služba).²⁰⁶ Pouze praxe ukáže, do jaké míry přispělo uvedené ustanovení k upevnění větší právní jistoty mezi smluvními stranami. Obecně lze souhlasit s názorem, že se požadavek na čitelnost obchodních podmínek jeví jako nadbytečný, a to s ohledem na generální povinnost jasnosti, výstižnosti a zřetelnosti formulace smluvních informací uvedených v příloze č. 3 SpotřÚ.

Nesplnění povinnosti věřitele inkorporovat uvedené informace do smlouvy, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr, je sankcionováno podle ustanovení § 8 SpotřÚ. Za podmínky, že spotřebitel tuto skutečnost u věřitele uplatní, pokládá se spotřebitelský úvěr od počátku za úročený ve výši diskontní sazby²⁰⁷ platné v době uzavření smlouvy

²⁰⁴ Příloha č. 3 odst. 2 a 3 SpotřÚ.

²⁰⁵ Zákon č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Novela nabyla účinnosti dnem vyhlášení ve Sbírce zákonů, tj. 25. února 2013 s výjimkou čl. 1 bodu 10, který nabude účinnosti 1. ledna 2014 a který se dotýká ustanovení § 6 odst. 1 SpotřÚ.

²⁰⁶ VACEK, Lukáš. Novela zákona o spotřebitelském úvěru. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 3, s. 79.

²⁰⁷ Diskontní úrokovou sazbu stanovuje Česká národní banka pro účely svých obchodů s ostatními bankami, tj. bankami komerčními. Vyhlášená diskontní sazba je používána k zúročení krátkodobých depozit přijímaných

uveřejněné Českou národní bankou a ujednání o jiných platbách na spotřebitelský úvěr jsou neplatná. Současná platná úprava se odchyľuje od původního návrhu zákona před projednáním v Legislativní radě vlády, když zákon pojil s nedodržením informační povinnosti uvedenou sankci s účinem ex nunc.²⁰⁸ Lze proto mít za to, že současná úprava lépe vyhovuje požadavku čl. 23 Směrnice, aby členské státy stanovily pravidla pro sankce za porušení vnitrostátních předpisů přijatých na základě této Směrnice tak, aby předpokládané sankce byly účinné, přiměřené a odrazující. Nesporně se jedná o významnou sankci, neboť úrokové sazby sjednáváné pro spotřebitelské úvěry jsou mnohonásobně vyšší, než činí diskontní sazba. Neplatnost ostatních ujednání o platbách v souvislosti se spotřebitelským úvěrem znamená zánik práva věřitele na jakékoli takové platby a to bez náhrady. V důsledku plnění z neplatného právního úkonu, je věřitel povinen přijaté platby vrátit z titulu bezdůvodného obohacení.²⁰⁹ Nesplněním zákonné informační povinnosti navíc věřitel, případně zprostředkovatel, podstupuje riziko uložení pokuty až do výše 20 000 000 Kč podle ustanovení § 20 odst. 5 písm. a) SpotřÚ.

Pro úplnost je možné za určitý druh sankce považovat i úpravu odstoupení od smlouvy spotřebitelem podle ustanovení § 11 odst. 1 SpotřÚ. V případě nesplnění informační povinnosti ze strany věřitele neskončí lhůta pro odstoupení od smlouvy dřív než 14 poté, co věřitel dostal své povinnosti poskytnout informace v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat. Otázkou zůstává, jestli vůbec spotřebitel v praxi takovou možnost využije vzhledem k mimořádně nízké úrokové sazbě (úvěr je úročen na úrovni 0,05%), neboť mu zákonná úprava nabízí možnost prakticky zcela bezplatně zhodnocovat poskytnuté peněžní prostředky.

Nejvyšší správní soud judikoval v souvislosti s obligatorním obsahem smlouvy, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr následující: „*Skutečnost, že oznámení o schválení úvěru již všechny požadované náležitosti obsahovalo, nemůže absenci údajů ve smlouvě nahradit. Každý spotřebitel má dostat čas a příležitost k tomu, aby mohl posoudit, zda navrhovaná úvěrová smlouva odpovídá jeho potřebám a finanční situaci. Proto je nezbytné, aby byl se všemi náklady, které za poskytnutí úvěru zaplatí, seznámen před*

Českou národní bankou od bank komerčních. Výše diskontní sazby činí od 2. 11. 2012 **0,05%**. Česká národní banka: Měnověpolitické nástroje [online] [cit. 29. 7. 2013]. Dostupný z WWW:

<http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/mp_nastroje/#operace>.

²⁰⁸ KOTÁSEK, Josef. Některé novinky v úpravě spotřebitelských úvěrů. *Obchodněprávní revue*. 2010, č. 4, s. 121.

²⁰⁹ Ustanovení § 451 OZ.

*uzavřením úvěrové smlouvy. Dostal-li v daném případě potřebné informace až v oznámení, tedy až poté, co už úvěrovou smlouvu uzavřel, bylo to pozdě. Nemohl totiž s nimi už jakkoli pracovat (tj. zvážit, zda mu jiný věřitel nenabízí spotřebitelský úvěr za výhodnějších podmínek), nýbrž mu nezbývalo nic jiného, než je vzít pouze na vědomí.*²¹⁰

Lze si však v praxi představit situaci, kdy při sjednávání spotřebitelského úvěru nejsou zatím známy všechny skutečnosti, které musí být podle zákona obsaženy ve smlouvě. Tato situace může být dána například tím, že budoucí dlužník zatím nemá jasnou představu o výši úvěru, který zamýšlí čerpat pro stanovený účel. Nejvyšší správní soud i k této okolnosti uvedl, že je na odpovědnosti věřitele, aby vedl předmluvní jednání takovým způsobem, aby v okamžiku uzavření smlouvy bylo možné všechny zákonné obsahové požadavky naplnit. V návaznosti na uvedenou problematiku dále doplnil, že ústní informování klienta (spotřebitele) o náležitostech smlouvy nemůže zhojit nedodržení požadavku na písemné sjednání smlouvy o spotřebitelském úvěru.²¹¹

4.2 Další informační povinnosti

Výše uvedené poznámky poukazují na hlavní ambici právní úpravy spotřebitelských úvěrů, kterou je zajistit stav odpovědného spotřebitele disponujícího dostatečným rozsahem informací pro rozumné a přezíravé rozhodování. Do popředí vystupují především informační povinnosti v různých fázích smluvního, respektive předmluvního vztahu. V rámci úpravy informačních povinností lze rozlišovat povinnosti při reklamě, povinnosti před uzavřením smlouvy, popsané povinnosti ve vztahu k obsahu samotné smlouvy a informační povinnosti za trvání smluvního vztahu. Zakotvení těchto povinností představuje výraz kompenzace nerovnováhy v informacích, kterými smluvní strany disponují. K posílení postavení spotřebitele, jako slabší smluvní strany, postačí podle některých autorů zajištění jejich dostatečného množství a kvality.²¹² Zvlášť úpravu informačních povinností před navázáním smluvního vztahu je třeba vnímat jako výrazný zásah do kontraktačního procesu mezi smluvními stranami a odchylku od obecné úpravy obsažené v občanském zákoníku.

²¹⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 10. 4. 2009, sp. zn.: 2 As 93/2008.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² WILHELMSSON, Thomas, Christian TWIGG-FLESSNER. Pre-contractual information duty in the *acquis communautaire*. *European Review of Contract law*. 2006, č. 4, s. 441 IN HULMÁK Milan. Práva a povinnosti věřitele při poskytování spotřebitelského úvěru. *Jurisprudence*. 2010, č. 7, s. 3.

4.2.1 Předšmluvní informační povinnosti

Okrajově je nutno zmínit, že zákon o spotřebitelském úvěru ukládá již ve stádiu propagace úvěrových služeb obsahové požadavky na takovou činnost. Jestliže je nabízen spotřebitelský úvěr nebo jeho zprostředkování reklamou, jejíž součástí je jakýkoliv údaj o jeho nákladech, musí taková reklama podle ustanovení § 4 SpotřÚ obsahovat jasným, výstižným a zřetelným způsobem, a to formu reprezentativního příkladu, informace uvedené v příloze č. 1 SpotřÚ.²¹³ Vzhledem k značně neurčitě zvolené formulaci uvedené povinnosti, stanovila Česká národní banka ve svém Sdělení parametry, za nichž bude tu kterou reklamu nabízených služeb považovat za vyhovující zákonným požadavkům. Reprezentativním příkladem se myslí příklad, který odpovídá parametrům průměrného úvěru poskytovaného tím kterým věřitelem. Nejednalo by se o reprezentativní příklad, pokud by jeho parametry odpovídaly pouze určitému nepatrnému spektru spotřebitelů. Hlavním smyslem této povinnosti je poskytnout spotřebiteli již ve fázi propagace alespoň částečnou možnost objektivně porovnat výhodnost úvěrových produktů různých poskytovatelů (věřitelů).^{214 215}

Jednou ze stěžejních novinek, kterou přinesla nová úprava spotřebitelských úvěrů, je především věřiteli uložená předšmluvní informační povinnost podle ustanovení § 5 SpotřÚ. Podle ustanovení § 5 odst. 1 SpotřÚ je věřitel povinen poskytnout spotřebiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat informace obsažené v příloze č. 2 SpotřÚ²¹⁶, a to v dostatečném předstihu před uzavřením smlouvy nebo před tím, než spotřebitel učiní závazný návrh na uzavření takové smlouvy. Výjimkou z uvedeného je postup v případě sjednávání spotřebitelského úvěru prostřednictvím prostředků komunikace na dálku podle ustanovení § 5 odst. 4 SpotřÚ. Všechny informace musí být přitom stejně výrazné. Podle záměru zákonodárce má uvedené opatření představovat výrazný posun v ochraně spotřebitele, neboť brání zavedeným praktikám, kdy jsou v záplavě nepodstatných informací věřitelem uváděny drobným či jiným nevýrazným způsobem informace zásadní z hlediska rozhodování spotřebitele. Základním důvodem pro zařazení povinnosti poskytovat spotřebiteli uvedený minimální objem informací již

²¹³ Příloha č. 1 SpotřÚ.

²¹⁴ Článek II odst. 4 Sdělení.

²¹⁵ Na potíže s výkladem pojmu „reprezentativní příklad“ ostatně upozornil i Evropský parlament ve svém usnesení k provádění směrnice 2008/48/ES. MIŠŮR, Peter. Evropský parlament se vyslovil k provádění směrnice o spotřebitelském úvěru. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 1, s. 23.

²¹⁶ Příloha č. 2 SpotřÚ.

ve stádiu předmluvních jednání je obecně nízká míra znalostí spotřebitelů v oblasti spotřebitelských úvěrů.²¹⁷

Podle přílohy č. 2 čl. I. písm. r) SpotřÚ je věřitel povinen, v rámci své informační povinnosti, uvést dobu, po kterou je poskytnutými informacemi před uzavřením smlouvy vázán. Následně sjednaný spotřebitelský úvěr proto musí odpovídat podmínkám zahrnutým v předmluvních informacích. Za situace, kdyby věřitel přistoupil na některý z požadavků spotřebitele a nabídl mu výhodnější smluvní podmínky, musel by opětovně spotřebiteli poskytnout celou sumu předmluvních informací v zákonem požadovaném rozsahu.²¹⁸

K realizaci předmluvní informační povinnosti musí dojít ještě před okamžikem uzavření smlouvy nebo před učiněním závazného návrhu na uzavření smlouvy ze strany spotřebitele. Z uvedeného proto vyplývá, že pokud má věřitel dostát své zákonné povinnosti uvést všechny informace obsažené v příloze č. 2 SpotřÚ, tj. musí, mimo jiné, poskytnout údaj o výpůjční úrokové sazbě, musí také tomu uzpůsobit svůj proces jednání s klientem. To platí zejména s ohledem na posouzení bonity spotřebitele a případného zohlednění rizika splácení úvěrů do vyšší výpůjční úrokové sazby. Logicky lze proto dovodit, že proces ohodnocení bonity spotřebitele bude předcházet poskytnutí předmluvních informací.

Novela zákona o spotřebitelském úvěru č. 43/2013 Sb. přináší povinnost poskytnout předmluvní informace výlučně prostřednictvím formulářů uvedených jako přílohy č. 6 a 7 SpotřÚ. Podle důvodové zprávy k přijaté novele se jedná pouze o legislativně technické zpřesnění již uložené povinnosti.²¹⁹ V této souvislosti se však lze ztotožnit s upozorněním vysloveným Vackem, že i přes potencionálně pozitivní přínos pro spotřebitele spočívajícího především v možnosti snazšího srovnání více nabídek různých věřitelů, zakládá uvedené ustanovení rozpor s čl. 5 Směrnice.²²⁰ Směrnice sama totiž nepředepisuje povinnost poskytovat předmluvní informace formou stanoveného formuláře, nýbrž pouze stanovuje výčet informací, které mají být poskytnuty.²²¹

²¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 145/2010 Sb. o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

²¹⁸ WACHTLOVÁ, Lucie, Jan SLANINA. *Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 53.

²¹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

²²⁰ VACEK, Lukáš. Novela zákona o spotřebitelském úvěru. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 3, s. 78.

²²¹ Zpráva Výboru pro vnitřní trh a ochranu spotřebitelů (IMCO) adresovaná Evropskému parlamentu upozorňuje na kritiku některých členských států ohledně vhodnosti formulářů jako pomůcky pro lepší orientaci spotřebitelů, poukazuje rovněž na zkušenost, že poskytování standardních informačních letáků zvýšilo náklady poskytovatelů

Z hlediska praxe to však zásadní význam nemá, jelikož plnění informační povinnosti formou formulářů je pravidlem. Údaje nad rámec stanovený přílohou č. 2 SpotřÚ poskytuje věřitel v samostatném dokumentu.

Stanovení povinnosti poskytovat předsmluvní informace bez náležitého vysvětlení jejich obsahu věřitelem by se míjelo účinkem. Povinnost náležitého vysvětlení především předsmluvních informací, včetně důsledků prodlení a základních informací o jednotlivých produktech a jejich dopadech na spotřebitele, předepisuje ustanovení § 5 odst. 6 SpotřÚ. Do posléze uvedené kategorie proto lze zařadit i poučení ohledně různých poplatků, možnosti vymožení a podobně. K naplňování poučovací povinnosti by se mělo přistupovat s ohledem na individuální vlastnosti spotřebitele, tedy i s ohledem na jeho zkušenosti, vzdělání, případně schopnosti porozumět předkládaným informacím.²²²

Nesplnění povinnosti poskytnou předsmluvní informace v souladu s ustanovením § 5 odst. 1 a 2 nebo 4, stejně jako nesplnění poučovací povinnosti podle ustanovení § 5 odst. 5, zakládá správní delikt podle ustanovení § 20 odst. 2 písm. a) respektive písm. b) SpotřÚ. Věřitel se v takovém případě vystavuje možnosti uložení pokuty až do výše 20 000 000 Kč.

4.2.2 Informační povinnosti za trvání smluvního vztahu

Informační povinnosti se vztahují i na období po uzavření smlouvy. K jejich plnění tak dochází průběžně za trvání smluvního vztahu. Zpravidla nejčastější změnou, k níž dochází v průběhu trvání smluvního vztahu, je změna výpůjční úrokové sazby. Podle ustanovení § 7 odst. 1 SpotřÚ je věřitel povinen informovat spotřebitele o každé změně úrokové sazby, a to v přiměřené době před nabytím její účinnosti. Sankcí za nesplnění uvedené povinnosti je neúčinnost takové změny vůči spotřebiteli. Spotřebitel musí být však informován i o dopadech na výši a četnost splátek. V případě možnosti přečerpaní přistupuje k zmíněné povinnosti ještě povinnost informovat o zvýšení poplatků pod stejnou sankcí neúčinnosti. Ustanovení § 7 odst. 2 SpotřÚ umožňuje smluvně sjednat v omezeném rozsahu jinou formu poskytování uvedených informací. Novelou č. 43/2013Sb. bylo nově vloženo ustanovení § 7 odst. 4 SpotřÚ, jež stanoví

úvěrů, které je promítl do vlastních úvěrů, čili se to odrazilo v nákladech na úvěry. MIŠŮR, Peter. Evropský parlament se vyslovil k provádění směrnice o spotřebitelském úvěru. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 1, s. 23.

²²² HULMÁK, Milan. Práva a povinnosti věřitele při poskytování spotřebitelského úvěru. *Jurisprudence*. 2010, č. 7, s. 5.

průběžnou informační povinnost podle přílohy č. 4 SpotřÚ i na další spotřebitelské úvěry uzavřené na dobu neurčitou než v případě spotřebitelského úvěru ve formě přečerpání. Bude se jednat především o stále častěji využívanou službu kreditních karet, ve vztahu k níž zákon o spotřebitelském úvěru povinnost průběžné informace o výši závazků a podmínkách splacení zatím neupravoval.²²³

²²³ VACEK, Lukáš. Novela zákona o spotřebitelském úvěru. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 3, s. 78.

5. Právní úprava v novém občanském zákoníku

5.1 Vlastní právní úprava smlouvy o úvěru

Vlastní právní úprava smlouvy o úvěru je obsažena v části čtvrté – Relativní majetková práva, hlavě druhé – Závazky z právních jednání, díle druhém – Přenechání věci k užití jinému, oddíle sedmém – Úvěr, v rámci ustanovení § 2395 až 2400 NOZ. Vedle obecné úpravy smlouvy o úvěru v novém občanském zákoníku se i nadále počítá se zvláštní úpravou smluv, kterými se sjednává spotřebitelský úvěr podle zákona o spotřebitelském úvěru. Už na první pohled je zřejmé, že právní úprava úvěrové smlouvy zůstává velmi stručná, když nový občanský zákoník popisuje úvěr v pouhých šesti paragrafech, což představuje dokonce úbytek o pět paragrafů oproti dosavadní úpravě. Jak bude rozvedeno níže, nová úprava nezavádí žádné zásadní věcné změny a obsahově tak vychází z platného obchodního zákoníku.²²⁴

Základní ustanovení § 2395 NOZ vymezuje smlouvu o úvěru následovně: „*Smlouvou o úvěru se úvěrující zavazuje, že úvěrovanému poskytne na jeho požádání a v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.*“ Podstatné části smlouvy o úvěru tak zůstávají nezměněné, dochází pouze k terminologické změně v označení smluvních stran. Tato změna koncepčně odpovídá změně v označení smluvních stran rovněž u smlouvy o půjčce (nově smlouvě o zápůjčce), když dochází k nahrazení dosavadního označení „*věřitel*“ a „*dlužník*“ za „*zapůjčitel*“ a „*vydlužitel*“.²²⁵ Nově zavedené termíny „*úvěrující*“ a „*úvěrovaný*“ lépe odpovídají postavení stran závazkového vztahu. Dochází tak k odstranění určité terminologické nepřesnosti a zmatečnosti. V obecné rovině lze tuto změnu, i když svou povahou spíše akademickou, přivítat. Stávající úvěrové smlouvy v bankovní praxi zpravidla užívají termíny „*banka*“ a „*dlužník*“, popřípadě „*klient*“, není však nezbytné toto označení měnit, protože se od nových termínů ve svém pojmovém obsahu neliší. Případnou změnu terminologie by navíc bylo nutné promítnout i do všech návazných a souvisejících dokumentů.²²⁶

²²⁴ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)*. [online] [cit. 1. 8. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>. s. 516.

²²⁵ Ustanovení § 2390 NOZ.

²²⁶ Změny by musely být provedeny ve všeobecných obchodních podmínkách, úvěrových podmínkách, interních pokynech a směrnících, jakož i v ostatních dokumentech na úvěrové smlouvy a jejich strany odkazující.

Nový občanský zákoník nepřejímá kogentní ustanovení § 499 ObchZ stanovující zákaz sjednat odměnu za příslib úvěru pro věřitele, není-li poskytování úvěrů předmětem věřitelova podnikání. Domnívám se, že vypuštění tohoto ustanovení je správné a odpovídající celkové koncepci smluvního práva v novém občanském zákoníku. Dochází tím k posilování uplatňování zásady smluvní autonomie stran a rovněž lze přivítat odstranění ne zcela odůvodněného zvýhodňování určité kategorie věřitelů.

Podle ustanovení § 2397 NOZ může úvěrovaný uplatnit právo na poskytnutí peněz ve lhůtě určené ve smlouvě. Pokud není tato lhůta předmětem smluvního ujednání stran, může tak učinit, dokud závazek ze smlouvy trvá. Nový občanský zákoník tak nepřebírá dosavadní zvláštní úpravu výpovědi poskytnutí úvěru. Dlužník má možnost požádat o čerpání prostředků, dokud závazek ze smlouvy nezanikne některým předvídaným obecným způsobem zániku závazku. Podle nové úpravy dochází i ke změně režimu výpovědi. Podle dosud platné a účinné úpravy může dlužník podat výpověď s okamžitou účinností a věřitel ke konci kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena, ledaže existuje odchylná dohoda stran. Toto pravidlo nová úprava nepřejímá, použije se tak obecná úprava výpovědi obsažená v ustanovení § 1999 odst. 1 NOZ. Jak úvěrující, tak i sám úvěrovaný může závazek zrušit jen ke konci kalendářního čtvrtletí výpovědi podanou alespoň tři měsíce předem. Pokud by strany měly zájem zachovat dosavadní stav účinků výpovědi, musejí tak opětovně toto ujednání do smlouvy zahrnout.²²⁷

Nový občanský zákoník opouští zvláštní úpravu odstoupení od smlouvy v případě nedoplnění zajištění podle ustanovení § 505 ObchZ a odstoupení od smlouvy z důvodu prodlení dlužníka se splácením úvěru podle ustanovení § 506 ObchZ. Otázkou však zůstává, proč byla nově možnost odstoupení od smlouvy z důvodu prodlení dlužníka s alespoň dvěma splátkami nebo jedné splátky pod dobu delší tří měsíců zařazena v rámci úpravy smlouvy o zápůjčce (§ 2394 NOZ). Čech v této souvislosti vyslovuje názor, že by bylo rozumné tuto úpravu vztáhnout *per analogiam* i na úvěr. Jinak, by bylo třeba v těchto případech vyházet z obecné úpravy odstoupení od smlouvy podle ustanovení § 1977 až § 1979 NOZ.²²⁸ V zájmu vyloučení sporů, kdy je už prodlení

²²⁷ ČECH, Petr. Úvěr, úrok a spol. aneb kam se poděla půjčka. *Právní rádce*. 2012, č. 9, s. 18.

²²⁸ Tamtéž.

dlužníka podstatným porušením smlouvy, by měly strany zvážit smluvní úpravu těchto otázek. Stejně tak se jeví jako vhodná výslovná úprava porušení povinnosti dlužníka doplnit zajištění na původní rozsah. Ustanovení § 2400 NOZ ponechává oprávnění úvěrujícího odstoupit od smlouvy v případech účelových úvěrů za podmínek dosavadní úpravy (§ 507 ObchZ).

Dosavadní zvláštní úprava úroků a jejich splatnosti podle ustanovení § 502 a § 503 ObchZ byla z hlediska změny celkové systematiky nového občanského zákoníku přesunuta do hlavy první – Všeobecná ustanovení o závazcích, dílu třetího – Obsah závazků, v rámci ustanovení § 1802 až 1805 NOZ. Nová obecná úprava úroků obsahově odpovídá dosavadní úpravě v obchodním zákoníku.²²⁹ Zcela zásadní změnu přináší nový občanský zákoník v souvislosti s problematikou tzv. anatocizmu. V souladu s ustanovením § 1806 NOZ mají smluvní strany výslovně stanovenou možnost sjednat úroky z úroků již splatných a dosud nezaplacených. Za podmínek současné platné a účinné úpravy se k nastíněné problematice vyjádřil Nejvyšší soud následovně: „*Tím, že včas nesplatí úroky z jistiny, se dlužník dostává do prodlení s plněním příslušenství, nikoli do prodlení s plněním vlastního dluhu (jistiny). Právo požadovat po dlužníku příslušenství z příslušenství (zde úroky z prodlení ze smluvených úroků) pak věřitel nemá proto, že ani občanský, ani obchodní zákoník mu tuto možnost nepřiznávají. Jinak řečeno, ani občanský, ani obchodní zákoník nezakotvují majetkové sankce pro případ prodlení s placením příslušenství pohledávky.*“ Nejvyšší soud dále ve své úvaze pokračoval: „*Tím není dotčeno právo účastníků dohodnout se (typově například v mezích smlouvy o úvěru), že sjednané úroky se stanou součástí jistiny, a následně pak právo věřitele požadovat, aby dlužník pro případ prodlení s placením takto zvýšené jistiny platil sjednanou nebo zákonem stanovenou sazbu úroků z prodlení. Uvedené však nic nemění na skutečnosti, že se takto opět úročí pouze jistina, a nikoli příslušenství pohledávky.*“²³⁰ Nejvyšší soud tak zcela jednoznačně potvrdil, že anatocizmus (úrok z prodlení z úroku) současná právní úprava nepřipouští, i když, poněkud rozporuplně, poukázal na možnost, jak jinak stejného výsledku platně dosáhnout. Judikatura Nejvyššího soudu zůstává i nadále v řešení této otázky konstantní.²³¹ Nový občanský

²²⁹ ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 731.

²³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2004, sp. zn.: 35 Odo 101/2002.

²³¹ Viz například Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2010, sp. zn.: 29 Cdo 1610/2007.

zákoník, jak bylo zmíněno výše, úroky z úroků výslovně umožňuje. Zdůrazňuje se tak skutečnost, že úrok představuje jakousi formu poplatku za užívání peněz, a to v tom smyslu, že věřitel bude oprávněn požadovat nejenom vrácení jistiny a úroků, ale i úroků z prodlení z úroků. Prohlubuje se tak ještě víc princip smluvní volnosti stran a odstraňují se dosavadní překážky takového postupu.²³²

V této souvislosti je třeba upozornit i na ustanovení § 1805 odst. 2 NOZ, které stanoví, že věřitel pozbývá právo požadovat další úroky, pokud bez rozumného důvodu otálí s uplatněním práva na zaplacení dluhu tak, že úroky dosahují výši jistiny. Smyslem uvedené úpravy je jednak motivovat věřitele, aby při uplatňování své pohledávky nezůstával pasivní a jednak ochrana dlužníka před zneužívajícím postupem věřitele. Přijátá úprava historicky vychází se zásady zakazující věřiteli, aby pozdržel vymáhání dluhu až do doby, kdy úroky přesahují hlavní dluh (ultra duplum).²³³

Ani nový občanský zákoník nepředepisuje pro smlouvu o úvěru písemnou formu. V souladu se zásadou neformálnosti právních jednání je písemná forma vyžadována v zásadě pouze tehdy, pokud tak stanoví sám zákon. I nadále je však zachováno pravidlo, že se písemná forma smlouvy vyžaduje, pokud alespoň jedna ze stran projeví vůli uzavřít smlouvu písemně.²³⁴ Pokud se jedná o změnu smlouvy uzavřené v písemné formě (na popud obou nebo alespoň jedné ze stran), bude na místě použití ustanovení § 564 NOZ, které umožňuje změnit obsah právního jednání i v jiné formě, pokud to ujednání stran nevyklučuje. Pokud si tedy strany přejí, aby byly i případné změny předmětné smlouvy prováděny v písemné formě, musí tak výslovně ve smlouvě stanovit.²³⁵

5.2 Obchodní podmínky obecně

V praxi poskytování úvěrů hrají obchodní podmínky významnou roli z hlediska určení obsahu závazkového vztahu. Oproti stávající právní úpravě obsahuje nový občanský zákoník poměrně detailní a novou úpravu institutu obchodních podmínek a jejich používání v obchodním styku. Úprava obchodních podmínek je obsažena v ustanovení § 1751 až 1753 NOZ. Podle nové právní úpravy lze rozlišovat (i) obecně

²³² DOHNAL, Jakub. Úročení úvěrů – vybrané otázky. *Obchodněprávní revue*. 2011, č. 2, s. 48.

²³³ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)*. [online] [cit. 1. 8. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>. s. 445.

²³⁴ Ustanovení § 1758 NOZ.

²³⁵ ČERNÁ, Stanislava, Stanislav PLÍVA a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2013, s. 44.

obchodní podmínky (uzavírané bez ohledu na povahu stran závazkového vztahu), (ii) obchodní podmínky uzavírané mezi podnikateli a (iii) obchodní podmínky uzavírané v běžném obchodním styku při závazku k dlouhodobému plnění.²³⁶

Základním předpokladem pro inkorporaci obchodních podmínek do smlouvy je, aby smlouva na tyto obchodní podmínky odkazovala. K tomu, aby se obchodní podmínky staly součástí sjednávané smlouvy, vyžaduje nový občanský zákoník splnění jedné z následujících podmínek:

- a) obchodní podmínky jsou připojeny ke smlouvě;
- b) obchodní podmínky jsou stranám známy;
- c) při uzavření smlouvy mezi podnikateli postačí, pokud se jedná o obchodní podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi a smlouva na ně odkazuje.

Jestliže jsou obchodní podmínky ke smlouvě připojeny jako jedna z jejích příloh, jsou pochybnosti o tom, zda se staly součástí smlouvy, vyloučeny. I nadále se proto bude jevit vhodným, aby byly obchodní podmínky k tělu příslušných smluv pevně připojeny, případně aby byly klientem podepsány. Stejným způsobem bude třeba ošetřit případy, kdy obchodní podmínky obsahují odkaz na jiné dokumenty (např. sazebník poplatků); i u těch bude zapotřebí je připojit ke smlouvě stejným způsobem jako obchodní podmínky. Odchylná ujednání ve smlouvě mají přednost před zněním obchodních podmínek.

5.2.1 Překvapivá ustanovení v obchodních podmínkách

Podstatnou novinkou, kterou přináší nový občanský zákoník, je výslovná úprava tzv. překvapivých ustanovení v obchodních podmínkách. V ustanovení § 1753 NOZ je obsaženo pravidlo, že ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně. Za toto „překvapivé“ ustanovení lze zřejmě především považovat sankční ustanovení (tj. zejména ustanovení týkající se smluvní pokuty, které se v obchodních podmínkách často objevuje), ustanovení týkající se omezení nebo vyloučení odpovědnosti za škodu, rozhodčí doložky nebo obecně ustanovení, kterými se v porovnání se zákonným standardem omezují práva druhé osoby. Je však již nyní zřejmé, že pro naplňování obsahu uvedeného ustanovení bude určující rozhodovací činnost soudů, která blíže vymezí

²³⁶ Tamtéž, s. 40.

podmínky jeho aplikace.²³⁷ Za účelem vyloučení rizika případné neúčinnosti jednotlivých ustanovení obchodních podmínek v bankovní praxi, se z mého pohledu jeví jako vhodné uvést potencionálně překvapivá ustanovení přímo v příslušných úvěrových smlouvách (a nikoliv v obchodních podmínkách). Možným řešením může být i výslovné upozornění klienta (například jejich označením) na potencionálně překvapivá ustanovení v obchodních podmínkách. Konečně si lze představit i postup, kdy by klient svým podpisem výslovně stvrdil, že je s těmito podmínkami srozuměn a že mu jsou známy.

5.2.2 Jednostranná změna obchodních podmínek

Nový občanský zákoník v rámci ustanovení § 1752 výslovně připouští možnost jednostranně²³⁸ měnit obchodní podmínky následně poté, co byla uzavřena smlouva, která na obchodní podmínky odkazuje. Základním smyslem uvedeného ustanovení je umožnit stranám smlouvy jednodušší změnu závazku v případě, kdy již v době uzavření smlouvy se ukazuje velmi pravděpodobným, že bude taková změna zapotřebí.²³⁹

Zákon však na druhou stranu stanoví též řadu podmínek, které musí být splněny, aby tyto změny byly provedeny platně. Strana vydávající obchodní podmínky si může vyhradit právo jejich pozdější změny, jestliže (i) v běžném obchodním styku a s větším počtem osob uzavírá smlouvy zavazující k opětovnému dlouhodobému plnění, (ii) tyto smlouvy jsou uzavírány s odkazem na obchodní podmínky a (iii) z povahy smlouvy vyplývá rozumná potřeba pozdější změny obchodních podmínek. V takovém případě musí být ujednáno, (iv) jak se změna oznámí druhé straně a (v) právo druhé strany změnu v přiměřené lhůtě odmítnout a smlouvu vypovědět. Vystává otázka, zda mají strany možnost tento postup modifikovat, například tak, že pokud druhá strana navrženou změnu podmínek odmítne, bude se vydavatel obchodních podmínek moci rozhodnout, zda předmětný smluvní vztah zachová za dosavadních podmínek. Podle publikovaného výkladového stanoviska se však jedná: „o tzv. *ultimativní změnu*

²³⁷ CHADIMOVÁ, Helena a Miroslav POKORNÝ. Krátké zamyšlení nad novou úpravou obchodních podmínek dle NOZ. *EPRAVO.cz*. [online]. Publik. 22. 2. 2013 [cit. 3. 8. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/kratke-zamysleni-nad-novou-upravou-obchodnich-podminek-dle-noz-88469.html>>.

²³⁸ Přesně řečeno se nejedná o jednostrannou změnu podmínek, ale o návrh na změnu podmínek, přičemž pokud tento návrh nebude přijat, může být daný smluvní vztah ukončen. Označení „jednostranná změna podmínek“ však podle mého názoru vystihuje podstatu tohoto institutu poměrně dobře a zdá se, že se též ujme jako obecně užívané označení (Uvedené označení již bylo použito v publikovaných článcích).

²³⁹ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Výkladová stanoviska Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti – ke změně obchodních podmínek dle 1752 NOZ*. [online] [cit. 1. 8. 2013]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/1752_NOZ.pdf>. s. 1.

*podmínek, ve smyslu buď přijmeš, nebo končíme. Spojení nesouhlasu s ukončením závazku vyplývá již ze samotného jazykového výkladu.*²⁴⁰ Podle uvedeného tak nastíněná modifikace postupu zřejmě nepřichází podle ustanovení § 1752 odst. 1 NOZ v úvahu. Současně (vi) nesmí být sjednána žádná další zatěžující povinnost pro stranu, která navrženou změnu obchodních podmínek odmítne. Aplikační praxe a judikatura v této věci zatím přirozeně chybí. K formulaci jednostranných změn obchodních podmínek bude obecně tedy vhodné alespoň prozatím přistupovat konzervativně. Navíc je zapotřebí vzít v úvahu ještě další pravidlo: pokud si vydavatel obchodních podmínek rozsah jejich možných jednostranných změn předem výslovně nesjednal, nemůže následně jednostranné změny provádět v důsledku změn okolností, které musel předvídat již při uzavírání smlouvy, nebo v důsledku změn v jeho osobních či majetkových poměrech. V zájmu právní jistoty by bylo proto žádoucí, aby byl rozsah možných budoucích jednostranných změn předem výslovně a jednoznačně sjednán, a to v rámci zákonných omezení uvedených výše.

Zcela zásadní otázkou však zůstává, zda bude institut jednostranné změny obchodních podmínek použitelný pro praxi úvěrových smluv. Z mého pohledu je výklad podmínky spočívající v existenci smlouvy zavazující k opětovnému dlouhodobému plnění sporný. Pokud připustíme výklad podmínky dlouhodobého plnění jako plnění poskytovaného věřitelem, nebude zřejmě u drtivé většiny úvěrových smluv tato podmínka naplněna. Výjimku v tomto směru by představoval snad jenom revolvingový úvěr. Pokud bychom však toto plnění interpretovali jako plnění poskytované dlužníkem (v podobě dlouhodobě se opakujících splátek jistiny a úroků), je tento institut zásadně použitelný i pro úvěrové smlouvy.

5.3 Pojem adhezních smluv a ochrana slabší strany

Pro smlouvu o úvěru, ostatně jako i pro jiné bankovní obchody, je charakteristické jednostranné určování jejich obsahu bankou. V této souvislosti nový občanský zákoník nově výslovně upravuje institut tzv. adhezních smluv. O adhezní smlouvu se podle ustanovení § 1798 NOZ jedná, jestliže byly základní podmínky smlouvy určeny jednou ze stran, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit. Zajímavé je i zakotvení vyvratitelné domněnky stanovující, že pokud byl

²⁴⁰ Tamtéž, s. 1 – 2.

k uzavření smlouvy se slabší stranou použit smluvní formulář, má se za to, že se jedná o adhezní smlouvu.²⁴¹

Obecný princip ochrany slabší strany je uveden v ustanovení § 433 NOZ. Podnikatel vystupující vůči dalším osobám v hospodářském styku nesmí zneužít svou kvalitu odborníka ani své hospodářské postavení k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. Ustanovení § 433 odst. 2 NOZ zakládá vyvratitelnou domněnku slabší strany, když slabší stranou je vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním. Nový občanský zákoník však kromě zmíněné vyvratitelné domněnky vlastní definici slabší strany neobsahuje. Slabší stranou tak nebude pouze fyzická osoba (spotřebitel) ve smyslu ustanovení § 419 NOZ, ale nesporně i právnická osoba, pokud v konkrétním případě nevystupuje jako podnikatel (například spolek nebo ústav).²⁴² Z uvedeného plyne, že postavení slabší strany může být v konkrétním případě podnikatelem vyvráceno.

Význam úpravy adhezních smluv lze spatřovat v rovině ochranné. Je výrazem rozšíření a konkretizace již zmiňované obecné ochrany slabší smluvní strany vymezené v ustanovení § 433 NOZ.²⁴³ Ohledně adhezních smluv tak nový občanský zákoník mimo jiné stanoví, že pokud adhezní smlouva obsahuje doložku, která je pro slabší stranu zvláště nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod, zejména odchyluje-li se smlouva závažně a bez zvláštního důvodu od obvyklých podmínek, je taková doložka neplatná.²⁴⁴ Zákon dále stanoví, že pokud adhezní smlouva obsahuje odkaz na podmínky uvedené mimo hlavní text smlouvy (tj. typicky obchodní podmínky, ceník, ale i např. rozhodčí pravidla rozhodčího soudu), je platná jen za předpokladu, že slabší strana byla s doložkou a jejím významem seznámena, anebo prokáže-li se, že význam doložky musela znát i bez toho.²⁴⁵

Avšak v případě, že je smlouva uzavíraná mezi podnikateli, lze uvedená omezení týkající se adhezních smluv ve smlouvě výslovně vyloučit.²⁴⁶ Lze proto předpokládat,

²⁴¹ Ustanovení § 1798 odst. 2 NOZ.

²⁴² ČERNÁ, Stanislava, Stanislav PLÍVA a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2013, s. 30.

²⁴³ Tamtéž, s. 45.

²⁴⁴ Ustanovení § 1800 odst. 2 NOZ.

²⁴⁵ Ustanovení § 1799 NOZ.

²⁴⁶ Ustanovení § 1801 NOZ. Vyloučení aplikace uvedených ustanovení však ani tak nebude zcela bezvýjimečné a to s výhradou hrubého rozporu s obchodními zvyklostmi a zásadami obchodního styku za podmínek ustanovení § 1801 věta druhá.

že za účelem omezení rizika neplatnosti právního jednání, budou banky tuto možnost ve vztahu k podnikatelům (zejména korporátním klientům) využívat, čímž se výše uvedená pravidla na vymezený okruh úvěrových smluv nebudou vztahovat.

5.4 Přijetí nabídky s odchylkami

Dle dosavadní obecné právní úpravy probíhá proces sjednávání smlouvy ve dvou fázích (§ 43a a násl. OZ), kterými jsou (i) nabídka na uzavření smlouvy a (ii) akceptace nabídky. Akceptace nabídky s odchylkami se považuje za novou nabídku a v důsledku toho proces sjednávání pokračuje až do doby, kdy mezi stranami dojde k úplné shodě na obsahu smlouvy.²⁴⁷

Nový občanský zákoník uvedené pravidlo výrazně modifikuje, když k uzavření smlouvy podle ustanovení § 1740 odst. 3 dojde i v případě, že akceptace nabídky obsahuje dodatek či odchylku, jestliže nabízené podmínky nemění podstatně. Otázkou samozřejmě zůstává, co se myslí onou nepodstatnou změnou. Podle důvodové zprávy bylo cílem odstranit přílišnou přísnost a rigiditu při úpravě kontraktačního procesu.²⁴⁸ Pouze rozhodovací činnost soudů ukáže, jestli přijaté řešení skutečně ulehčuje samotný kontraktační proces, anebo bude zdrojem dalších sporů. Dodatek či odchylku však může navrhovatel smlouvy bez zbytečného odkladu odmítnout. Je zřejmé, že přijatá úprava bude klást zvýšené požadavky na pozornost obou stran, jak oferenta, tak obláta. Pro bankovní praxi však toto nové pravidlo nebude zřejmě často přicházet v úvahu, poněvadž banky zpravidla samy určují budoucí obsah úvěrové smlouvy bez možnosti druhé strany tento obsah ovlivnit. Nicméně u větších korporátních klientů nelze tyto otázky zanedbat a bylo by proto podle mého názoru optimální, aby banka v jednotlivých i vzorových smlouvách již předem vyloučila možnost, aby druhá strana mohla přijmout návrh s dodatky nebo odchylkami. Tento postup ostatně sám nový občanský zákoník umožňuje v ustanovení § 1740 odst. 3 věta druhá.

²⁴⁷ Ustanovení § 44 odst. 2 OZ.

²⁴⁸ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)*. [online] [cit. 1. 8. 2013]. Dostupný z WWW: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >. s. 434.

Závěr

Dosavadní platná a účinná úprava smlouvy o úvěru se z komplexního hlediska jeví jako vhodný a efektivní právní nástroj pro návratné poskytování peněžních prostředků. I když je úprava tohoto smluvního typu relativně stručná, pokrývá dle mého názoru zcela dostačujícím způsobem všechny nejdůležitější aspekty obsahu smluvního vztahu. Tím, že je právní úprava obsažená v obchodním zákoníku převážně dispozitivního charakteru, ponechává smluvním stranám široké možnosti úpravy vzájemných práv a povinností. Strany tuto možnost, ať už prostřednictvím smlouvy samotné, anebo za pomoci úvěrových podmínek, hojně využívají. Není proto výjimkou, že strany často přistupují k detailní úpravě vzájemných práv a povinností daleko přesahující rámec zákonné úpravy odpovídající jejich konkrétním potřebám a okolnostem případu. Mám za to, že i v případě absence odchýlného ujednání stran, představuje úprava obsažená v obchodním zákoníku úpravu, která respektuje specifika postavení smluvních stran dlužníka a věřitele, včetně záruk a oprávnění, které pro ně ze zákonné úpravy vyplývají.

Kladně hodnotím dosavadní rozhodovací činnost soudů ve vztahu k sporným otázkám týkajících se úpravy smlouvy o úvěru. Domnívám se, že soudy v drtivé většině případů projevily cit pro racionální řešení respektující požadavky a potřeby praxe. Jako příklad uvádím přístup soudů k problematice formy a způsobu čerpání prostředků dlužníkem, k otázce doby, po kterou je dlužník povinen platit úroky nebo i k problematice trvání zajištění v případech odstoupení od smlouvy před nabytím účinnosti novely obchodního zákoníku. Ve prospěch optimálnosti zákonného řešení úpravy smlouvy o úvěru svědčí i absence výraznějších doktrinálních sporů, které by zákonná úprava vyvolávala.

Kritický postoj zastávám ve vztahu k ustanovení § 499 ObchZ ohledně úplaty za sjednání závazku poskytnout úvěr. Z mého pohledu je odůvodněnost existence tohoto kogentního ustanovení sporná, jelikož nepochybně zakládá nerovnost mezi různými věřitelskými subjekty. Dále se mi jeví jako nešťastná zvláštní úprava výpovědi poskytnutí úvěru. Jednak má za následek ne zcela jednoznačný přístup doktríny k této otázce, a jednak by se jevila, ze systematického hlediska, lepší obecná úprava výpovědi smlouvy jako takové obsažená v obchodním zákoníku. Pro výpověď poskytnutí úvěru sice zákon písemnou formu nevyžaduje, hovoří však o jejím doručení dlužníkovi.

V tomto případě se může jako interpretační spor jevit, zda písemná forma je či není předepsána. Stejně tak je otázkou, pokud bychom písemnou formu předpokládali, zda je předepsána pouze pro věřitele, anebo pro obě smluvní strany. Z akademického hlediska je třeba současné platné a účinné úpravě vytknout i označení smluvních stran, které z důvodu synallagmatické povahy smlouvy o úvěru, není přesné.

Pozitivně naopak hodnotím úpravu zvláštních důvodů pro odstoupení od úvěrové smlouvy, zejména odstoupení od smlouvy z důvodu prodlení dlužníka. Prodlení dlužníka, tak jak je formulováno obchodním zákoníkem, představuje bez dalšího podstatné porušení smlouvy a věřitel má tak možnost okamžitě ukončit smluvní vztah. Přínos spočívá jednak v omezení případných sporů, zda je prodlení dlužníka již podstatným porušením smlouvy a zároveň zákon umožňuje věřiteli přistoupit k vymáhání pohledávek ze smlouvy v době, kdy se lze již důvodně domnívat, že vrácení poskytnutých peněžních prostředků může být ohroženo.

Právní úprava smlouvy o úvěru obsažená v novém občanském zákoníku v zásadě věcně odpovídá úpravě smlouvy o úvěru v obchodním zákoníku. Charakteristické je ještě větší posílení zásady smluvní autonomie stran a zestručnění úpravy na pouhých šest paragrafů. To je dáno zásadním propracováním celkové systematiky nového kodexu a lepší provázaností obecných a zvláštních ustanovení o závazcích. S uspokojením přijímám, jak vypuštění úpravy odměny za sjednání závazku poskytnout úvěr, tak změnu v terminologii označení smluvních stran. Rovněž se pozitivně stavím k vypuštění zvláštní úpravy výpovědi poskytnutí úvěru. Tím, že nedochází k výraznějším obsahovým změnám úpravy smlouvy o úvěru, lze usuzovat, že dosavadní judikatura najde své uplatnění i v nové úpravě. Určité znepokojení však vyjadřuji ve vztahu k úpravě souvisejících smluvních institutů. I když je pro novou úpravu příznačné, že nově upravuje otázky, které byly dosud zpracovány pouze na úrovni akademické nebo se užívaly v praxi bez výslovné opory v zákoně, otevírá se zároveň prostor k určitým pochybnostem a sporům. Je proto pouze otázkou budoucí judikatury, jakým způsobem budeme nahlížet například na přijetí nabídky s „*nepodstatnými*“ odchylkami, na „*překvapivá*“ ustanovení v obchodních podmínkách nebo na problematiku neplatnosti různých doložek u adhezních smluv.

Seznam použité literatury

Monografie

BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB et al. *Finanční právo*. 5. uprav. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 548 s. ISBN 978-80-7400-801-6.

BALKO, Ladislav, Vladimír BABČÁK a kol. *Finančné právo*. 2. vyd. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009, 686 s. ISBN 978-80-89447-02-2.

BEJČEK, Josef, Karel ELIÁŠ a Přemysl RABAN. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 542 s. ISBN 978-80-7400-337-0.

BEJČEK, Josef, František FALDYNA et al. *Obchodní zákoník s komentářem*. II. díl. 1. vyd. Praha: Codex, 2000, 698 s. ISBN 80-86395-03-0.

ČERNÁ, Stanislava, Stanislav PLÍVA a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2013, 156 s. ISBN 978-80-87146-76-7.

DĚDIČ, Jan. *Obchodní zákoník: komentář*. Díl IV. 1. vyd. Praha: Polygon, 2002, s. 3059–4079. ISBN 80-7273-071-1.

DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005, 681 s. ISBN 80-7201-515-x.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky, cenné papíry*. 1. vyd. Praha: Beck, 1996, 520 s. ISBN 80-7179-059-1.

ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

GRŮŇ, Lubomír. *Finanční právo a jeho instituty*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2009, 335 s. ISBN 978-80-7201-745-4.

HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, 203 s. ISBN 978-80-7400-062-1.

KINCL, Jaromír, Valentin URFUS. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, 469 s. ISBN 80-7038-134-5.

KOBLIHA, Ivan, Jan KALFUS, Zdeněk KOVARŽÍK et al. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1. 4. 2006*. Praha: Linde, 2006, 1554 s. ISBN 80-7201-564-8.

KOPÁČ, Ludvík. *Obchodní kontrakty*. Díl II. Praha: Prospektrum, 1994, s. 371–667. ISBN 80-7175-020-4.

NOLAN, Joseph R., Jacqueline M. NOLAN-HALEY. *Black's Law Dictionary*. Sixth Edition. Victoria: Victoria Publishing, 1990, 1738 s. ISBN 0-314-77165-4.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Fotoreprint původního vyd. z r. 1907. Praha: Argo, 2002, 1077 s. ISBN 80-7203-423-5.

- PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. Díl 4. Praha: Linde, 1997, ISBN 80-7201-095-6.
- PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo: Obligační právo – komparativní rozbor*. 4. díl. 1. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7357-428-4.
- PIHERA, Vlastimil, Aleš SMUTNÝ, Pavel SÝKORA. *Zákon o bankách: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 499 s. ISBN 978-80-7400-389-9.
- PLÍVA, Stanislav. *Obchodní závazkové vztahy*. 2. aktualiz. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, 339 s. ISBN 978-80-7357-444-4.
- PLÍVA, Stanislav, Štefan ELEK, Petr LIŠKA et al. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, 220 s. ISBN 978-80-7357-433-8.
- POKORNÁ, Jarmila, Zdeněk KOVAŘÍK, Zdeněk ČÁP et al. *Obchodní zákoník: komentář*. II. díl. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 2 sv. (1079 s., s. 1081–1927). ISBN 978-80-7357-491-8.
- POLIDAR, Vojtěch. *Management úvěrových obchodů bank*. 2. upr. vyd. Praha: Economia, 1992, 264 s. ISBN 80-85378-03-5.
- POSPÍŠILOVÁ, Alena, Michal POSPÍŠIL. *Obchodní vztahy a spory*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2005, 350 s. ISBN 80-86775-05-4.
- SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a Jana SVEJKOVSKÁ. *Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 792 s. ISBN 978-80-7400-423-0.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA, Miloš TOMSA et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 1447 s. ISBN 978-80-7400-354-7.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 2*. Díl třetí: Závazkové právo. 5. jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 550 s. ISBN 978-80-7357-473-4.
- ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ et al. *Občanský zákoník: komentář I. § 1 až 459*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv., s. 1373 ISBN 978-80-7400-108-6.
- VEČERKOVÁ, Eva, František FALDYNA, Ivan KOBLIHA, Jarmila POKORNÁ a kol. *Obchodní právo*. 2. akt. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 1172 s. ISBN 978-80-7357-577-9.
- WACHTLOVÁ, Lucie, Jan SLANINA. *Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2011, 328 s. ISBN 978-80-7400-118-5

Odborné články

- BALKO, Ladislav. Úver ako inštitút bankového práva a jeho právna podstata. *Právo a podnikání*. 2001, č. 1, s. 19-28.
- ČECH, Petr. Úvěr, úrok a spol. aneb kam se poděla půjčka. *Právní rádce*. 2012, č. 9, s. 18-19.
- DOHNAL, Jakub. Úročení úvěrů – vybrané otázky. *Obchodněprávní revue*. 2011, č. 2, s. 45-49.
- HORÁK, Pavel, Miroslav HROMADA. Opravdu si nemohou nepodnikatel a podnikatel platně smluvit úrok z prodlení jiný než podle nařízení vlády č. 142/1994 Sb.? *Právní rozhledy*. 2009, č. 23, s. 829.
- HULMÁK, Milan. Práva a povinnosti věřitele při poskytování spotřebitelského úvěru. *Jurisprudence*. 2010, č. 7, s. 3-12.
- KOFROŇ, Martin. Srovnání poskytování leasingových a úvěrových služeb. *Právní rádce*. 2005, č. 4, s. 28.
- KOTÁSEK, Josef. Některé novinky v úpravě spotřebitelských úvěrů. *Obchodněprávní revue*. 2010, č. 4, s. 118-122.
- LOCHMANOVÁ, Ludmila. Smlouva o úvěru. In ŠTENGLOVÁ, Ivana (ed.). *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 225–240. ISBN 80-86898-81-4.
- LOCHMANOVÁ, Ludmila. Úvěr jako cizí kapitál podnikatelů. *Právo a podnikání*. 1998, č. 11, s. 10-13.
- MAREK, Karel. Smlouva o úvěru. *Právní fórum*. 2012, č. 6, s. 259-266.
- MELZER, Filip. Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 7, s. 253-260.
- MIŠŮR, Peter. Evropský parlament se vyslovil k provádění směrnice o spotřebitelském úvěru. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 1, s. 23.
- MIŠŮR, Peter. Kodifikace smlouvy o úvěru na bydlení se přiblížila schválení v Evropském parlamentu. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 7/8, s. 217.
- PLÍVA, Stanislav. Některé problémy právní úpravy smlouvy o úvěru. *Právo a podnikání*. 1995, č. 3, s. 2-5.
- PLÍVA, Stanislav. Právní problematika úvěrové smlouvy. *Obchodní právo*. 1998, č. 12, s. 7-21.
- PROCHÁZKA, Jan a ŽVÁČEK Ondřej. K zajištění pohledávek souvisejících se smlouvou o úvěru zástavním právem. *Právní zpravodaj*. 2004, č. 1, s. 6.
- ŠILHÁN, Josef. Inominátní smlouvy a přípustnost analogie v obchodních závazkových vztazích. *Právní rozhledy*. 2007, č. 13, s. 465.
- VACEK, Lukáš. Novela zákona o spotřebitelském úvěru. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 3, s. 77-80.

WILHELMSSON, Thomas, Christian TWIGG-FLESSNER. Pre-contractual information duty in the *acquis communautaire*. *European Review of Contract law*. 2006, č. 4, s. 441 IN HULMÁK Milan. Práva a povinnosti věřitele při poskytování spotřebitelského úvěru. *Jurisprudence*. 2010, č. 7, s. 3.

ZLÁMAL, Jaroslav. Finanční úvěry v ekonomické praxi, postup obchodních bank. *Právo a podnikání*. 2000, č. 7/8, s. 22-29.

Internetové zdroje

Equa bank a.s. *Produktové obchodní podmínky Equa bank a.s. pro poskytování podnikatelských úvěrů*, účinné od 1. 5. 2012 [online] [cit. 24. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.equabank.cz/files/doc/167-equa-produktove-obchodni-podminky-podnikatelske-uvery-010512.pdf>>.

Česká národní banka. *Měnověpolitické nástroje* [online] [cit. 29. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/mp_nastroje/#operace>.

Česká spořitelna, a.s. *Obchodní podmínky poskytování úvěrů právnickým osobám a fyzickým osobám – podnikatelům, včetně úvěrů hypotečních, vedených v systému STARBANK*, účinné od 1. 12. 2011 [online] [cit. 24. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.csas.cz/banka/appmanager/portal/banka?_pageLabel=advanced_search_subportal01&_nfpb=true&segment=osFin&basicSearchText=obchodn%C3%AD+podm%C3%ADnky+poskytov%C3%A1n%C3%AD+%C3%BAv%C4%9Br>.

Československá obchodní banka, a.s. *Úvěrové obchodní podmínky Československé obchodní banky, a.s.*, účinné od 1. 11. 2006 [online] [cit. 24. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.csob.cz/WebCsob/Csob/Obchodnipodminky/Podminky_CSOb_uverove_061101.pdf>.

HERDOVÁ, Eva a Jan ZRZAVECKÝ. *Bezhotovostní půjčka nakonec ano*. *EPRAVO.cz* [online]. Publik. 12. 1. 2010 [cit. 9. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/bezhotovostni-pujcka-nakonec-ano-59790.html>>.

CHADIMOVÁ, Helena a Miroslav POKORNÝ. *Krátké zamyšlení nad novou úpravou obchodních podmínek dle NOZ*. *EPRAVO.cz*. [online]. Publik. 22. 2. 2013 [cit. 3. 8. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/kratke-zamysleni-nad-novou-upravou-obchodnich-podminek-dle-noz-88469.html>>.

Komerční banka, a.s. *Úvěrové podmínky pro fyzické osoby podnikatele a právnické osoby*, účinné od 1. 1. 2012 [online] [cit. 16. 7. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.kb.cz/file/cs/obance/dokumenty-ke-stazeni/kb-20120101-uverove-podminky-pro-fyzicke-osoby-podnikatele.pdf?7cfe889df14857a078c3f7915f107636>>.

Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)*. [online] [cit. 1. 8. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Výkladová stanoviska Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti – ke změně obchodních podmínek dle 1752 NOZ*. [online] [cit. 1. 8. 2013]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/1752_NOZ.pdf>.

PETRÁSKOVÁ, Iva. *Půjčky a úvěry v podnikatelské sféře*. *EPRAVO.cz*. [online]. Publik. 24. 3. 2006. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/pujcky-a-uvery-v-podnikatelske-sfere-39450.html>>.

Raiffeisenbank a.s. *Všeobecné obchodní podmínky*, účinné od 1. 3. 2012 [online] [cit. 8. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.rb.cz/attachements/pdf/obecne-dokumenty/vseobecne-obchodni-podminky.pdf>>.

Sberbank CZ, a.s. *Všeobecné úvěrové podmínky pro podnikatele*, účinné od 28. 2. 2013 [online] [cit. 26. 7. 2013]. Dostupný z WWW: < www.sberbankcz.cz/o-bance/obchodni-podminky>.

The European Parliament/The Legislative Observatory. *Procedure file 2011/0062 (COD)* [online] [cit. 8. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.europarl.europa.eu/oel/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2011/0062> (COD)>.

Judikatura

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 2. 1998, sp. zn.: 5 Cmo 318/1997

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2012, sp. zn.: 29 Cdo 589/2010

Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn.: 23 Cdo 1098/2012

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn.: 32 Cdo 1532/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 7. 2012, sp. zn.: 32 Cdo 3337/2010

Rozsudek Krajského soud v Hradci Králové – pobočka Pardubice ze dne 22. 3. 2012,
sp. zn.: 23 Co 37/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2003, sp. zn.: 29 Odo 813/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 2. 1998, sp. zn.: 2 Odon 76/1997

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 2001, sp. zn.: 29 Odo 14/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 5. 2007, sp. zn.: 32 Cdo 922/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2008, sp. zn.: 29 Odo 1386/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2011, sp. zn.: 32 Cdo 4955/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2008, sp. zn.: 29 Odo 1128/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2008, sp. zn.: 29 Odo 1371/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 11. 2008, sp. zn.: 28 Cdo 3790/2008

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 2. 2000, sp. zn.: 5 Cmo 512/1999

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2011, sp. zn.: 29 Cdo 780/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2011, sp. zn.: 32 Cdo 3516/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 12. 2005, sp. zn.: 22 Cdo 2531/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2006, sp. zn.: 29 Odo 1000/2004

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn.: II. ÚS 249/1997

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2011, sp. zn.: 32 Cdo 3516/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 5. 2005, sp. zn.: 32 Odo 466/2005

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 6. 1996, sp. zn.: 5 Cmo 62/1995

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 10. 1998, sp. zn.: 4 Cmo 180/1997

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 3. 2000, sp. zn.: 31 Cdo 2851/1999

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 9. 2001, sp. zn.: 21 Cdo 2708/2000

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 10. 4. 2009, sp. zn.: 2 As 93/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2004, sp. zn.: 35 Odo 101/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2010, sp. zn.: 29 Cdo 1610/2007

Resumé: Smlouva o úvěru

Tato diplomová práce se zabývá poskytováním úvěru na základě smlouvy o úvěru upravené obchodním zákoníkem v rámci ustanovení § 497 až 507. Hlavním záměrem práce je nabídnutí podrobného rozboru obecné úpravy smlouvy o úvěru obsažené v obchodním zákoníku. V rámci zkoumání jednotlivých otázek jsem se snažil zohlednit aktuální vývoj rozhodovací činnosti soudů, doktríny a bankovní praxe. Současně jsem se zaměřil i na bezprostředně se smlouvou o úvěru související smluvní instituty, jako například na smlouvu o půjčce a obchodní podmínky. Součástí práce je tak i poukázání na některé výkladové problémy a předložení vlastního kritického pohledu spolu s navrhovanými řešeními. Dále jsem byl při vypracování této práce veden snahou poukázat v omezené míře též na dílčí problémy v souvislosti s úpravou spotřebitelského úvěru. Neopomenul jsem ani rozbor právní úpravy úvěru a souvisejících smluvních institutů, které přináší nový občanský zákoník.

V první kapitole jsem vymezil pojem, podstatu a význam úvěru. Nastínění úvodních poznámek slouží k lepšímu pochopení následně uvedených kapitol pojednávajících o samotné smlouvě o úvěru. V druhé kapitole jsem se zabýval systémem právní úpravy úvěrové smlouvy a samotnou povahou tohoto smluvního typu. Dále jsem se dotkl vymezení pojmu bankovní obchody a zařazení smlouvy o úvěru do této kategorie. Součástí druhé kapitoly je i uvedení základního členění úvěrových bankovních produktů a pojednání o subjektech oprávněných úvěry poskytovat.

Třetí kapitola tvoří jádro diplomové práce. V této kapitole rozebírám jednotlivé otázky obsahu smlouvy o úvěru. Začínám podstatnými složkami obsahu smlouvy o úvěru a pokračuji některými významnějšími nepodstatnými pravidelnými částmi obsahu úvěrové smlouvy. Obsahem této kapitoly je tak pojednání o označení smluvních stran, formě smlouvy, úvěrové sumě a měnových aspektech, poskytnutí peněžních prostředků, úročení úvěru a následném vrácení úvěru. Hlavní pozornost je věnována otázkám způsobu čerpání prostředků a jeho časovému rámci, jakož i otázkám úročení úvěru a jeho vrácení. V závěru kapitoly se v obecné rovině zabývám problematikou zajištění pohledávek z úvěrové smlouvy a podrobněji vybraným otázkám zániku smlouvy.

Ve čtvrté kapitole poukazuji na některé vybrané otázky spotřebitelského úvěru. Zaměřuji se na analýzu zákonných požadavků na formu a obsah smlouvy, kterou se

sjednává spotřebitelský úvěr a též na zákonem uložené informační povinnosti ve vztahu k spotřebiteli.

Předmětem závěrečné páté kapitoly je úprava smlouvy o úvěru v novém občanském zákoníku. Neopomínám ani novinky, které nový občanský zákoník do úpravy vybraných souvisejících smluvních institutů vnáší.

Abstract: Credit Contract

This diploma thesis is concerned with the provision of credit on the basis of the Credit Contract under Sections 497 – 507 of the Commercial Code. The primary aim of this thesis is to provide a detailed analysis of the regulation of the Credit Contract in the Commercial Code. Within the analysis of particular questions concerned I try to take into consideration current developments in case law, doctrine and banking practices. The subject of my interest is not solely the Credit Contract itself. I also focus on imminently related contractual instruments such as the Loan Contract under the Civil Code or credit business terms. The goal of this thesis is also to point to significant interpretation problems along with my own critical view and proposed solutions. Furthermore, I point out in a limited extent to partial issues regarding the regulation of the Customer Credit. Finally, I could not omit the analysis of the regulation of the Credit Contract and its related contractual instruments in the new Civil Code.

The definition, nature and economic importance of the credit are delineated in the first chapter. These opening remarks help the reader to better understand the further following chapters dealing with the Credit Contract itself. The second chapter concentrates on the system of the regulation of the Credit Contract and its nature. Moreover, this chapter also contains the specification of banking transactions and explanation why the Credit Contract is considered as one of the most important banking transactions. Another part of this chapter deals with the basic classification of banking credit products and entities authorized to provide credits.

The third chapter forms the core of the thesis. The analysis of the particular aspects regarding the content of the Credit Contract is presented in this chapter. The description of the essential parts of the content of the Credit Contract comes first followed by the specific important non-essential parts. This chapter encompasses determination of the contractual parties, the form of the Contract, the delineation of the credit amount and currency issues, the obligation of the creditor to provide monetary resources, questions of the interest and the following repayment of the credit amount. The main attention is paid to the questions regarding the drawing of the credit amount, the time frame of the process of the drawing of the credit and the obligation of the debtor to pay back the provided monetary resources with interest. The final part of the chapter is

dedicated to the issues of security and to the detailed elaboration on the specific modes of discharge of the Credit Contract.

Chapter four offers brief elaboration on the chosen aspects of the Consumer Credit. The statutory requirements on the form and content of the Consumer Credit Contract along with the information duties are dealt with in this chapter. Finally, the fifth chapter concentrates on the regulation of the Credit Contract and its related contractual instruments pursuant to the new Civil Code.

Klíčová slova

Úvěr

Banka

Úroky

The Keywords

Credit

Bank

Interest